

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 618

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 58 (serie nouă) • februarie 2021 • 4,00 lei •

• Angela Tomaselli – Chitarista

Adrian JICU

Cornul inorogului și condeiul prozatorului

pagina 3

Marius MANTA

Altfel, despre discernământ și răbdare

pagina 7

Elena CIOBANU

Doamna Caliban

pagina 9

Adrian LESENCIUC

Evanghelia apocrifă după Ivan

pagina 15

• Ilustrația numărului: lucrări din Expoziția
Colecția Vrâncean, 53 de pictori
contemporani, de la Galeriile „Alfa” Bacău

Gheorghe IORGA

Boema. Mitul imaginarului social și singularitatea revendicată

pagina 18

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă

pagina 22

Fragmentarium

DRAGOBETELE, SCOS DIN... CUTIE. De 24 febr., Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale a apelat la arhiva recentă pentru a aduce în fața iubitorilor de cultură imaterială „Conexiunile culturale” din 2018, filmate în comuna Berești-Tazlău.

CETATEA PICTORILOR. Ioan Măric a vernisat online o nouă expoziție: „Citadela naivilor. Bădița Ioan”, la Palatul Culturii din Iași. Au prezentat universitarul Constantin Tofan și artistul plastic Olguta Pătu.

CASA POETULUI. Îl sun pe Ovidiu Genaru pentru a-i cere acordul de reproducere în revista „Bacoviana” (2020) a tabletei publicate în „Ateneu” (febr. 1985): „O clipă cu Bacovia”. Îl obțin fără efort și mă aleg cu o confesiune: „Aș vrea să scriu o carte. Prea mă dau afară din casă hârtoagele”. „Dacă te încurcă, le iau pentru muzeul de la Casa *Alexandri*”, plusez eu. „A, nu, nu pot trăi fără ele.”

URARE. „Succes în acest an ultrabacovian!”, ne urează din S.U.A. Sanda Golopenția-Eretescu.

UN ALT FEL DE AMINTIRI. Primit de la acad. Grigore Brâncuș cartea „Memorii” (Editura Academiei Române, 2020). Nu sunt subiectivități, ca în lucrări similare, ci o monografie istorico-lingvistică a zonei Gorjului. Ne vom ocupa pe îndelete de interiorul ei.

DIN ORĂSELUL LUI GH. LAZĂR. Radio-România Actualități ne-a făcut cunoștință cu bibliotecara Maria Grancea din Avrig, care a reînviat sezătorile și a înființat, prin donații, un muzeu local. Felicitas Farcaș-Lohan, bibliotecara comunei Făraoani, județul Bacău, care a amenajat un atelier de țesut-cusut în Bibliotecă, este perechea ei.

UIMIRI. „Cum și cu ce bucurie priveau înaintașii noștri o carte? Ca pe Sfânta Împărăteasă!” (ÎPS Calinic; „Argeș”, 1/2021).

DE LA „BACOVIA”. „Flacăra lui Adrian Păunescu” din 12 febr. publică lista cu „Comilonii lui Ion D. Sîrbu”, între care figurează și Carol Isac, secretar literar al Teatrului băcăuan. Acesta i-a favorizat punerea în scenă a piesei „Plautus și fanfaronii” la Bacău, în anii '80.

COINCIDENTĂ. Poezia scrisă de Margareta Labiș la împlinirea a 85 de ani de la nașterea lui Nicolae Labiș, însoțită de fotografia cu cei doi, a apărut în 21 de publicații, amintind de vârsta poetului în anul morții (1935-1956). „Cum oare s-a nimerit?”, ne întreabă la telefon sora celui ce ne-a lăsat „Moartea căprioarei”.

DE LA B.J. Mapa tematică de la Periodicele Bibliotecii Județene „C. Sturdza” este despre Constantin Leonte, Eugen Șendrea și Vilică Munteanu.

AD MULTOS ANNOS! Vilică Munteanu, arhivist; Nicolae Scurtu, istoric literar (70)

IN MEMORIAM. Calistrat Costin, poetul; Adrian Nicolescu, anglistul, dascăl al lui Leon Levițchi la Universitatea din București; Iustinian Turcu, psihologul; Suzana Macovei, actrița.

AI. IOANID

Zâmbetul trist al lui Calistrat Costin

Întâmplarea (să fi fost întâmplare?) a făcut ca debutul meu în presa culturală să fie legat de Calistrat Costin. Se întâmpla în 2002, când am recenzat, în „Ateneu”, placheta *Soare cu dinți. Miniaturi (În haiku și tanka)*, pe care tocmai o publicase. Am avut de ales între mai multe volume sugerate de regretatul Sergiu Adam, care își ținea din scurt colaboratorii, întrucât avea obligațiile lui redacționale. M-au atras, cred, minimalismul cărții și stilul debutonat, pontos. Aveam să descopăr, mai târziu, că era, de fapt, o mască, dincolo de care se ascundeau necazurile unui om greu încercat, care își găsisse refugiul în abordarea aceasta ludic-histronică, din care își făcuse o a doua natură.

Acum, când nu mai este printre noi, lucrurile mi se încurcă în minte. Când l-am cunoscut, mi-a mulțumit pentru text cu o familiaritate generoasă. Ne-am apropiat și l-am invitat la un seminar, unde a prins la studenți, care au fost încântați de poemele hazoase pe care nu le-a citit, ci le-a jucat. Avea șarmul lui și știa asta. Apoi m-a invitat el la câteva evenimente, organizate la teatru, unde era director. Avea la sertar nu doar poezii, ci și „un whisky puternic și o ciocolăță amăruie ca viața”, cum îi plăcea să glumească.

Apoi, nu știu cum se face că ne-am cam răcit împreună, deși, de fapt, nu aveam nimic de împărțit. Ne-am reîntâlnit la Centrul „Apostu”, la un eveniment dedicat lui Costache Negri, pe care l-am evocat fiecare în felul nostru, după care ne-am strâns mâna firesc. Apoi, l-am văzut tot mai rar. În ultima vreme avea ceva probleme de sănătate. A mai venit la o lansare de carte la Bibliotecă, însă a stat puțin. Era vizibil schimbat. Bărbatul masiv de odinioară, cu un răs contagios, se strânsese în sine, ca și cum ar fi vrut să facă economie de spațiu... Iar zilele trecute, după o îndelungată tăcere, a venit vestea plecării sale...

Pentru că „a greșit galaxia”, Calistrat Costin (30 ian. 1942-13 febr. 2021) s-a dus la „un pahar de neant”... Acum, când s-a desprins de „elementul lume” și a „închis pentru inventar”, nu pot decât să sper că va găsi „o anume fericire” și „augusta lumină” acolo, departe, printre „planete”. Rămân însă „ironia moderată” și inconfundabilul său „umor la gura țevii”, care l-au ajutat să treacă, histrionic, peste clipele când a fost „soare cu dinți”. Pentru că, într-adevăr, totul se reduce la „Uite viața, nu e viața!”

RIP, bătrâne „bârfitor la colț de univers”!

Adrian JICU

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

„Bacoviana” își adună articolele în forma unui colligatum, autoinstituindu-se din ce în ce mai pregnant într-o alternativă demnă de luat în seamă pentru cei care îl prețuiesc pe Bacovia și sunt interesați de continua recepție a operei acestuia. După anumite dificultăți și chiar incertitudini legate de procesul de tipărire, redacția a stabilit ca în anul 2020 revista să apară așadar într-o formulă inedită, continuându-și drumul tematic prin posteritatea bacoviană. Găsim că publicația întrunește toate atuurile pentru a interesa nu doar la nivel local, ci ocupând cel mai probabil un loc gol în procesul național de recuperare a bacovianismului. Multe dintre textele ce i-au alcătuit sumarul, prin seriozitatea comentariilor și exactitatea datelor, s-au erijat în puncte forte pentru lucrări cu caracter științific. Sigur, nu vom semnala aici decât o parte dintre toate aceste prezențe, felicitând colegiul redacțional pentru inițiativă și, desigur, pentru munca depusă.

Bacoviana

Nr. 9 / nr. 10 (2020)

La „Essentialia”, Mihai Botez ne propune o lectură bacoviană etiologică, în cheie hermenosofică, în timp ce Gheorghe Lăzărescu ține să continue eforturile de a oferi alte nuanțări ale universului bacovian. Secțiunea „documentar” e acoperită de o inedită scrisoare primită de Radu Cârneli și încredințată criticului Constantin Călin, scrisoarea care înfățișează confesiunea pictorului Alexandru Popovici despre grurile bacoviene, despre caracterul sincretic al artelor. Corneliu Lupeș ne invită la o plimbare prin Bucureștiul lui Bacovia, în timp ce C. D. Zeletin, chestionat de Ioan Dănilă, punctează câteva note despre „soția de scriitor”. Doina Cernica scrie despre „Plumbul” lui Dany-Madlen Zărnescu, mai precis despre o lucrare galonată și

chiar o serie de lucrări ale regretatei artiste, cu un discurs absolut fascinant despre lumina pe care o naște „negrul”. Avem și noi traduceri ale lui Bacovia în engleză, texte propuse de Mariana Zavati-Gardner și John-Edward Gardner. În „Vitrină” se află sub ochii noștri un volum extrem de rar, o întâmplare aproape miraculoasă: un op ce poartă pe prima pagină semnătura lui Bacovia, dedicație către sora sa. Ioan Dănilă ne invită la o plecaciune în fața bacoviologului Constantin Călin, a cărui muncă de-a lungul deceniilor a contribuit în mod decisiv la (re)scrierea unor capitole din receptarea bacoviană. Andreea-Oana Andrușcă ne poartă dincolo de senzorialul poeziei lui Bacovia, în timp ce dintre amintirile urbei ies cele cinci fantome consemnate de Constantin Zavati. „Bacoviana” nu se întâmplă să fie, ci are argumente solide de a fi din ce în ce mai vizibilă... la „centru”!

Marius MANTA

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ (redactor asociat), Adrian JICU, Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU (secr. gen. de red.), Violeta SAVU

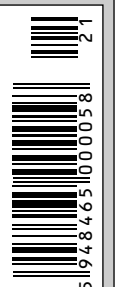
• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Citorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO42 TREZ 0612 1G33 5000 XXXX

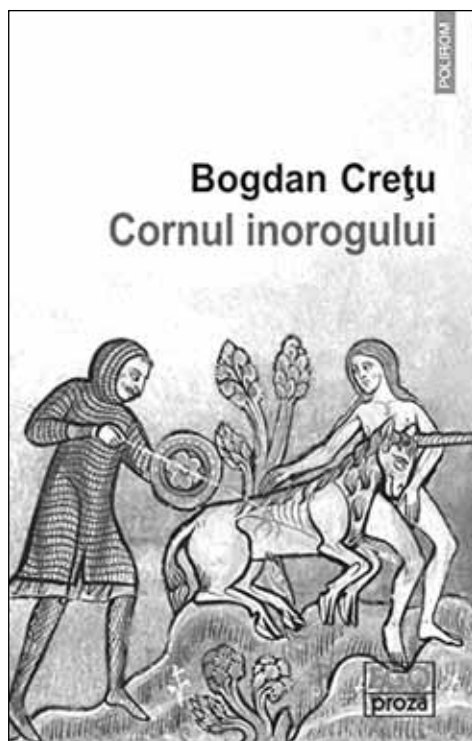
Cornul inorogului și condeiul prozatorului

Vrând parcă a testa valabilitatea afirmației lui Călinescu potrivit căreia nu poți fi critic dacă nu ai ratat în poezie sau proză, Bogdan Crețu publică, iată, un prim roman, numit, deloc întâmplător, *Cornul inorogului* („Polirom”, 2021). El reprezintă, fără doar și poate, un pariu. Într-un context în care destui prozatori și poeți cochetează cu eseul și chiar cu critica literară, Crețu parcurge drumul invers, dând un roman corpolent, despre care mărturisește că reprezintă visul său din copilărie: acela de a scrie un cărtoi pe cotorul căruia să încapă, frumos, numele său și un titlu sonor. Sunt convins că e la mijloc și o ispitire. Ca unul care a citit și a comentat sute de cărți, el trebuie să fi fost încercat, nu o dată, de gândul de a trece dincolo. De a deveni creator de lumi, pentru că, în definitiv, a scrie roman presupune a ordona haosul, a da coerență realității: „În direcția aia se duse romanul de la sine, nu premeditase nimic, ba dimpotrivă, avusese încredere în instinct, se lăsase furat de text, îi dăduse voie să-și întindă tentaculele. Abia acum intervenea, dădea structură, pune a rantaș, vedea capătul. Nu mai scria ca în transă, ci încerca să aducă puțină disciplină. Nu, nu își descria viața, ci, realiza de câte ori se oprea un pic și se ridica deasupra, viața lui îi descria sau îi imita scrisul”. Din acest unghi, *Cornul inorogului* poate fi citit ca o încercare de înfruntare a propriilor demoni.

Faptul că Bogdan Crețu scrie proză nu e o surpriză. Cine îi citește cu atenție cărțile sesizează, cu ușurință, verva lingvistică și o anume predispoziție ludică. Textele sale nu sunt niciodată terne. Nici măcar cele academice, unde terminologia riscă să sufoce ideea. În cazul său însă, există o sprinteneală care face agreabile știința de carte și verdictul critic, într-un stil cuceritor prin elasticitate și naturalitate. Așa e și aici, în roman, unde scriitura curge în fraze când scurte și percutante, care te lovesc în moalele capului, când elaborate, arborescente, cu efect hipnotic asupra cititorului. Descrierea savantă a băuturilor pe care le găsește Dinu în dulpul dedicat barului, imaginea evreicilor dezbrăcate într-o carte numită *Procesul de la Nüremberg*, Venera săpunindu-se într-o albie roșie, într-un gest care îl repetă pe cel din copilărie, sau sinuciderea Alionei și a lui Șerban din motive incerte, cu o cruzime lucidă, sunt doar câteva mostre ce confirmă un simț lingvistic special, o intuiție subtilă a virtuților expresive ale limbii, din care Crețu face un spectacol memorabil. Un început de frază precum „Zilele domnului Croitoru se scurgeau blege și domoale...” e suficient pentru a crea o atmosferă, pentru a sugera ceva din firea personajului, construit aproape balzacian, cu o rară știință a dozajelor.

Scritorul, Profesorul, Seducătorul

Într-o lume demitizată, dezvrăjită, *Cornul inorogului* resuscitează trei mituri: mitul scriitorului, mitul profesorului și mitul cuceritorului. Dinu Zărnescu este un scriitor de succes, iar cărțile sale se bucură de recunoaștere internațională, fiind traduse și recenzate în presa străină. Ele incită și stârnesc discuții polemice, Zărnescu fiind, cum s-ar spune, un superstar. Este invitat la întâlniri cu cititorii nu doar în țară, ci și în străinătate, unde renumele său stârnește pasiuni devoratoare. E aici o ușoară nostalgie după epoca de aur a scrisului, când romancierul se bucura de o notorietate unanim recunoscută. Iar Zărnescu actualizează acest mit al Scritorului. Cărțile sale au nu doar valoare estetică și efect cathartic, ci și pu-

terea miraculoasă de a influența destine, aidoma cornului de inorog din titlu. E suficient în acest sens să ne gândim la ingenua Fulvia, studenta de la Teologie, care se masturbează citindu-i romanul, având revelația sexualității propriului trup, pe care îl crezuse inert. Ei vor trăi, la Barcelona, o poveste irepetabilă, o adevărată probă inițiativă, la finalul căreia Fulvia constată, uluită, că „...doar trupul ei îl tutuise, era mai bine așa, da, el trebuia să rămână un străin, important era că ea se simțea acum pregătită, se putea întoarce la viața ei. Se va mărita cu George, va deveni preoteasă și dintr-odată perspectiva asta nu i se mai păru nedreaptă, va avea mereu ceva al ei, doar al ei, ceva ce nu va împărți cu nimeni, ceva unic, ceva irepetabil”. În definitiv, asta este idealul lui Zărnescu (și, implicit, al lui Crețu): să seducă prin scris. Să dea

cărți electrizante, cărți-șoc, cărți-explozie, care să producă în cititor un cutremur, acea *metanoia* a anticilor.

Din aceeași plămadă este mitul Profesorului. Al Profesorului care trece, cu superbie, peste invidia colegilor și peste permanentele tracasări din partea conducerii universității, care îl faultează constant, dându-i ore la specializări marginale și încărcându-i norma cu opționale imposibile. Departate de a-l afecta, aceste decizii meschine îl ambiționează, motivându-l să le propună studenților teme incitante și să-și facă treaba cu îndoit elan, spre încântarea tinerilor, care îl divinizează: „La început nu prea înțelegeau ei ce înseamnă asta, dar Zărnescu i-a luat de mână și i-a dus atât de departe în text, tot întrebându-i și făcându-i să se gândească și chiar să propună răspunsuri legate de cutare sau cutare scenă (într-una bolnavul își turna eter pe o plagă sau își observa durerea ca pe o frază muzicală, în alta, parcă, își pierdea discernământul din cauza setei și fix în timpul în care, la un moment dat, bea apă, uitând orice altceva, un altul murea lângă el), abia citise pasajul cu vocea lui gravă, nici nu apucase ultimul cuvânt să se spargă atingând plafonul, când o colegă a scăpat un pix pe podeaua amfiteatrului, sunetul s-a amplificat și le-a rănit timpanele, parcă venea din altă lume, de undeva din adâncuri, parcă s-ar fi auzit un foc de armă, încât toți au tresărit, unele studente au scăpat un icnet, speriate, o parte au făcut din reflex semnul crucii. E bine, e bine, l-au auzit pe Zărnescu liniștindu-le calm, zâmbind mulțumit, e bine că ați tresărit, înseamnă că sunteți aici! Aici, unde aici?, firește că erau aici. Aici, adică în text. Asta e literatura!”

Last but not least, romanul reconfigurează mitul seducătorului, cu precizarea că Dinu Zărnescu e un Don Juan involuntar și dilematic, împins într-un joc erotic chiar de partenera sa, Diana, care îi

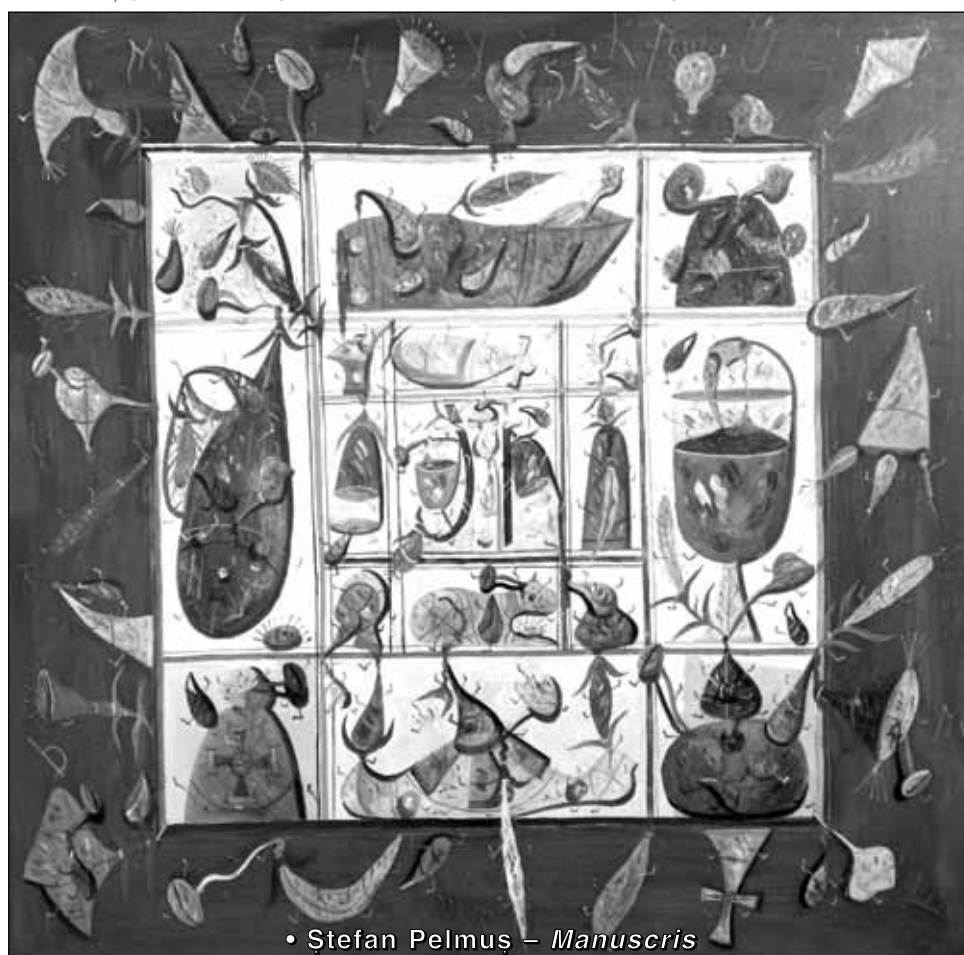
cere să experimenteze pentru a spori astfel intensitatea atracției dintre ei. Joc straniu, care îi place și îi displace în egală măsură întrucât se simte seducător și sedus, călău și victimă, întrebându-se dacă nu cumva a devenit o simplă marionetă. Pentru că, dincolo de bucuriile cârnii, se deschid întristările sufletului, așa cum apar ele în capitolul când se întoarce, ca un câine bătut, la Ana. Diversele episoade erotice au ca extremități aceste două femei: pe agresiva Diana, care îi tulbură simțurile, și pe blajina Ana, dispusă să îi ofere o dragoste protectoare, aproape maternă. Iar pentru a-și ostoi frământările, Dinu o acceptă pe Olimpia, bețiva satului, care se prostituează pentru mâncare și băutură, în fostul IAS, unde trăiește într-o mizerie greu de imaginat. E o scenă mitească, care echivalează cu o coborâre în Infern, pentru a ajunge, așa cum spune chiar el, la un liman. Iar asta presupune să ai curajul de a merge până la capăt, chit că asta înseamnă să treacă de la femei sofisticate precum soprana Medeea sau Aliona, specialista în paleoantropologie, la o bătrână decăzută, ale cărei cârnuri flasce, mirosind a urină, îl scârbesc până la vomă. În fond, experiențele amoroase ale lui Dinu au funcție autoscopică, ajutându-l să-și depășească timiditatea adolescentină, tradusă într-o serie de gesturi stângace, care-l fac adorabil în ochii femeilor. Admirat și invidiat în egală măsură, Dinu Zărnescu rătăcește în propria existență, căutând să (se) înțeleagă. Prins între obligațiile profesionale (cursuri, prelegeri, conferințe, lansări de carte etc.) și cele personale (experiențe erotice, probleme familiale, incertitudini etc.), protagonistul trăiește pe muchie, niciodată pe deplin lămurit. E un seducător dezabuzat, în care se întâlnește profesorul dedicat, scriitorul de succes, bărbatul fatal și insular de îndoiești, care poartă cu sine, ca o cochilie, un difuz sentiment al vinovăției.

Între bovarism și karanarism

Cornul inorogului este, fără doar și poate, un roman inteligent, cu de toate: erotism, biografism, trimiteri la actualitatea literară, picanterii, săgeți polemice, substrat mitic. Scene crude, brutale, izvorâte din convingerea că frumusețea literaturii vine din suferință. Din curajul de a te ridica deasupra convenționalismului și de a vorbi despre adevărata față a lumii. Despre carnea care pute și despre viața care pute. Iar pentru a evada există doar trei modalități, așa cum îi explică el pedant Izei: scrisul, dragostea și moartea.

Cornul inorogului ilustrează și un caz de bovarism. Sau, mai exact, de karanarism, fiindcă romanul este înțesat de aluzii autoreferențiale învăluite în nostalgie, în sensul etimologic al termenului. Suprapunerile identitare și ideea unui personaj el însuși profesor și romancier de succes țin nu doar de o aspirație nemărturisită, ci și de o permanentă căutare de sine, de nevoia unor repere la care să se întoarcă, așa cum face Dinu Zărnescu.

Cornul inorogului este un pariu câștigat, prin care Bogdan Crețu (și) demonstrează că poate. Un soi de „biruit-au gândul”, într-o proză de factură brebaniiană care se depărtează însă de presiunea modelului.

• Ștefan Pelmuș – Manuscris

„Când fericit, când posomorât”; asemenea *Lăutarului*, „mă plimb printr-un sătuc pierdut din Moldova”. „După mine, scria Enescu, singura valoare sigură este pământul, și din nefericire nu mai am niciun petec.”

Așteptam ghiociei, zambilele și narcisele, dar au venit mici stelute căzătoare și s-a așternut zăpada. În fiecare dimineață privesc sfera grecească în care se află Oedip și Sfinxul, imprimată pe cana neagră de cafea – suvenir drag din înșorita Grecie. Originalul, coloana ionică, este la Muzeul Vaticanului. Din această copie, cu desen aurit, îmi sorb în fiecare dimineață destinul.

„Trăiam cu fantomele trecutului, totdeauna m-am simțit bine cu umbrele.” Enescu s-a născut la țară, „vara ca-n Sahara, iarna ca-n Siberia”. În *Amintiri* îi povestește lui Bernard Gavoty despre infinita grijă a părinților pentru el, după ce pierduseră șapte copii. Lupta lui cu destinul începe în 19 august 1881 și se sfârșește, la Paris, în 4 mai 1955. De la nașterea lui Enescu se vor împlini în august 140 de ani. În 29 martie 1931, când primea Medalia de Aur a *Societății Artelor și Literelor* din Paris, devenea și membru al Academiei *Santa Cecilia* din Roma. Este anul când devine rector onorific al Academiei de Muzică, cetățean de onoare la București, anul în care pe 27 aprilie a

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Un templu magic

terminat, la Tescani, opera *Oedip* (pe libretul lui Edmond Fleg), pe care a dedicat-o Mariei Rosetti (Marucăi iubite).

Când Sfinxul întreabă, Oedip răspunde: „Omul este mai puternic decât destinul”. În timp de ciumă, Oedip află despre nașterea sa și despre blestemul ce s-a aruncat asupra-i, despre paricid, incest și, disperat, își scoate ochii. O victimă, un om învinș de destin. În ultimul lui ceas își recapătă vederea... „Căci voi pași senin spre ultimul meu ceas/ Vegheat doar de lumină, în timpul ce-a rămas.”

Tragedia antică elenă l-a obsedat pe George Enescu pe parcursul unui sfert de veac, i-a dat speranță și temeri, l-a

făcut să ne explice primatul muzicii, cum compune, „căci eu consider muzica singurul mijloc de a elibera strigătele sufletului, cu toate unduirile lor misterioase”. *Oedip* a fost creația pe care a iubit-o cel mai mult: „Un subiect ca acesta nu-l alegi; te alege el pe tine”.

În 2021, Filarmonica băcăuană serbează 65 de ani de la înființarea sa din aprilie 1956; în 2 august, 130 de ani de la nașterea compozitorului Mihail Jora; comemorează pe Enescu la 66 de ani și pe Mihail Jora la 50 de ani de la dispariția pământescă. Atât de aproape de luna martie, ne vom aminti câteva repere din biografia artistică a lui Enescu. În 10 martie 1936, la Opera din Paris, are loc premiera dramei *Oedip*.

La câteva zile compozitorul român primește *Ordinul Legiunii de Onoare* în grad de comandor, al Ministerului Artelor din capitala franceză. Este o perioadă fastă și în ceea ce privește interpretarea. Enescu cântă cu Yehudi Menuhin, fac împreună reușite turnee de concert. „Să ne economisim inspirația, nota muzicianul. Ceea ce este prea frumos obosește rapid.” În perioada 7-28 martie 1941 Enescu interpretează, alături de Constantin Bobescu, Alexandru Rădulescu și Theodor Lupu, *Integrala cvartetelor* de Ludwig van Beethoven și în 1943, la Sala *Dalles*, restituie în primă audiție *Concertstück* pentru violă și pian.

„Atât timp cât exist, vreau să cânt. Visez tot timpul, ascult fără să înțeleg, evadez compunând. Viața este un vis. Visul este toată viața mea.”

*Bernard Gavoty, *Les Souvenirs de Georges Enesco/ Amintirile lui George Enescu*, ediție bilingvă franceză-română; traducere de Elena Bulai, publicată la „Curtea veche” (2005, 2016) într-o specială realizare grafică, în cadrul Programului *Nicolae Iorga*, cu sprijin din partea Ambasadei Franței în România.

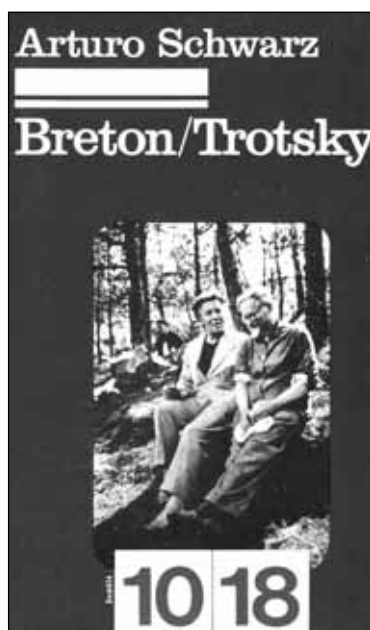
◦ urmare din pag. 24

german, militant sionist în tinerețe (după înființarea statului Israel, nu s-a putut adapta acolo deoarece nu știa destul de bine ebraica pentru a face literatură și s-a întors în Egipt), membru fondator al Internaționalei a IV-a (troțkistă) pe filiera lui A. Breton, internat un an și jumătate la închisoarea Hadra, apoi (în 1949) expulzat în Italia... „În adolescență, spune el, am descoperit cinci cărți care au avut o semnificație determinantă pentru evoluția mea: *Etica* lui Spinoza, *Psihopatologia vieții cotidiene* a lui Freud, *Manifestul comunist* al lui Marx, *Manifestele suprarealiste* ale lui Breton și colecția sa de poezii *Le Revolver a cheveux blancs*...” E clar că un evreu cu o asemenea „ideologie” nu putea fi decât ateu și anarhist, după cum singur se declară (a și publicat volumul *Anarchia e creativitate* „Anarhie și creativitate”, Milano, Ed. „La Salamandra”, 1981). Și imediat îmi arată sumarul volumului introspectiv/ reflexiv *Sono ebreo, anche...*: 1. Il rifiuto del principio d'autorità (Refuzul principiului autorității); 2. La brama di conoscenza (Pofta de cunoaștere); 3. Il rispetto del diverso (Respectul diversității); 4. L'anelito di giustizia (Dorința de dreptate); 5. Il rispetto alla natura (Respectul față de natură); 6. Il diritto alla felicità (Dreptul la fericire); 7. La valenza salvifica e iniziatica della donna (Valoarea salvatoare și inițiativă a femeii); 8. A proposito di un'inesistente proibizione (Referitor la o interdicție inexistentă); 9. Spinoza, filosofo della libertà e della felicità (Spinoza, filosoful libertății și al fericirii)... *Dar comunist?* – l-am întrebat, punând mâna pe cartea despre Breton și Troțki. „Nicidecum!”, mi-a răspuns precipitat. Și a continuat: „Primul lucru pe care l-am făcut, după ce m-am insta-

ARTURO SCHWARZ, ultimul suprarealist

lat la Milano, a fost să înființez o editură. Am contactat un unchi de-al meu, care era director la o bancă comercială, și el mi-a deschis o linie de credit în acest scop. Așa am început să public cărțile unor tineri poeți precum Elio Pagliarani și Antonio Porta, dar și Mario Luzi, Giuseppe Ungaretti și Salvatore Quasimodo. Dar am avut îndrăzneala de a publica și *Revoluția trădată* a lui Troțki, cu o bandă galbenă foarte evidentă prin care cititorul era avertizat: «Stalin va intra în istorie ca un călău al clasei muncitoare». Mi-am săpat propria groapă! Palmiro Togliatti însuși l-a sunat pe Mattioli, directorul de atunci al băncii comerciale, și i-a ordonat să suspende orice sprijin economic pentru acest «troțkofascist». Așa m-a numit!”

După ce a fost obligat să închidă editura, Arturo Schwarz a deschis vestita-i galerie de artă care, în perioada 1954-1975, a găduit zeci de expoziții (tipărint și cataloagele aferente). Reprezentanții avangardei istorice au avut prioritate (M. Duchamp, Picasso, F. Picabia, J. Arp, M. Ernst, V. Brauner, A. Masson, Man Ray, J. Miró ș.a.), dar nu au fost neglijați urmașii lor contemporani (între care Daniel Spoerri – originar din România). De pe urma acestei colaborări, dar și a preocupărilor sale constante pentru avangardă (publicând lucrări de referință în domeniu, precum *Marcel Duchamp: Sixty-six Creative Years. From the First Painting to the Last Drawing/ „Marcel Duchamp. Șaizeci și șase de ani de creație. De la prima pictură, la ultimul desen”, Gallery Schwarz, Milano, 1972, sau *Man Ray: The Rigour of Imagination/ „Man**

Ray. Rigoarea imaginației”, Ed. Rizzoli International, NY, 1977), Arturo Schwarz s-a ales cu o colecție imensă de tablouri, artefacte, cărți, reviste, manuscrise, fotografii etc. (peste 40.000 de piese, în total!), pe care nu mai avea unde s-o păstreze (mai ales după lichidarea galeriei). A început o altă poveste: „Partea de plastică propriu-zisă (pictură și grafică) cuprindea 1200 de lucrări, evaluate la un total de 500 de milioane de dolari (conf. unei oferte venite din partea Fundației Getty din SUA – n.a.), pe care am vrut s-o dăruim Italiei. Nu mă interesau banii, ci doream ca toată lumea să aibă acces la operele de artă. Întâi m-am gândit să dăruiesc totul Italiei, în mod firesc. Dar ministrul de atunci, Bono Parrino, mi-a trimis o scrisoare incendiară, întrebându-mă cum de am îndrăznit să propun aceste lucrări «pornografice și subversive»?! Atunci am contactat

Muzeul Israelului, care mi le-a acceptat imediat. Din fericire, guvernele din Italia cad destul de frecvent, iar odată cu venirea lui Alberto Ronchey la Ministerul Culturii, am reluat negocierile. A durat mult, pentru că de fiecare dată când ajungeam la un acord, guvernul cădea și trebuia să o luăm de la capăt. S-a încheiat totul odată cu venirea lui Walter Veltroni la Primăria Romei: o parte a colecției a ajuns la Ierusalim (în două etape: 1991 și 1998), iar altă parte la Galeria de Artă Modernă din Roma (2001)...” (Aici introduc o paranteză cu intervenția Lindei: „În timpul tratativelor, un funcționar italian pușese ochii pe un tablou, îl vuse pentru el, și asta l-a enervat foarte tare pe Arturo!”)

Evident că, având la îndemână această documentație imensă și, pe deasupra, cunoașterea intimă a unora dintre artiști, Arturo Schwarz a studiat și a înțeles în profunzime suprarealismul. A scris mult despre fenomen (un alt exemplu, pe lângă cele amintite mai sus: *L'avventura surrealista: Amore e rivoluzione, anchel „Dragoste și revoluție, de asemenea”, Roma, Ed. „Erre Emme”, 1997, iar încununarea exegezei sale o reprezintă cartea pe care o aveam în față: *Il surrealismo. Ieri e oggi...* (în cartea a II-a, în care se conturează un fel de „hartă” a răspândirii globale a suprarealismului pe baza unor contribuții scrise de diverși specialiști, țara noastră e reprezentată printr-un studiu semnat de Petre Răileanu despre „Grupul suprarealist român, 1940-1947” [adică: Gherasim Luca, D. Trost, Paul Păun, Gellu Naum și Virgil Teodorescu]; iar în cartea*

a III-a, pe CD, în inventarul celor mai importante reviste de profil, apare *75 HP*). Trebuie neapărat să precizez aici faptul că, oricât am fi noi de francofili și de obedienți „filierii franceze”, în cercetarea surselor avangardei ne-ar prinde bine o lărgire a orizontului; astfel, iată, „filiera italiană”, de pildă, ne oferă această referință fundamentală pe care, deocamdată, nu o citează nimeni!

Primind în dar (și) acest volum, recunosc că am fost extrem de mulțumit – ca să nu mai spun de întreaga discuție din acea zi memorabilă de 22 noiembrie 2014 –, mai ales că o aveam înaintea lansării ce urma să aibă loc luni, 24 noiembrie 2014, la Teatro Franco Parenti din Milano. Mi-am luat rămasbun de la doamna Linda și de la domnul Arturo, pornind spre hotel ca să-mi pregătesc întoarcerea acasă. Numai că lucrurile nu s-au oprit acolo. Ajuns acasă, luni seara am deschis PC-ul și am găsit următorul e-mail (datat „lun. 24 nov. 2014 la 19.01”): „Cher Emil,/ Je vous remercie pour le grand plaisir que m'a donné la lecture de vos très beaux poèmes./ Amicalment/ Arturo”. Așadar, în așteptarea momentului lansării, Arturo Schwarz a citit placheta mea de versuri (*Autres caprices*, Biarritz, Ed. „Atlantica Seguer”, 2012; cu desene de Dumitru D. Bostan), pe care i-o dăruisem la rândul meu. Ce puteam să-mi doresc mai mult?! Și totuși, mai departe... Marcat de mirabila întâlnire de la Milano, peste ani (în 2019), când am ajuns din nou la Ierusalim, purtam cu mine o „fixație”: să merg la Muzeul Israelului și să văd la fața locului „Colecția Vera și Arturo Schwarz” dedicată dadaismului și suprarealismului, cea mai bogată din lume. Ceea ce s-a și întâmplat!

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXX)

Fiat iustitia!

S-a spus de numeroase ori că destinul Casei „Vasile Alecsandri” Bacău a fost pândit de nenoroc. Au fost și excepții.

Anul 2015. Curtea de Apel București. Mă aflu în sala de judecată împreună cu jurista din Bacău, așteptându-mi rândul, răbdător. Urma să cer acceptarea calității de intervenient a Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri” în procesul pe care proprietarul imobilului din strada George Apostu, nr. 9 (Casa „Vasile Alecsandri”) l-a intentat Ministerului Culturii, pentru a fi radiată adresa din *Lista monumentelor istorice*. Asist la ședințele programate înaintea celei destinate cazului de la Bacău și îmi reține

atenția pledoaria unei avocate, care strălucea prin respectarea proprietății termenilor. În plus, îmi apărea familiar tonul ei. A încheiat, s-a întors către sală și s-a produs declicul: „Bine, dar e Angela!” Îmi vine rândul să etalez subiectul și mi se sugerează să solicit sprijinul unui avocat. Ajuns la Bacău, aflu e-mailul Angelei Mare, angajată la Casa de Avocatură *Mușat & Asociații* București, și-i propun să ne ajute în derularea procesului. Au urmat pledoaria ei în fața conducerii firmei și a mea, invitat în Capitală, pentru detalii. Peste puțin timp, primesc cu bucurie verdictul: Angela, fosta mea elevă de la Liceul Pedagogic „Ștefan cel Mare” Bacău, va presta, pro bono, în procesul al cărui termen se apropia. Atât de atent a examinat dosarul și atât de persuasiv a fost discursul ei,

încât am plecat victorioși de la Curtea de Apel. S-a produs însă recursul, dar Angela ne-a reprezentat eficient și la Înalta Curte de Casație și Justiție (14 martie 2018).

I-am cerut, pentru această rubrică, opinia despre obiectivul ei și iată ce ne-a scris: „Stăpânirea limbii române corecte este cu siguranță condiția de bază a reușitei și a distincției profesionale în cazul celor care au optat pentru o carieră ce are ca modalitate preponderentă de exprimare Cuvântul. Avocatura este cu certitudine una dintre aceste profesii. Premisa devenirii profesionale pentru un jurist presupune asimilarea și dezvoltarea permanentă a abilităților lingvistice, un atare exercițiu întorcându-mă pe firul anilor, la etapa liceului. Studiul limbii române pe toată perioada celor cinci ani de Pedagogic reprezintă

reperul meu esențial în formarea ca avocat. Bagajul amintirilor legate de acea perioadă îmi aduce în prim-plan nostalgia orelor de română, când exigența depunții severe pentru orice greșeală de exprimare orală sau scrisă, fără a avea relevanță gravitatea ei, urmată de explicații amănunțite și logice și de un volum de teme semnificativ din partea profesorului, ne mobiliza la o grijă deosebită față de modalitatea de exprimare în limba română. Această atenție, în prezent instinctivă, o consider un atu special în profesie, fiind sigură că dobândirea sa își are originile în rigurozitatea ridicată a dascălului meu din liceu și în lipsa oricărui grad de toleranță a sa față de abaterile lingvistice comise de mine în acea perioadă”.

Mulțumim, Angela!
Mulțumim, *Mușat & Asociații!*

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Teleşcoala „Ateneu”

i „șoptit” este sau nu este sunet? (II)

Subiect deschis

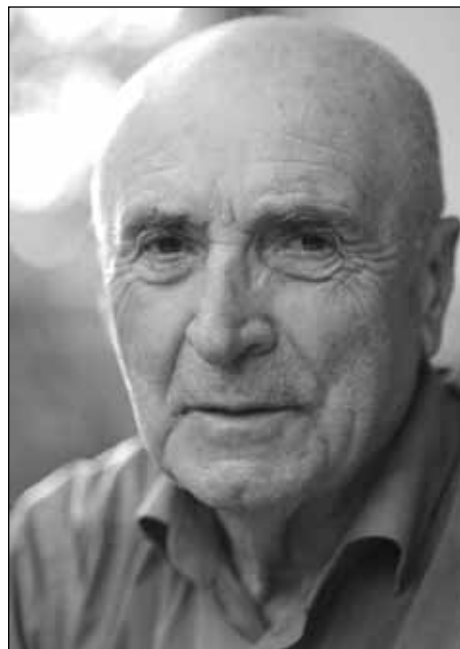
Bănuiam – *sancta simplicitas!* – că este suficient un articol pe tema din titlu, dovadă fiind finalul acestuia. (Rugam pe doamna profesoară A.-N. S., titulara lecției de la *Teleşcoala* TVR 2, să dea o dezmințire în legătură cu soluția testului de fonetică: în cuvântul *pomi* nu sunt trei sunete, ci patru.) Au rezultat numeroase comentarii din partea profesorilor de limba și literatura română, dar și a lingviștilor, cu toții fiind de acord că fonetica are multe subtilități. Un cititor din afara sistemului de învățământ a emis o judecată de bunsimț: câtă vreme Academia Română numește realitatea respectivă *i „șoptit”*, atunci aceasta se referă totuși la un sunet perceput de o ureche fină.

Vocea dicționarilor

Se impune să lămurim sensul cuvântului, apelând la cele mai recente lucrări lexicografice: *Noul dicționar al limbii române* (NDULR, 2006), *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI, 2007), *Micul dicționar academic* (MDA, 2010), *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX, 2016). Primele două, deși nu poartă egida oficială, sunt elaborate/coordonate de specialiști de la două prestigioase entități științifice: Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași, respectiv Universitatea „Al. I. Cuza” Iași. La început a fost verbul „a șopti”, însemnând „a vorbi încet, în taină” (DEX), „a rosti cu voce scăzută, abia auzit” (NDULR) sau, cu termeni din fonologie, „a spune (ceva) pronunțând cuvintele fără participarea coardelor vocale sau cu voce scăzută” (MDA, DEXI). De la participiul verbului s-au format prin conversiune un substantiv („șoptit”) și un adjectiv (folosit și adverbial): „șoptit, -ă, -i, -e”, pentru ceva „(rostit) în șoaptă, încet” (DEX). Cuvântul „șoaptă”, format pe teren românesc, este un derivat regresiv de la „a șopti” (un postverbal al acestuia; inițial a existat în forma „șopt”) și desemnează „vorbire cu voce încetă” (DEX), „scăzută” (NDULR), „cu sonoritate slabă, abia auzit” (DEXI) sau concret o „vorbă rostită (foarte) încet” (MDA). În percepția scriitorilor, decodificarea nu e greu de realizat: „Auzi în întuneric o șoaptă bine articulată” (G. Călinescu).

Psihologul inventator – Liviu Filimon

O seamă de specialiști în variate domenii nu se mulțumesc cu practicarea profesiei atestate printr-o diplomă de absolvire, ci dezmarginesc perimetrul respectiv, imaginând forme sau alcătuirii tehnice menite să pună în practică fondul de informații primare. Aici s-ar încadra prof. univ. dr. Liviu Filimon (2 mart. 1925, Blăgești, jud. Bacău – 30 ian 2021, Bacău), avantajat de câteva considerente biografice: mediul familial (ambii părinți, învățători), formația profesională de început (normalist la „Vasile Lupu” Iași) și cea ulterioară (absolvent al Facultății de Filozofie a Universității din București). Și-a exersat abilitățile de psihopedagog, logician și psihofiziolog, axându-se pe „Negativismul copiilor” (titlul tezei de doctorat și al rezumatului acesteia, publicat la E.D.P. în 1967). Vreme de trei decenii a predat psihologia la Institutul Pedagogic de 3 Ani din Bacău, elaborând cursuri de profil, tipărind cărți de specialitate, participând la conferințe naționale și inter-

naționale și publicând în cotidiane, reviste de cultură sau cu tematică științifică. Creativ la modul concret, a brevetat 16 aparate, înregistrate la

Oficiul de Stat pentru Invenții și Mărci și oferite școlilor și grădinițelor din județul Bacău. După 1990, a întemeiat publicația „Familie, școală, biserică” (1991), Editura Didactică și Științifică, o școală postliceală (prin Fundația Educațională „Ștefan Bârsănescu”) și un buletin de comunicări științifice, „Studii de specialitate”, ajuns la volumul 16/2020.

În Revista „Ateneu” au apărut circa 20 de articole de/despre Liviu Filimon. Primul publicat are un titlu mobilizator: „Lapsusul – mecanismul și combaterea lui” (mart. 1965), iar următoarele tratează terminologia psihologiei, filozofia culturii, teme de didactică, logică ș.a. Modul de tratare a subiectelor nu este unul pasiv, leneș; dimpotrivă, ideile exprimate sunt neobișnuit de îndrăznețe, ceea ce determină redacția să le așeze la rubrica „Opinii”. Adaptat la contextul social postdecembrist, a propus cu succes Editurii Didactice și Pedagogice lucrarea „Pedagogia angajării educaționale”.

Liviu Filimon – originalitate, credință în idei înalte, longevitate intelectuală.

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Didactica nova

2019-2020

Aflată în al treilea lustru de prezență în presa de profil din țară, publicația craioveană condusă de prof. dr. Dumitru Gherghina și-a câștigat repede un loc distinct în peisajul revuistic românesc. Ediția care a ajuns la noi are, ca și până acum, nu doar specific didactic, ci și literar. Constantin E. Ungureanu aduce în atenție „Olteni despre tipologia olteanului”, Marin I. Arcuș îl definește pe Mihai Eminescu printr-un chiasm: „Muzica poeziei & poezia muzicii”, iar la rubrica „Debut”, citim poezie de Anatolie Corescu și Angela Ambăruș, dar și proză pentru copii, de Tatiana Galan. Mai multe pagini sunt dedicate împlinirii, în 2020, a 150 de ani de la înființarea Școlii Normale „Ștefan Velovan” din Craiova. Viață lungă revistei și artizanului ei!

Revista română

XXVI, 101-102

Editată de Asociațiunea ASTRA, prin Despărțământul „Mihail Kogălniceanu” Iași (președinte, Areta Moșu), revista este în continuare o tribună a valorilor românești de pretutindeni. Ion Domenico se întrebă mahnit: „Cât vei mai fi hotăr între frați, Prutule?”, Gheorghe Lutiș ne invită la un „Periplu de suflet în Ucraina și Republica Moldova”, Petru Zugun prezintă „O poveste a Bojdeucii” (cartea lui Iulian Pruteanu-Isăcescu), iar Elena Macavei ne anunță că „A urcat la ceruri prof. univ. dr. Victor V. Grecu”, un astrist exemplar, militant pentru drepturile limbii române.

Pagină realizată de
Ioan DĂNILĂ

O fereastră mică, rotundă

De câte ori am urcat, într-un avion, așteptând să mai ridic piciorul pe câte o treaptă, până la ușa de la intrare, dincolo de care ne așteptau, întâmpinându-ne zâmbitoare, însoțitoarele de bord, luându-ne pe fiecare, grațios, după tichet, în primire, am avut o tresărire uitându-mă la șirul, parcă fără sfârșit, de mici pătrate, dreptunghiuri sau cercuri parcă decupate de o mână foarte dibace de-a lungul avionului, matematic egale la distanță unele de cealaltă și identice una cu cealaltă, de ambele părți ale uriașei păsări de aluminiu. Odată ajuns la locul distribuit prin îmbarcare, nu mi-a plăcut niciodată să mă așez la mijloc, de o parte sau de alta a culoarului. Am cerut, am rugat, ori de câte ori a fost posibil, un loc lângă micul geam rotund și lucitor. Din afară. Privit însă de dinăuntru, ochiul acela de fereastră îmi deschidea toată lumea: și solul încă forfotind de mașini și de oameni, și, la mii de metri deasupra lui, cealaltă lume. De azur imaculat, cu o incandescentă lumină înconjurătoare, care nu este dată ochilor noștri, mult prea omenesc terestru, decât poate în vis, aieva, cumva, să o percepem.

Această așezare, ritmic înșiruită, de mici ochiuri rotunde, pe unde privitorul poate atât străpunge norii și valurile cosmice, cât și fixa, la joasă înălțime, din ce în ce mai aproape, făpturile terestre și mișcările acestora, mi-a readus-o, din memoria experienței comune tuturor, ultima carte apărută a lui Carmen Mihalache.

După douăzeci de ani de la debutul editorial (*Logică de femeie*, Bacău, Editura „Deșteptarea”, 1999), autoarea, constant și generos prezentă public, cu volume, la intervale neirosite de timp, spunându-și cuvântul, de fiecare dată când ocazia se ivește, cu competența profesionistă a teatrologului, a criticului de film și a omului de artă, dă acum măsura pleneră, dar și rodul bogat al celei mai sisifice îndeletniciri cotidiene: jurnalismul. Sau, cu frumosul nostru cuvânt vechi, cu iz de frenetic elan, întârziat, romantic – la noi, interbelic: gazetăria...

Eminesciana

Ne propunem ca la început de an să ne ocupăm, strict informativ, de momentul Eminescu în cultura română, consemnând noutățile privind cercetarea în domeniu, precum și evenimentele dedicate poetului național în urmă cu o sută de ani.

NOUTĂȚI. • Mihai Cimpoi, eminescolog de mare prestigiu, anunță că a fost identificată dovada că Mihai Eminescu este absolvent (și nu doar cursant) al Universității din Berlin. Concret, se referă la un act semnat de poet și de rectorul Universității, care îi dădea dreptul de a se prezenta pentru a-și ridica diploma de licență. Se justifică astfel solicitarea lui Titu Maiorescu ca Eminescu să se înscrie la doctorat. Vom auzi curând de identificarea diplomei în arhivele din Germania, probabil. Impresia, șocantă, va fi identică cu cea a publicării neașteptate a corespondenței poetului cu Veronica Micle. • Ala Sainenco, de la Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu” (Memorialul Ipotești), a descoperit în toamna anului 2020, în cimitirul vechi de la Călinești lui Cuparencu, crucea de piatră a lui Vasile Eminovici (decedat la 20 febr. 1844), dascăl (capelan) în acel sat. Ala Sainenco mărturisește că i-a fost de folos cartea lui Ion Roșu (1945, Siretu, com. Săucești – 1996, București), cel care a găsit la Arhivele Statului din Suceava Condica cronică de la 1890 (cf. „Vatra”, Târgu-Mureș, 10-11/2020, pp. 160-161). • Iulian Bucur și Sebastian Sascău (fotograf) au cercetat la fața locului bisericuța din Valea Hogii, comuna Lipova și au găsit, și prin osârdia preotului paroh Dorin Mitrea, inscripția pe clopotul din 1808, date despre icoane vechi ș.a. Vom citi despre aceasta în numărul pe 2021 al Revistei „Carpica”. • Sergiu Coloșenco a editat două broșuri tematice, rezultate din lecturile volumelor critice ale lui Doru Scărlătescu (cu un portret de Gruia Novac) și Adrian Voica.

ÎN URMĂ CU 100 DE ANI. **Ediții:** • „*Lucașul. Călin*”, ediție de Gh. Adamescu, urmată de „*Poezii*”; • „*Sărmanul Dionis*”, cuvânt-înainte de Al. Vlahuță; • „*Lucașul*”, cu ilustrații de Mișu Teșanu. **Aforisme:** „Măsura înaintării unui popor e: o limbă frumos sunătoare și în stare de a exprima prin sunete, noțiuni; prin șir și accent logic, cugete; prin accent etic, sentimente.” **Personalitatea:** • Mihail Sadoveanu, *Foi de toamnă*, cap. „Cum am cunoscut pe Eminescu”. **Documente:** „Act dotat dat de Vasile Iurașcu pentru fiica sa Ralu, la 26 mai 1840”, publicat în „*Viața Românească*” (ian. 1921). **Manifestări:** La Erie (S.U.A.), studentul Radu Belean, reprezentând Societatea „Friends of Romania”, a recitat din creația lui Mihai Eminescu. (I. Dănilă)

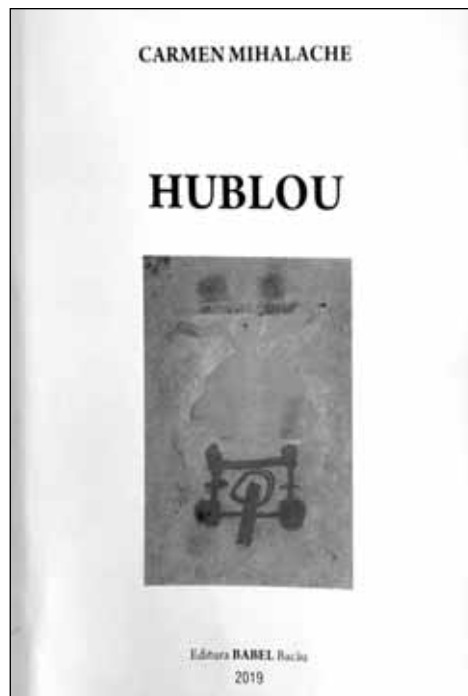
vade mecum

Liviu FRANGA

Trei chipuri ale feminității auctoriale (I)

Cartea de acum, apărută prin strădania editorială a anului 2019 (Bacău, Editura „Babel”), ne aduce, din nou, în prezentul memoriei, pasărea de aluminiu, începând exact prin titlul ei, care este numele ferestrei mici, rotunde, de unde și prin care privitorul își încarcă ochii cu pulsații cosmice și se racordează la ele: *Hublou*. Micul ochi de formă geometrică este același spațiu de dimensiuni foarte reduse, dar esențiale, oferit privitorului, pe care el îl descoperă ca locul ideal prin care poate coborî și în sine, în el însuși, și se poate privi, de fapt, până în străfunduri, pe el, pe sine însuși. Nu o spun eu, ci o mărturisește, revelator, autoarea cărții, al cărei titlu poartă, între paranteze, poliedricul subtitlu *priviri, impresii, nuanțe*. Mult mai mult decât spre *în afară*, *Hublou* lui Carmen Mihalache deschide, prin micul ochi al lui, permis privirii, profunzimea celeilalte vastități, *de dinăuntru* ființei: „Iar la un moment dat, am început să scriu despre experiențele mele, despre gânduri, sentimente, impresii, trăiri, senzații. Despre bucurii și tristeți, despre neliniști și mirări, despre stări care mă intrigă și revoltă. Pe toate am simțit nevoia să le împărtășesc cu alții. [...] Deși au subiecte foarte diferite, în textele mele există o legătură subterană, toate călătoriile despre care vorbeam ducând spre «o redescoperire de sine». Pentru că totul se află înlăuntrul nostru, în propria ființă; acolo este Ithaca noastră, o ancoră adâncă [...]” (p. 6).

În aceste rânduri, ca într-un miez, stă întregul pariu al cărții. Ea se ridică, așadar, pe jocul, aparent aleatoriu, dintre *în afară* și *înăuntru*. Cele 53 de texte – câte 26 de „hublouri” pe fiecare

latură a păsării de aluminiu, prima (*Privind printr-un hublou*, din care am citat) desăvârșind simetria prin plasarea ei în „vârf”, la deschiderea volumului – îl invită pe pasagerul cărții să însoțească, el (și nu să fie însoțit!), zborul călătoriei. Din însoțit, să devină însoțitor. Într-o călătorie prin lumea, mirifică, de-a dreptul caleidoscopică și, de aceea, fascinantă, a feluritelor cărți, a feluritelor filme, a feluritelor spectacole. Dar, mai ales, a feluriților oameni, toți la fel de reali, fie celebri, fie anonimi, pe care, de-a lungul anilor, autoarea i-a cunoscut, ca și noi, într-o măsură sau alta. Dar Carmen Mihalache i-a cunoscut sau i-a perceput în felul ei propriu, prin hubloul sufletului și minții ei, în felul acela în care, odată împărtășindu-ne din creuzetul impresiilor sedimentate, ceea ce rezultă devine și ne apare ca fiind cu totul altceva decât o simplă imagine schițată fugar, creionată și înregistrată. Este, de fapt, substanța impresiei exterioare, convertită, întoarsă înăuntru. Și iată cum.

Călătoria în care noi o însoțim pe Carmen Mihalache începe, firesc, cu Carmen Mihalache. Primele patru texte coboară până în străfundurile adolescenței și studenției, spre a urca, apoi, cu repeziciune, înspre anii revelațiilor esențiale. Adevăruri care se descoperă indiferent de vârstă, dar se sedimentează odată cu ea, grație în primul rând lucidității memoriei. Aceasta respinge, ca fiind incompatibilă, orice confuzie. Astfel încât, pe măsură ce trecem de la un *hublou* la altul, tot pe autoare o însoțim, iar percepțiile ei devin percepțiile noastre, atâta timp cât privim, simultan cu ea, prin aceeași fereastră mică, rotundă. Chiar dacă este vorba, aici, de Andrei Pleșu, de Theodor Enescu și de Ovidiu Maitec, acolo de Peter O' Toole, Florin Piersic-Jr., Alexa Visarion, Alain Delon, Belmondo sau Liz Taylor, dincolo de Voltaire, de August Strindberg, de Dostoievski, Sartre și a sa Simone, de Balzac ori de Saint-Exupéry (într-o enumerare voit aleatorie, spre a sugera, întocmai, nesfârșitul *puzzle* al cărții), tot acest spectacol al mirabilei lumi din afară ni se înfățișează doar în mod

înșelător ca unul al exteriorității. Ceea ce ne oferă, de fapt, scrisul, atât de particular, de personal, al autoarei nu este nicidecum un fel de reportaj-bazar al memorabilului, cum s-ar putea, superficial, deduce. Din mai mult sau mai puțin simpli însoțitori ai privirilor prin hubloul ale autoarei, devenim, pătrunzând în intimitatea acestei priviri, martorii și confesorii ei, ne *înminunăm* odată cu ea.

Acesta este cel mai mare câștig. Nu al cărții, ci al nostru, al fiecărui cititor. Cu o sensibilitate și o dăruire, inclusiv afectiv-emoțională, ieșite din comun, cu care numai jumătatea feminină a umanității a fost înzestrată, Carmen Mihalache, privitoare calmă – permanent lucidă – printr-o fereastră mică și rotundă înspre profunzimi stelare și, simultan, către adâncimile fără margini ale sufletului, ne dăruiește nouă, însoțitorilor ei, prin delicatul și grațiosul său ultim volum¹, ceea ce ea însăși numește „lecții de înminunare” (p. 133). Teatrul, bunăoară, parte care nu mai poate fi smulșă din ființa autoarei, intrând „devreme în viața ei”, se vedește a fi unul dintre sublimile exemple ale „lecțiilor de înminunare”, prin cei care l-au născut cândva și prin toți cei care îl trăiesc și îi dau viață de la un mileniu la altul, pe orice meridian și continent. Folosind sau nu cuvântul, umanitatea se descoperă pe sine și în toate celelalte forme de expresie ale comunicării prin artă, dar cu o singură condiție ontologică: autenticitatea privirii.

Ultima „lecție de înminunare” este chiar lecția oferită de întregul cărții lui Carmen Mihalache. Toate artele sunt, în fond, forme ale privirii noastre spre noi înșine, spre tot felul de ființe și spre miracolul ființării. Privindu-i pe ceilalți – așa cum face autoarea, schimbând neîncetat ferestrele mici, rotunde –, ne privim pe noi înșine proiectați în ceilalți. Priviți fiind de ceilalți, ne privim tot pe noi înșine, dar în și cu ochii celorlalți. Numai așa, în jocul privirilor prin hubloul, multiplicat la infinit, al lumii, putem conștientiza izvoarele Răului și să-l abandonăm. Căci autentică artă, în cele mai adânci profunzimi ale sale, ameliorează condiția umană, o înalță, îi dă mai multă, mai intensă viață. Arta modelează lumea – iată filosofia neascunsă, mărturisită conștient, a cărții: „Pentru că «noi facem realitatea», putem alege și decide cum vrem să trăim. Și putem să o facem frumos, ocupându-ne timpul cu lucruri care să ne hrănească sufletul și mintea deopotrivă, să ne înalțe. Să nu lăsăm cinismul, îngustele interese, oportunistul, lăcomia și lașitatea să intre în viața noastră și să o strice. Mai bine deschidem larg ferestrele unei nedomolite curiozități față de mersul lumii și al cunoașterii, față de artă, căutând acele lucruri și întâmplări care ne aduc bucurie. Cine are o inimă inteligentă va ști să le găsească” (p. 153).

O carte scânteind poliedric, asemenea fațetelor unui mineral îndelung, perfect șlefuit. Prețios prin puritatea cu care se oferă privirii și prin puritatea pe care o oferă privirii. Scrisul lui Carmen Mihalache se situează dincolo de ficțiune, pe tărâmul – la fel de magic – unde trăirea devine mărturisire, spre a se întoarce, după ce a privit în jur și a fost privită, în profunzimi unde s-a născut.

1. Ornat de ilustrațiile – atât de vii și dinamice, tocmai prin tranchilietatea lor – cu care ne încântă maestrul Ilie Boca, unul dintre interlocutorii favoriți și predilecți ai autoarei

De câte cărți ar fi nevoie să-ți construiești o bibliotecă sentimentală viabilă? La prima vedere e simplu: socot că răspunsul ar putea fi generat de numărul volumelor despre care simți că trebuie să vorbești, să le porți mereu cu tine, să le ai drept reper pentru situații de viață – poate chiar să treci probe de foc cu ajutorul lor! Bun! În același timp, cel mai probabil vor fi alegeri care să nască mirare, incertitudini, să potențeze cumva un dialog interior. Deși nu sunt întru totul de acord cu convingerea Valeriei Manta-Tăicuțu, atunci când afirmă că „devii cititor de profesie cel mai adesea din întâmplare, prin fericita întâlnire dintre o carte și conștiința ta...”, împart cu nedisimulată convingere și bucurie constatarea că lectura e în același timp „plăcută zăbavă”, dar și un act cât se poate de conștient, care va avea consecințe mai mult sau mai puțin vizibile.

Spre finele anului trecut, a apărut la „Editgraph” (Buzău) volumul de eseuri și critică literară al Valeriei Manta-Tăicuțu, intitulat „Biblioteca de sentimente”. Așa cum suntem avertizați încă din argument, cartea adună într-același loc nume cunoscute și mai puțin cunoscute, poeți și prozatori din arii diferite; sigur, ceea ce îi așază laolaltă nu e vreun criteriu „de bibliotecă”, ci chiar convingerea celui care face selecția că opul în discuție are acces la interioarele profunde ale înțelegerii și sufletului. Ceea ce rămâne cel mai de preț este faptul că în spatele tuturor constatărilor extrem de pertinente, se simte în mod real bucuria lecturii, pe care Valeria Manta-Tăicuțu o mărturisește de fiecare dată când are ocazia. Preiau o mică mărturisire dintr-un interviu purtat undeva, cândva: „Mi-a plăcut întotdeauna să citesc, dar, în privința scrisului, cred că fac parte din categoria risipitorilor”. Filolog de profesie, autoarea își va fi înțeles de mult menirea, ducând o luptă cu formele lipsite de autenticitate.

Reîntorcându-mă la volumul în discuție, ținând cont mai apoi că spațiul materialului de față rămâne limitat, aleg să mă opresc la câteva dintre numele propuse. Astfel, plecăm la drum cu un regal poetic prilejuit de Marcel Mureșeanu, cu o poetică a fluidității și a coerenței, a translucidului (pe alocuri) și a unei muzicalități ce nu primește mofturile atonale ale postmodernismului. Antologia prezentată ni-l înfățișează pe autor înșingurat într-o lume care o copiază pe cea ideală, însă vocea poetică nu-și urăște „înșihăstrirea”, ci o experimentează adesea din perspectivă filosofică. Unul dintre marile merite ale Valeriei Manta-Tăicuțu vine tocmai din

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Altfel, despre discernământ și răbdare

această știință deosebită de a puncta exact esențialul, de a distinge în spatele structurilor ample acel ceva care conferă valoare și îi asigură textului aflat sub lupă viabilitate în fața lectorului, fie acesta specializat ori nu, iar această „stare a lucrurilor” este cu adevărat importantă întrucât, poate și din experiența „omului de la catedră”, autoarea nu uită că e potrivit să așeze la loc de cinste principiul accesibilității. Dacă mi se permite această exprimare nu tocmai „academică”, aș spune că Valeria Manta-Tăicuțu nu „taie și spânzură”, ci însuflețește pentru încă o dată fiecare carte în discuție, așezând-o în raft în lumina potrivită. La fel procedează în cazul lui Constantin Arcu, arătând cum nu epicul stă pe primul loc în povestirile acestuia, ci mișcările lăuntrice ale personajelor, ale unor conștiințe oprimate de obsesia pentru spațiile închise, cu gânduri suicidale... evident, galeria actanților nu se oprește aici. Seriozitatea (a se citi calitatea) aprecierilor critice vine și din plaja largă a lectorilor asumate, întrucât maniera Valeriei Manta-Tăicuțu de a-și construi „pledoaria” dovedește în cazul fiecărui scriitor că acestuia i-a fost parcurs întregul univers fictiv; reiese implicit că efortul criticului presupune exhaustivul și se naște într-adevăr dintr-un drag nedisimulat față de literatura română contemporană. Dar să nu mă opresc aici: printre alții, în continuarea listei celor „antologați”, îi aflăm și pe Al. O. Vintilă (poeme concentrate, cu o celulă germinativă în metaforă), Daniela Șontică (dedicată demersului de împăstrare a memoriei naționale), Nicolae Gâlmeanu (o poezie „sună, ermetică, încălțată într-un greu de deco-

dificat hățis de metafore”), Gheorghe Simon (de la credință, spre poezie), Ion Tudorlovian (cu un discurs poetic impresionant, care-ți taie respirația prin ampoare, dar și inventivitate), Nicolae Mihai (cu al său luxuriant exil poetic), Lucian Mănăilescu (un univers cu totul personal, populat de îngeri triști și/ sau indiferenți), Rodica Lăzărescu (o inedită așezare „Sub semnul confesiunii”), Sânziana Mureșeanu (cu porțile sale atipice, repere subiective ale unor povești despre oameni, locuri) ș.a.m.d. În lista Valeriei Manta-Tăicuțu rar întâlnești „numele grele” aruncate pe piață cu discernământ mediatic de marile edituri bucureștene; autorii de aici sunt „de-ai casei”, adică ai sufletului, ai unei conștiințe care s-a deprins cu frumosul și armoniile unui firesc față de care, în mod fatidic, ne îndepărtăm!

*

La rândul meu, au fost ocazii când mi-am permis luxul de a prefigura o asemenea bibliotecă subiectivă. Plonjând în anii copilăriei, apoi ai adolescenței, urmând apoi acest fir până spre ziua de față, am adunat zeci și zeci de titluri: tomuri polițiste, cărți de aventură, studii de tot felul, pagini de filosofie, psihologie ori sociologie, istorie și varii memorii. Religie, teologie. Și tot așa! Unele citite riguros, cu „creionul în mână”, altele dispart, alternându-le, poate chiar, spre rușinea mea, incomplet citite. Pe unele le țin ca pe niște trofee, „la vedere”, altele rămân voit abandonate (din pricini pe care nu le pot destăinui aici) în penumbra, pe rafturile de sus. Se înțelege însă: cel mai adesea locul nu e

fixat pentru eternitate; dimpotrivă, cărțile poartă un ghem de energie care le conferă capacitatea de a se re-orândui. Mai glumind, mai... deloc, cineva era convins că tocmai cărțile mă aleg pe mine și nu invers. Nu țin să mă „disculp”...

Important rămâne faptul că, parte a unei asemenea bibliotecă subiective, printre volumele de poezie contemporană, se află și o voce care a formulat o rețetă cu totul aparte de a cânta câmpia și locurile natale. Ciudat sau nu, parcă dintotdeauna, versurile lui Nicolae Tăicuțu au izvorât în continuarea unor secvențe de viață care, prin preschimbări tainice, s-au ridicat deasupra întinderilor firești și au generat din ce în ce mai multe semnificații. Aflat la o vârstă rotundă, poetul își face cadou o monografie tocmită liric (cum altfel?), în cadrul căreia temele grave se împletesc cu scurte momente ce țin de un ludic temperat, dimpreună îngăduind „strigările”, un fel de instantanee poetice menite a contura un portret extrem de autentic.

Edificiul așezat în chingi zdravene are o construcție tripartită: rostirea pleacă dinspre energia dimineților, apoi își permite cumpăniri de amiază, pentru ca spre final, cumva la amurg, să îngăduie rugăciunea. Dar poate nu s-a înțeles: am în față ultimul volum de poeme – „70 o biodiversitate în gri” –, apărut la aceeași „Editgraph”. Deși suntem avertizați din titlu că am putea fi părtașii unui excurs monoton, țin să atrag atenția că universul lui Nicolae Tăicuțu e unul al luminii, cât și al unor bucurii nemanifestate zgomotos și musai public. Mai degrabă aș lega imaginea întinsă a câmpiei de un univers tocmit patriarhal, un loc unde timpul rămâne îngăduitor... dincolo de el însuși. Sigur că așa stau lucrurile, mai ales că „...el, nicolai t, singur era/ într-un nimb de lumină/ rostogolit pe drumul satului/ de la casa părinților/ la casa bunicilor/ și mai departe/ pe drum de poveste” („nimb”); iar dacă tot nu ne lăsăm convinși, aflăm încă de la „Inceputurile vremii” că „...susținut de foc, de pământ și de ape/ înconjurat de vietăți cunoscute și necunoscute încă/ venite cu rost sau în așteptarea rostului/ nicolai t ridică pleoapele...” („strigările”) – o evadare solidă

într-o lume care mai poate fi modelată. Versurile curg dinspre instantanee („no limit” sau „de la un capăt la altul al grădinii/ pe alei închipuite de alte generații/ aleargă copilul cu cercul/ cerc înnegrit de apă și de vânt/ cerc înroșit de foc// șterpelit de la ochiul plitei/ din casa părintească/ ca fiind acum, în joacă, soarele lui” – „jocul”) către imaginea recurentă a câmpiei – a se vedea „lotizare” sau poate mai mult, „din generația mea”: „... vai, Doamne, iartă-i că nu știu ce spun/ sau nu, închide-le gura/ și lasă-i să privească muți cum la revenirea mea/ de pe culmile geologice ale țării/ ea, câmpia, m-așteaptă la poartă/ discretă și desculță/ purtând mantia asortată anotimpului/ cu care m-acoperă într-un bun venit”. Nicolae Tăicuțu stăpânește o poetică a spațiilor din timpuri străvechi care a orientat acum, în prezent, și construcția întregului volum: „din primăvară până-n iarnă/ ziua-i tăiată în trei:/ dimineată, amiază și amurg// de frunza aspră a grăului/ (până la jumătatea verii)// și-apoi (până-n iarnă)/ de frunza zimțată a porumbului// precum așa de în sau cănepă taie mămăliga/ răsturnată la prânz pe fundul de lemn/ sub polată, la umbră// pentru mamă, tată și fiu” („spații”). De-a lungul acestei poetici a apropiierilor și îndepărtărilor, realizezi că scriitorul reconfigurază teme cu adevărat esențiale: lecția învățată e despre verticală – despre drumul ascendent și verticalitatea omului, despre rugă și despre iubire, toate acestea topite într-un soi de convenită-așezare, de răbdare asumată ontologic.

*

Cum să nu-mi aduc aminte – odată cu lectura celor două volume – de cuvintele Valeriei Manta-Tăicuțu care ne mărturisesc: „În cultură, trebuie să ai «puțintică răbdare»”. Să nu te temi că faci pași mici-mici, că efortul tău nu este imediat apreciat zgomotos, că ceea ce scrii nu umple stadioane și nu duce la apariția cozilor cu bătaie din fața librăriilor (câte ori mai fi rămas prin patrie). Poți rămâne întreg, egal cu tine însuși, doar dacă te temi când trec zile întregi fără să faci nimic pentru sufletul tău – și vă spun acum lucruri spuse și răspuse în toate lucrările de formare personală (singurele care mai adună cumpărători pe la *Gaudeamus* și la alte târguri de carte). Lumea în care trăim nu este chiar cea mai bună dintre toate lumile posibile, dar aceasta nu înseamnă că scriitorii, criticii literari, formatorii de opinie, în general, trebuie să se retragă într-un colț, ca să lase pe locurile din față zgomotul și furia. De aceea am răbdare”.

dintr-o haltă părăsită

Cassian Maria SPIRIDON

Umăr lîngă umăr

barba tunsă scurt
piaptănă pletele tale
ce mă cuprind în tandreță
precum norul de fum strălucitor
ce-l lasă în urmă cometa
cînd soarele-n zbor vizitează

trena ei cosmică
e coama părului tău
în care planetele se lasă
pentru cosmice clipe
îmbrăcate

aici își află dragostea
un umed adăpost
ce se revarsă-n curcubeie
ce razele de Lună
n-au să le cunoască

la vremea cînd
fi-va să plecăm
umăr lîngă umăr
pe cărarea care urcă-n cer

• revista revistelor • revista revistelor •

BUCOVINA
LITERARĂ

nr. 10-11-12 (356-357-358)/2020,
Anul XXXI / serie nouă

Un mare plus, revista este ilustrată: în interior, cu reproduceri după lucrări ale sculptorului Ion Măndrescu; copertele, cu reproduceri color după lucrări ale plasticianului Ammar Alnahhas; conceptul grafic al revistei îi aparține lui Ioan Mateiciuc. De altfel, Mateiciuc a publicat recent cartea „Anchilopoetica”, deja salutată de critica de specialitate, inclusiv în acest număr al *Bucovinei literare*, Gina Puică și Victor Teișanu manifestându-și admirația față de o poezie „inovativă”. Cronici literare semnează și Alexandru-Ovidiu Vintilă, Ioan Holban, Constantin Cubleşan, Adrian Alui Gheorghe, Gheorghe Simon, Felix Nicolau, Valeria Manta-Tăicuțu, Mihai Botez. Mihai Botez analizează cel mai recent volum de versuri al lui Theodor-George Calcan, „Amneziiile doamnei Voltaire”, concluzionând: „Textele inconfundabile ale lui Theodor G. Calcan își respectă pariul de elevată ținută poetică și propun cititorilor excursuri într-un univers cu multiple căi de acces și cu răsplăți de stăruință în a continua parcursuri lirice de nobil esteticism și rafinată scriitură poetică”.

Sumarul e foarte bogat tematic, conținând eseuri, cronică de film, cronică de eveniment, fragmente de jurnal, profiluri literare și, ceea ce mai rar se întâmplă în revistele de pe la noi, pagini consistente de beletristică: fragmente de roman în avanpremieră (foarte convingătoare, mie mi-a stârmit nerăbdarea pentru apariția editorială atât a romanului anunțat de Matei Vișniec, cât mai ales pentru cel al lui Radu-Sergiu Ruba, amintirile din adolescență ale unei persoane cu preocupări livrești dar suferind de cecitate fiind, cu siguranță, ieșite din comun). La traduceri, sunt încântătoare versurile lui Carino Bucciarelli, dar și ilustrațiile, care, surpriză, aparțin chiar traducătorului, poetul Constantin Abăluță! Multă dar și de calitate poezie; menționez de data aceasta numele unor voci noi în literatura română: Gabriela Feceoru, Lena Chilari, Elena Bălășanu. Din poezia arborescentă a Gabrielei Feceoru, decupez primele 5 rânduri din „suspendați – agonia capitalistă”: „aș vrea să știu cum se transformă o amăgire într-un sens, cum se transformă firele de păr lungi în creștături la modă/ am aflat despre mine că îmi tund breton ca pe o formă de mutilare, ca să-l las pe restul să curgă lung,/ cum devine un prieten de-alături iubitul unei fete ca mine. Îmbrac cămășuțe albastre. ca să uit de/ tine citesc Federici, beau cappuccino din căni imprimate și ceai, scriu cinci articole pe zi poezii, văd filme, structurez/ idei, revin la jurnal, revin la discuție”.

În concluzie, o revistă elegantă, în care ai ce să citești!

V. SAVU

Singur

Cuvântul meu se izbește de asfalt
Răsare ecoul
Un eu mai trist, mai înalt

Și fiecare notă a acelei silabe
Revine încet

Profund de eretic
Mă mușcă de față

Îmi amintește că suflet și trup
Rămân o ultimă briză
A scânteii din lut.

Fără nume

Ni se impune dialectica fermentării
Tăcut, trasez în spațiu semnul mirării

Mă întreb, cu mirarea pe mirare călcând,
De ce, enigmatic, nu putem nimic fără vânt.

Nu cred în lipsa lui.
Încet, închid ușa. Cu cheia încui.

I.

În sens ne pierdem încet,
Legănat de încet

Învățăm în lipsa lui
pe El sau pe Ea

În marea trecere a lui a fi
Rămânem tăcuți
Zămbind
Umbre de pulbere
Pe pământ

Aici și acum învățăm
Sensul ultimei
Suflări
A primei clipe
De drum.

Despre vânt

Despre vânt
Doar atât
Suflare de gând
De clipă
De – în noi – pământ

Sărutul dulce
Fatal
În lipsa lui
Spațiul letal.

Lea

Surâsul ei mângâiat
Îmi amintește de bunul vieții
Drum legănat

Din lacrima ochiului ei cristalin
O picătură de dulce venin

Un cântec de vino încoace
Răsărit
Din sufletul ei
Al ielelor ultimă secundă

Vlad
OLTEANU

De timp delăsat
Respirația clipei în spațiul ființei
Cântat.

Tânăra în vis

Simt mirosul feciorelnic din tine
Plăcerea mângâierii
Lipsa zilei de mâine

Îți zâmbesc peste umăr
Deșucheat

Mă întorc în mormântul
Rutinei
De gustul tău încercat.

Belle Amie

În tăcere m-am ascuns
Mistuit de Flacăra
De nepătruns

Am întârziat
Al tău dor
Am îndrăznit să sper
În umbra zeilor
Un surâs

A luminii fire
Frumusețea clipei
Gândul secundeii
Din
Vis. Din adânc, iubire.

Surâzi. Și în tăcuta-ți mustață
Înalți paraclis.

Sophia

Cu tandre buze
De isteată fire

Găsesc în al tău zâmbet
Picătură de iubire

Sens, înțeles mai tăcut
Mai adânc

Tu faci din mine
Foc și pământ. Și lut pre idee călcând.

II.

Să știi că nu pot să uit fericirea
De a nu te fi cunoscut

De a fi pierdut clipa
În taina secundeii

Singur cu tine
Nelipsit sunt

Pământ ești

Din pământ. Atât.

**Flavia
TEOC**

Scrisoare furnicilor din Ithaka

(corona summer)

Dacă veți ajunge la mare, dați-mi un telefon,
să-mi spuneți că sunt acolo
Atât. Un telefon scurt nu o ilustrată
pe care să lingeti timbrul
Spuneți-mi că m-ați văzut scuturând cearșaful
Că v-am hrănit cu miezurile de pizza

căzute de pe el
Că v-ați răcorit la umbra trupului meu sărat
Că v-am dat cola dintr-un dop de bere
Spuneți-mi la telefon că ați dormit în locul meu
cât am fost în apă
De fapt, spuneți-mi că n-am ieșit din valuri
trei ceasuri încheiate

Și m-ați crezut moartă
Ca să îmi spuneți toate astea,
urcați-vă una pe umărul celeilalte
Și ridicați-vă în văzduh precum o sârmă neagră,
vibrândă și mișcătoare
Și când răspund Alo, spuneți-mi Tu, doar atât
Și voi ști că m-ați văzut la mare
și tot restul poveștii

Asta le-am poruncit furnicilor care mășăluiau
spre sud, ducând în spate
Frunze verzi de dud și boabe de muștar
Le-am poruncit, pentru că toate sunt soldați
Și una nu ascultă de vorbă bună.

Pietrele se macină precum oasele

Din pietrele zdrobite se face nisipul
Din oasele măcinate se face cleiul

Cleiul lipește lemnul din mobile și sicrie
Nisipul leagă cimentul din case și morminte

Din clei se face mereu ceva, altfel lipsește
ce nu trebuie.
Din nisip nu e obligatoriu să construim ceva,
nu e nicio rușine, fiule

Posibilitatea de a nu face nimic e prima condiție
ca să poți face totul.

Baby it's cold outside

El aude viermele învârtindu-se în măr
șarpele în morminte, vâna de aur
rotunjindu-se în minereu
și sângele meu zvâcnindu-mi în tâmpile
El îmi prinde șuvița de păr și o piaptână alene
până când părul spune amin și se culcă

Între el și fiul nostru se întinde cordonul ombilical
pe care îl sar uneori ca să alung dinozaurii
care sună la ușă

E luni dimineața, sunt ani de când nu m-am auzit
strigată pe nume
baby it's cold outside îmi spune el
fiul nostru mă strigă mama,
din oglinda din baie
bunica Eva mă încurajează
gătind un ou de velociraptor.

Martie

Sub casa asta coclește o comoară.
Flacăra ei tresare mărunță sub piciorul mesei
De-acolo se prelinge pe tacâmurile lustruite
cu oțet și în paharul cu apă,
Pâlpăie din nou în candelă și în inima pisicii,
În locuri alcaline, pline de iubire
și de presimțirea morții
Între lumină și mine stă o ușiță de lemn
și limba de foc a șarpelui
Încolăcită noaptea în jurul avioanelor
prăbușite în Pacific
Dimineața devreme respirația îi miroase a Gucci și
cherosen
E martie și ploile picură uneori floare de soc
Mirosurile aduc găze colorate pe care șarpele le
înghite
În somn

Dinspre răsărit răsuflarea Ierusalimului aburește
geamurile.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Doamna Caliban

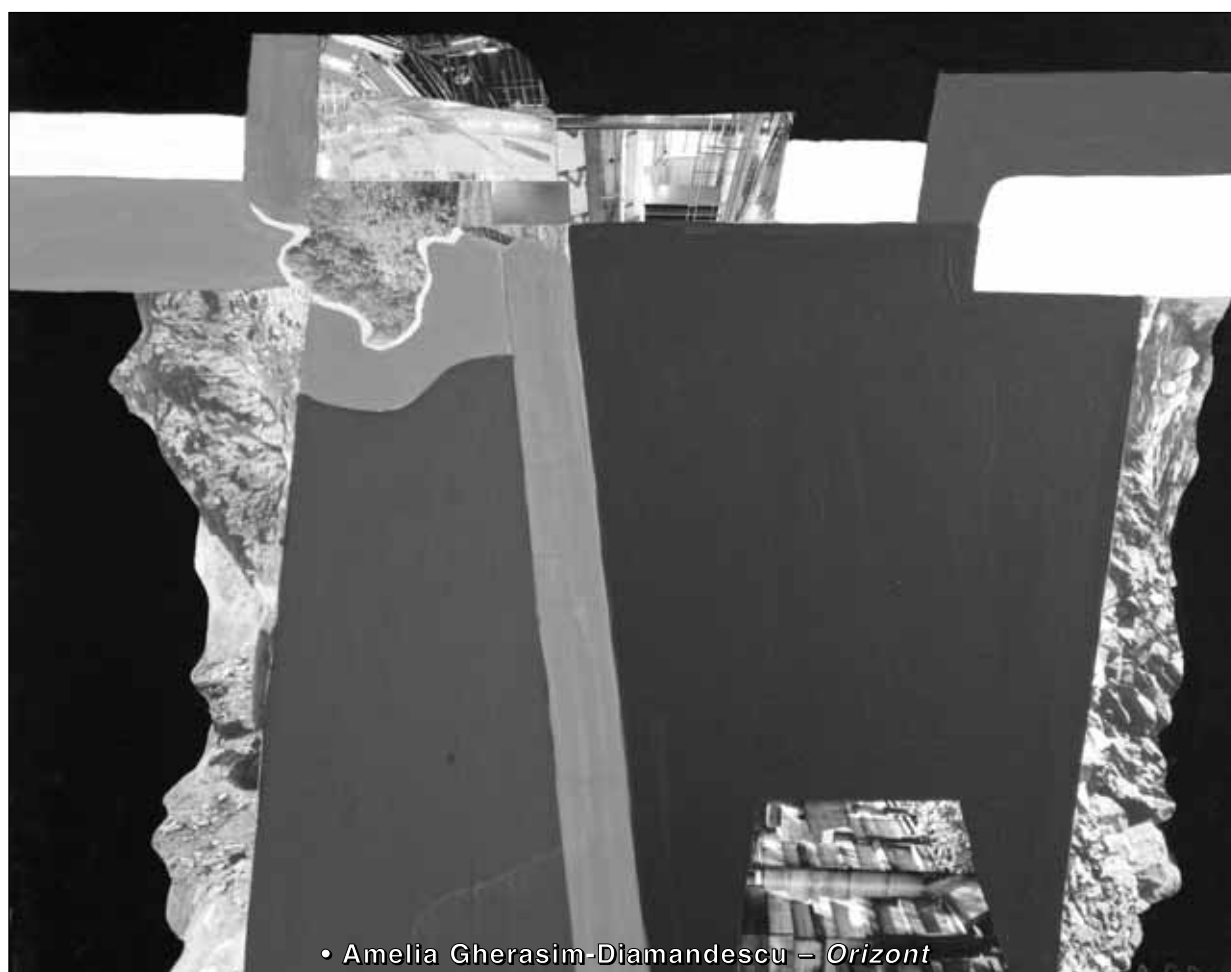

În iunie 1955, după patru ani de cultivare intelectuală la cote înalte, absolventele exigentului și exclusivistului Colegiu Smith din Massachussets (printre ele, deja nevrotica, dar entuziasta Sylvia Plath) ascultau cuminti discursul ceremonios al fostului guvernator de Illinois, Adlai Stevenson. După părerea acestuia (și a societății americane de la vremea respectivă), „cel mai bun mod” în care aceste „strălucite” fete puteau „să își aducă contribuția la propășirea nației lor” era să îmbrățișeze „modestul rol al gospodinei”, „fie că le plăcea sau nu”. „Misiunea” lor avea, se pare, multe „avantaje”: în primul rând, era „ceva ce se putea face acasă”: „în sufragerie, cu un copil în brațe, sau în bucătărie, mânduind ustensile”. Mai mult, dacă erau „cu adevărat deștepte”, aveau să-și demonstreze măiestria domestică îngrijindu-l pe soț, în timp ce acesta se va fi uitat, „lipsit de orice bănuială”, la televizor. Desigur, recunoștea Stevenson, acest „nou” rol domestic aducea cu sine „un sentiment al orizonturilor pierdute”, dar, spera el, perspectiva nu era „prea depresivă” pentru ascultătoarele sale, pentru că „femeile nu o duseseră niciodată mai bine ca ele”.

Absolventele însele au primit mesajul vorbitorului cu o docilitate problematică. Una dintre ele, după mulți ani, își amintea că discursul lui Stevenson, deși confirma tot ce li se inoculase până atunci de către societate și familie, venea în flagrantă contradicție cu tot ceea ce învățaseră să fie la Smith. Prin urmare, multe dintre ele nu l-au luat cu adevărat în serios până când, mai târziu, prescripțiile lui au devenit realitate „și cele mai multe dintre noi am luat-o razna”. Din rândurile unora ca ele s-ar fi putut ivi și eroina unui scurt roman publicat de către Rachel Ingalls în 1982, intitulat simplu, dar percutant, *Doamna Caliban*.

Povestea în sine nu este complicată. Captivă într-o căsnicie eșuată iremediabil, după moartea prematură a băiețelului ei și o sarcină pierdută, Dorothy îndură, într-o suburbie californiană înstărită, un „ritual al disperării”, în care ea și soțul ei, Fred, dorm în paturi separate și trăiesc vieți complet paralele. Dimineața, după ce el pleacă la birou, prins mereu în amoruri extraconjugale sordide, ea își petrece timpul gătind, făcând curățenie sau grădinărit, lipsită de orice satisfacție sau împlinire. În acest tablou înghețat, apare, într-o seară, Larry, un monstru marin umanoid, cu pielea de culoare verde, proaspăt evadat dintr-un institut de cercetare oceanografică unde era torturat de către doi oameni de știință pe care reușise să-iucidă. Dorothy nu rămâne insensibilă la apelul lui pentru ajutor și îl ascunde într-o cameră rar vizitată a casei. Ajung să trăiască o poveste de iubire plină de tandrețe, în deplin secret, care acoperă golul existențial insuportabil al femeii. Fericirea ei nu durează însă decât vreo câteva săptămâni. Larry tânjește după lumea lui, unde ea este de acord să-l ajute să plece, în ciuda dependenței afective de el. Șirul de evenimente care îi despart sunt însă tragice. În timpul unei plimbări într-o pădure, ei dau întâmplător peste Fred, care face dragoste cu altă femeie. Dorothy și Larry fug, dar ceilalți doi îi urmăresc și mor într-un accident de mașină. Larry dispăre de la locul cu pricina, dar nu mai revine niciodată pe plaja unde decisese amândoi să se întâlnească în cazul unei despărțiri forțate. Eroina noastră rămâne la final mai singură și mai nefericită ca niciodată.

Dincolo de interpretările feministe care i s-au dat, romanul rezistă estetic tocmai prin lipsa lui de emfază ideologică. Diformul, instabilul, frustratul, dar incredibil de senzualul și sensibilul Caliban al lui Shakespeare poate fi întrezărit nu numai în Larry, ci și, mai ales, în Dorothy. Alienată, aceasta nu mai poate să se regăsească decât provizoriu, într-o relație cu o ființă la fel de străină lumii ca ea și care s-ar putea să nu fie decât o fantasmă, la urma urmei. Nu este însă fantasma unei femei bovarice căzute în autoamăgire. Deposedată de cadrul și mijloacele care ar ajuta-o să se dezvolte ca persoană autonomă, ea nu se proiectează într-o imagine escapistă, ci are capacitatea de a se deschide către straniețea fascinantă a Calibanului care vine pe neașteptate în viața ei și de a vedea în el, într-un mod inversat, frumusețea neconvențională pe care ar fi putut-o crea dacă nu ar fi fost obligată să își asume în mod exclusiv „modestul rol al gospodinei”. E o frumusețe care o părăsește la final, tocmai pentru că își are rădăcinile într-o pierdere iremediabilă la care nu mai ajunge nici măcar durerea.

• Amelia Gherasim-Diamandescu – *Orizont*

Scena a 3-a

Valentin TALPALARU

Muzeul

Piesă într-un act

(fragment)

Custodele (*ridicând ochii din hârtii*): Cât este ora? Nu pentru că ar conta prea mult, dar trebuie să se termine odată...

Secretara: Este ora cinci, adică șapte-sprezece.

Bătrânul: Imposibil, și când am plecat eu, tot ora șaptesprezece era.

Custodele: Desigur! Și când ați venit, și când ați plecat, și când vom termina ceea ce avem de terminat, tot ora șaptesprezece va fi! (*Se aude un ciocănit în ușă.*)

Secretara: Intră! (*Pe ușă intră dama blondă. Stânjenită, nu știe cum să înceapă.*)

Dama blondă: Nu credeam să vă mai gădesc aici!

Custodele: Stimată doamnă, noi suntem mereu aici.

Dama blondă (*il remarcă pe bătrân*): Și dumneata te-ai întors!

Custodele: Da, și dumnealui, și în curând veți reface grupul de la început!

Dama blondă: A, mai era și fata aceea! Mi s-a părut că am zărit-o în fața clădirii. Nu arăta prea bine.

Custodele: Stați pe loc, merg eu să văd ce s-a întâmplat! (*Își ia haina din cuier și iese*)

Bătrânul: Cred că ar trebui să văd și eu ce se întâmplă. Am trecut pe lângă ea înainte de a intra aici. Era singură. Atât de singură și de tristă...

Dama blondă: La fel mi s-a părut și mie. Aș fi făcut ceva, dar n-am putut să mă apropiu!

Secretara: Liniștiți-vă, s-a dus cine trebuie. Voi și așa nu puteți face mare lucru! (*Intră custodele, murat de ploaie, își dezbracă lodenul și îl atârnă în cuier*)

Custodele: Nu mai era nimeni acolo, lumea se împrăștiase deja.

Secretara: O să încerc eu să dau de ea, lăsați...

Dama blondă: Întotdeauna am fost piață rea! Am adus numai vești proaste, mă cam mănâncă limba...

Bătrânul: Poate nu s-a întâmplat nimic, fata și-o fi revenit și a plecat, probabil.

Custodele (*către Dama blondă*): Nu păreați atât de copleșită la început, ba dimpotrivă!

Dama blondă: O făceam și eu pe viteaza, pe grozava! După ce ai trăit printre cartoane și te-ai luptat cu ai tăi pentru un loc, te obișnuiești să nu lași să se vadă niciun semn de slăbiciune.

Custodele: Da, chiar păreați...

Dama blondă: Vulgară, plină de inele ca o toapă îmbogățită, curvă sătulă de tăvăleală și codoașă pe deasupra! (*Bătrânul o privește uluit, secretara a rămas cu mâna în aer.*) Ce vă uitați? E o noutate că există și că există și altele ca mine? (*bătrânului*) Sper că nu te-am întristat. Dincolo, așa am început, cu unul ca tine care voia neapărat să mă ajute! Și m-a ajutat...

Custodele: Nu spovedania mă surprinde, ci faptul că te-ai lepădat de jargonul acela vulgar.

Dama blondă: Acum urmează probabil întrebarea despre familie, studii, eșecuri. Exact ca în emisiunile alea cretine de la televizor, când toată lumea își dă poalele peste cap, povestind cum a fost cu violul, cu prima țigară cu marijuana, cu primul, al doilea, al treilea, cu avortul, cu turnatul, cu...

Custodele: Așa-i că nu ai avut cui să-i destăinuie toate astea?

Dama blondă: Am spus că viața mea, hai să spun „cazul meu“, îl poți citi în cel mai nenorocit ziar de scandal. Ești sigur că știi totul? Care tot? Care adevăr? Al dumatăle sau al meu?

Bătrânul: Eu propun să schimbăm subiectul, pentru că deja am început să vorbim ca într-o piesă de teatru...

Personaje: Custodele, Secretara, Bătrânul, Dama blondă, Tânăra
(*Anticamera unui birou pe care sunt așezate obiectele uzuale ale unei instituții care nu spune mare lucru, biroul secretarei cu o mașină veche de scris. O ușă monumentală dă spre o latură a scenei și poate*

*însemna orice. Pe pereții biroului este prinsă o lozincă din litere decupate și ridicole: „Decență și civilitate!”
Trei personaje urmăresc truda secretarei: un bătrân aflat, o adolescentă timidă și o „damă” care pare ajunsă din întâmplare*)

Dama blondă: Dar suntem în plin teatru!

Ți se pare că dumneaei (*arată spre secretară*) este reală? Sau că dumnealui (*la fel spre custode*) are ceva uman, ceva comun cu noi? Nu-mi spuneți că nu suntem cobai, mari-onete trase de sfori cât frânghia, la vedere.

Bătrânul: Doamnă, mai aveți puțin și începeți să mă insultați...

Dama blondă: Nu-i nimic, ne vom duela în amintiri și în cântece cu Moscopol! Orgoliul se duce și el dracului odată cu vârsta și e înlocuit cu țafna. Haide, n-am vrut să te jignesc!

Bătrânul: Nu m-ai jignit, și în fond ai dreptate: la vârsta mea cum mai pot fi jignit!...

Custodele: Nici nu vă dați seama cât de reali suntem cu toții! Credeți că dansa (*arată spre secretară*) are o poveste mai ștearsă, mai anonimă?

Secretara (*care între timp a dat în surdină câteva telefoane*): Nu este nicăieri!

Dama blondă: Cine?

Secretara: Fata care a venit odată cu voi.

Custodele: Asta este bine. Înseamnă că nu a pățit nimic și nu a avut nevoie de spital. Te asigur că îi va fi mult mai bine lângă voi decât acolo de unde vine, mai ales că fiecare dintre noi are de făcut o spovedanie. Măcar așa, ca repetiție la cea finală!

Bătrânul: Și la bătrânețe? Ce spovedanie mai poți face? Bătrânețea este ea însăși o spovedanie. Aș fi curios dacă dumneata ai avut o astfel de spovedanie. Dar ce mi-o fi venit cu spovedania?

Custodele: Dumneata știi mai bine!

Bătrânul: Da, un actor ratat care o face pe paznicul de parc, vânând tinere melancolice și singuratică pentru confesiunile lui de pensionar...

Custodele: Ei, nu chiar un actor ratat. Șbiil a fost un rol memorabil!

Bătrânul (*tresare*): De unde...

Custodele: Nu sunt singurul care s-a întrebat de ce actorul (*se oprește brusc*)... mă rog, actorul X a dispărut dintr-odată din teatru! Există o explicație, nu?

• Angela Tomaselli – Inger

voastră fără cuvinte. Pentru asta nu este nicio rețetă, niciun curs special. Veți învăța din mers cum să o faceți.

.....

Bătrânul (*aparte*): Mefisto!

Custodele (*care l-a auzit*): Da, de ce nu? Dar mai puneți ceva vopsea albă! (*Se aude o bătaie în ușă. Intră discret Tânăra și se îndreaptă spre scaunul rămas liber.*)

Custodele: Bună seara!

Tănăra: M-am întors... eu, asta... bună seara!

Custodele: Te-ai decis și tu, nu? Te așteptam ca să putem pune la punct ultimele detalii. Am ieșit după tine, dar nu mai erai în fața clădirii. S-a întâmplat ceva?

Tănăra: (*Dă din cap, făcând vizibile eforturi să fie coerentă și lucidă*) Da, s-a întâmplat...

Bătrânul: Ceva grav?

Tănăra: Destul de grav, și nu știu dacă pentru mine sau nu.

Custodele: Și asta te-a întors pe dos? (*Tănăra dă din cap.*) Ei, hai, încearcă să te aduni și spune-ne ce-a fost.

Tănăra: Am văzut-o!

Custodele: Pe cine, pe colega ta despre care nu mai știai nimic?

Tănăra: Ea!

Custodele: Înseamnă că a fost ceva grav! Ai vorbit cu ea, te-a recunoscut?

Tănăra: Nu m-a recunoscut și nu cred că mai poate recunoaște pe cineva!

Custodele: Cum adică?

Tănăra: Când am ieșit mă îndoiam că o să mă întorc. Ploaia mi-a făcut bine. V-am văzut trecând pe lângă mine, dar m-am prefăcut că nu vă văd. Atunci a apărut lângă mine o pereche: mama și fata. Femeia era obosită și parcă nu mai avea pe nimeni lângă ea, părea că nu vorbește cu nimeni chiar atunci când se adresa fetei. Iar ea! (*Are din nou un acces care o „curentează”*) Parcă avea patru ani! O trăgea de mână să-i arate găze și flori, încerca să îngâne un cântecel pentru copii, își băga degetul în gură, groaznic!

Custodele: Stai, stai, oprește-te! Ai tot timpul să-ți faci procesul public! Colega ta a avut mult de suferit din cauza înscenării tale, e adevărat, dar ea era de mult bolnavă, ceea ce tu nu aveai de unde să știi. Vina ta rămâne, dar de boala ei nu ești vinovată!

Tănăra: De unde știi dumneata toate amănuntele astea? Cred că încerci să mă liniștești, pentru ca nu cumva să-ți pierzi bunătate de „exponat”!

Secretara: Domnule custode, dacă dumnealor au văzut chestionarele și nu au obiectii, știți, formalitatea semnării...

Custodele: A, da, aproape uitasem de ele! Nu știu dacă domnișoara este suficient de lucidă ca să le citească.

Tănăra: Ce anume?

Custodele: Acestea sunt niște formulare care se referă la statutul vostru. Crezi că poți să le citești cu atenție?

Tânăra: Am făcut eu altele și mai și, da, nicio problemă! (*la de pe masă un exemplar și se cufundă în lectura lui.*)

Bătrânul: De ce mai e nevoie de formalitățile astea? Nu este de ajuns acordul nostru? Oricum, nu cred că se va interesa cineva de soarta noastră! Haide, Mefisto!

Custodele: Așteaptă să citească și ea. Este multă formalitate, ca în orice muzeu, unde cei vii contează din ce în ce mai puțin. Cei care lucrează într-un muzeu devin chiar fără voia lor viitoare relicve. Glumesc...

Bătrânul: Nu prea cred că glumiți, pentru că nu prea cred că știți să glumiți. Eu unul sunt gata.

Tânăra: De fapt dânsul are dreptate, așa că nici eu nu cred că am de ales. Ce trebuie să fac?

Custodele: Ai citit cu atenție formularul?

Tânăra: Mda, l-am citit.

Custodele: Atunci cred că am terminat cu introducerea. Nu vi se cere altceva decât să fiți voi înșivă, ca și cum nu ați avea nicio problemă cu amintirile sau cu victimele voastre.

Dama blondă: Un fel de psihologi mai ciudați? Sau consilieri de suflet?

Custodele: Nu. Nici una, nici alta. Amintiți-vă că sunteți într-un muzeu, iar acolo exponatele tac și rămân nemischate.

Dama blondă: Adică ne veți pune în niște cutii sau vitrine de sticlă, pe lângă care vor trece cei care se rătăcesc! Cine mai are nevoie azi de muzee? Nici măcar copiii de școală primară nu mai sunt aduși de mână!

Custodele: Nu veți sta în nicio cutie, în nicio vitrină! Veți avea fiecare locul lui, un fotoliu, un scaun, pe care veți sta comod, veți citi, veți medita, dar mai ales vă veți gândi cum să-i ajutați pe cei care vor veni.

Bătrânul: Vom sta și îi vom privi muștrător sau cu înțelegere, ne vom încrunta, ne vom strâmba la ei?

Custodele: De ce? Vă veți purta absolut normal. Nimeni nu are încredere în cineva care nu se comportă normal.

Dama blondă: Și?

Custodele: Cum adică și?

Dama blondă: Ne vom uita unii la alții și atât?

Custodele: Veți face mai mult decât vă veți privi: veți discuta!

Dama blondă: Deci vom vorbi!

Custodele: Nu!

Tânăra: Vă explic eu, pentru că am purtat deja această discuție înainte de... Vom fi un fel de pildă vie...

Bătrânul: Asta era, deci!

Dama blondă: Și ești sigur că nu o să ne urcăm pe pereți?

Custodele: Vom mai vorbi după o săptămână.

Bătrânul: Se pare că purgatoriul există, dar nu știam că este un muzeu.

Tânăra: Și nici între noi nu vom putea vorbi?

Custodele: Ca să vă spuneți ce?

Dama blondă: O să ne luăm ceva cu noi, ca să ne treacă timpul mai ușor?

Custodele: Spune-mi un obiect de care nu te vei plictisi în cel mult o zi!

Dama blondă: Până și Robinson și-a luat câte ceva pe insulă!

Custodele: Greșit! El nu și-a ales nimic, a ales scriitorul pentru el!

Bătrânul: Și acum ce urmează?

Custodele: Dacă sunteți pregătiți, doamnă secretară o să vă conducă la locurile dumneavoastră. Tot dânsa va trece în fiecare seară pe la fiecare pentru întrebări, probleme... asta la început, apoi vă veți vedea mai rar.

Tânăra: Și dumneavoastră? Cu dumneavoastră nu ne mai întâlnim?

Custodele: Nu, cu mine nu. Este mai bine și pentru mine, și pentru voi. Eu am alt rost.

Secretara: Dacă sunteți gata, să mergem! Cine vine primul?

Bătrânul: Eu. Mie îmi vine cel mai ușor să mă despart de... (*Arată circular cu mâna*) Poate aici voi găsi ceea ce n-am avut curaj să caut vreodată! (*lese*)

Dama blondă: E un început cam trist! Abia ne-am obișnuit și trebuie să ne despărțim...

Custodele: Vă dați seama așadar ce s-ar fi întâmplat dacă ați fi rămas mai mult împreună! (*Revine secretara*)

Secretara: Așa, acum cine urmează?

Dama blondă: Se pare că ieșim în ordinea vârstei, așa că... (*Se uită cu compasiune la tânără, aparte.*) Și totuși parcă nu e drept... (*lese, urmată de secretară.*)

Tânăra: Simt că vine liniștea, că mă adormesc așa cum face un cățel!

Custodele (are o ezitare): Mai ai timp să te răzgândești, poate ți se pare prea greu...

Tânăra: M-aș fi răzgândit acum trei ani, dacă nu se întâmpla ce s-a întâmplat.

Custodele: Dacă o să ai totuși nevoie de mine, deși este contrar regulamentului și principiilor acestei instituții, poți să-i transmiți secretarei că vrei să mă vezi. O dată, cel mult de două ori voi face o excepție.

Tânăra: Mulțumesc, nu cred că va mai fi nevoie.

Secretara: Vii? (*Tânăra se uită împrejur scurt, fără emoție, și iese.*)

Custodele: E din ce în ce mai greu să mă detașez. Cred că se apropie pensionarea și cine știe dacă nu... (*Se scutură ca de un gând rău. Intră secretara.*) Ei?

Secretara: E bine, toți s-au așezat la locul lor de parcă ar fi fost dintotdeauna acolo.

Custodele: Păi chiar așa și este: au fost dintotdeauna acolo chiar și când nu eram noi aici!

Secretara: De data asta a fost mai greu ca de obicei!

Custodele: Da, a fost mai greu. La un moment dat, și mie mi-a venit să renunț. Ai dreptate, este din ce în ce mai greu! (*După un timp sună telefonul.*)

Secretara: Alo? Da, aici este muzeul. Cu cine doriți? (*Îl privește întrebător pe custode.* Acesta îi face semn că nu.) Nu, nu este aici, dar va veni peste (*din nou același joc din priviri*)... peste aproximativ două ore. Sigur, sigur, vă așteptăm!

Custodele: Sună pentru...

Secretara: Da, pentru anunț...

Custodele: Asta este, o luăm de la capăt! (*Se ridică, își îmbracă tacticos treniul, aruncă o privire pentru a verifica dacă totul este în regulă.*) Eu am plecat. (*Secretara își reia băutul la mașină. După un timp, revine Custodele. Secretara îl privește, surprinsă.*)

Secretara: Ați venit mai repede. Să știți că nu a mai sosit nimeni.

Custodele: Știu! Și nici nu o să mai sosească. Nu mai sunt fonduri, așa că rămânem cu ce avem până acum.

Secretara: Și noi, adică eu... dumneavoastră...

Custodele: Eu voi face ce trebuia să fac de mult. (*Face un gest semnificativ*) O să mă alătur lor... De fapt, acolo este locul meu.

Secretara (perplexă): Și eu, eu ce fac?

Custodele: O secretară se descurcă întotdeauna. Ai văzut tu o secretară concediată? Hai că și așa îmi vine destul de greu... La revedere! (*Custodele iese, sub privirile secretarei, care trece vizibil prin momente contradictorii. Apoi ia o decizie.*)

Secretara (adresându-se sălii): Vă invit la primul muzeu în care veți fi plătiți dumneavoastră! (*Îi invită pe scenă*) Haideti, curaj!... Și vă rog să nu atingeți exponatele: ficțiunea trebuie protejată!

Cortina

Atelier de lectură experimentală

Scris sau citit creativ?

E ceva obișnuit ca prestigioase universități occidentale să aibă, între disciplinele opționale oferite în departamentele de științe umaniste, o materie de studiu intitulată „creative writing“, scriere creativă. Cele cu resurse financiare considerabile își permit să invite, spre împărțirea experiențelor creatoare, lectori sau profesori selectați dintre condeieri cu notorietate și succes la critică și public.

Pe de altă parte, scriitori sau scenariști iluștri au absolvit asemenea programe universitare. Laureatul Premiului Nobel pentru Literatură în 2017, britanicul de origine japoneză Kazuo Ishiguro, a obținut în 1980 un master în scriere creativă la University of East Anglia.

Universitatea din Vermont oferă un ghid în domeniu direct pe net. Trusă simplă de scule pentru bricolaj scriitoricesc. Geme internetul de cârți ce explică cum să scrii, unele concepute pentru „dummies“, *idioti* (termen adecvat actualului climat al infatuării *idiotului bine informat*).

În anii 60, programe de scriere creativă au fost implementate în penitenciare americane. Demersul survenit ca urmare a propunerilor formulate cu ocazia unor revolte ale deținuților, precum cea sângeroasă din septembrie 1971, de la închisoarea Attica, statul New York. Ulterior, asemenea proiecte au fost aplicate în instituții corecționale destinate minorilor, cu rezultate declarate favorabile reintegrării lor sociale și emoționale.

Pare o tehnică de atragere spre literatură prin soluții pragmatice, americănești, ilustrând spiritul anglo-saxon al filosofiei analitice, orientat, în cazul acesta, spre analiza empirică a scriiturii. De altfel, disciplina predată cu precădere în departamentele de limba și literatura engleză e percepută de mulți practicieni ca opunându-se tradiției studiului critic al formelor literare.

Nu-i mai puțin adevărat că, până și dintre experții disciplinei, unii au ajuns s-o califice drept lipsită de substanță, denunțând-o ca superfluă. Într-un articol din *New Yorker* (8 iunie 2009), Louis Menand îl cita pe Kay Boyle (șaisprezece ani director al unui asemenea program la San Francisco State University): „toate programele de scriere creativă ar trebui abolite prin lege“.

Să admitem, totuși, că practica poate invita cumva cititorul comun să intre fără reținere sau ezitare în papucii autorului, de unde perspectivele asupra literaturii „manufacturate“ prin scris devin cu totul altele. Un mod de a folosi accesul direct și personal la tehnica scrisului ca pe niște ochelari orientați subit spre sine. Sugerând *Oceanul întors* al lui Radu Petrescu, jurnal de lectură a cerului și lumii mărginașe din jur. Instrument neașteptat ce incită cu senzația că îmbie la lectură. La investigare, cercetare a mecanismelor creative ale textului instituit, cvasi-insti-

tuționalizat, să spun așa. Adică erijat în fragilă dar semnificativă instituție din atenția publicului cititor.

Ceea ce ar presupune că nu atât scrierea, cât mai degrabă lectura are misiunea importantă de a dezvălui mecanismele creativității textuale. Fără a exagera cu antiteza. Oricât te apleci pe resorturile fine, în tensiune, din ceașornicul textual alcătuit de un scriitor recunoscut, poate faimos, tot mai dificil rămâne a porni construcția propriului ornic din cuvinte, gânduri, sentimente, idei. Adică scrisul rămâne nada ispitei prin care cititorul obișnuit e atras în bulboana rotitoare, amețitoare a acestui ritual destul de ezoteric, de intim, de magic, de cotropitor...

Astfel încât, sunt înclinat a reveni la aceeași întrebare: este scrierea sau lectura mai creativă? Un răspuns alternativ ar sugera un soi neașteptat de motor în doi timpi, unul al analizei pre-ocupate de reușita textuală a altui autor, celălalt concentrându-se asupra propriei creații iscate din cuvinte. Izvorând parcă unul din celălalt cu o inerție pe care tot învățăm a o pune la lucru spre mișcarea micii lumi din care s-ar putea înălța ceva cu adevărat notabil.

Așadar, este scrisul sau cititul mai inventiv? Cu ce se hrănește propriul condei mai mult? Cu gânduri iscate din sine sau de alții? Ori cu un amestec, melanj, cocteil greu de deslușit, de descifrat? Dar nu cumva asta e partea cea mai frumoasă a literaturii? Felul în care reușim să împletim poveștile noastre din gânduri, sentimente și idei cu ale celorlalți?

Mecanism ce abia evocă bizarele cocteiluri din *Spuma zilelor*, liricul roman de dragoste scris de Boris Vian? Ele rezultau din bucățile muzicale interpretate la pianococteilul lui Colin, protagonistul superbeii povești a acestui autor jucăuș, interpret de jazz la trompetă și comentator muzical. Membru al *Colegiului de 'Patafizică*, „Societate de cercetări savante și inutile“ în a cărei revistă, *Viridis Candela (Lumânarea verde)*, au apărut, primele texte ale lui Alfred Jarry și Eugen Ionescu, dar și primele lucrări ale *Oulipo*. Adică *Ouvroir de littérature potentielle (Atelier de literatură potențială)*, grup de literați și matematicieni (auto)calificați, se pare, de Raymond Queneau drept „*sobolani care își construiesc ei înșiși labirintul din care își propun să iasă*“. Entitate numită inițial *Sélitex (Séminaire de littérature expérimentale – Seminar de literatură experimentală)*.

Și asta arată că *nimic nu e nou sub soare*, ceea ce promite că frumos este să deschizi aceeași poveste cu șperacul surprinzător al propriului început. Ceea ce legitimează scrisul, chiar și ezitant, despre multe din cele pe cale să fie citite.

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Înainte de sumbra perioadă a pandemiei, în vremuri normale (ce departe mi se par acum, aproape ireale!), Teatrul Tineretului din Piatra-Neamț lansa un nou program, intitulat *Blind date*, care a debutat cu un spectacol creat de regizoarea Mariana Cămărășan: „O cameră doar a ta”, după Virginia Woolf. Scopul programului este să „privilegieze relația regizor-actor, aducând față în față doi artiști care nu au mai lucrat împreună”. În spiritul textului, montarea era chiar una de tip cameral, plasată în micul studio al teatrului. În schimb acum, pentru cel de-al doilea spectacol din *Blind date*, a fost aleasă sala mare, pentru că așa se poate păstra regula distanțării fizice, impusă de nefericita stare de fapt. „Pattern” este tot o monodramă, scrisă și regizată de Daniel Chirilă, al cărei protagonist este Daniel Beșleagă, un cunoscut și apreciat actor al teatrului pietrean, unde joacă de aproape trei decenii.

Pattern este de fapt Patern, ne atenționează, dintru început, în cele notate în programul-afiș al spectacolului, Daniel Chirilă. Adică trimiterea este nu atât la model, tipar, schemă, ci la un fapt de viață concret: absența tatălui din existența unui copil, ajuns, la data acțiunii piesei, la vârsta maturității târzii, când i se comunică decesul părintelui său. Crescut într-unul dintre acele sinistre orfeline din timpul comunismului, băiatul a tânjit întotdeauna după tatăl său, dispărut din viața familiei în urma unui accident de muncă.

Teatrul Tineretului Piatra-Neamț

Când tatăl e doar o proiecție imaginară

Cele câteva răzlețe amintiri despre el reconstituie imaginea unui tată excesiv de autoritar, dominator, care interzicea lucruri, impunând reguli stricte unui copil sensibil, fragil, temător. Care, la școală, asculta ce povesteau colegii despre tatăl lor, proiectându-și, mental, un fel de tată așa cum și l-ar fi dorit. Bun și cald, apropiat, care să nu-i inhibe pornirile firești, care să-l sprijine, să-l încurajeze, să petreacă timp cu el, oferindu-i atenție, dragoste. Ceea ce își doresc toți copiii, iar atunci când nu au toate acestea ajung niște adulți traumatizați, purtând în ei toată viața răni nevindecate. Pe o temă atât de importantă, cum este cea a tatălui (pater, dar și *pattern*, fiindcă e un tipar, un model de comportament pentru copiii săi), care a dat literaturii universale opere majore, Daniel Chirilă scrie un text bine încheiat, cu un personaj veridic, cu tensiune dramatică, pasaje emoționante, cu nuanțe care fac sensibilă, vie povestea. Monodrama s-a născut în urma „discuțiilor cu actorul Daniel Beșleagă despre familie, părinți, copii, despre relațiile din cadrul unei familii,

discuții ce au pornit de la filmul documentar «Holy Father» al lui Andrei Dăscălescu, de la povestirile lui Petre Barbu la scrisoarea lui Franz Kafka, de la «jurnalul» lui Viorel Ilișoi la Albert Camus; de la Shakespeare, la articole care privesc realitatea zilelor noastre; și poate, fără să vrem, de la Nietzsche la Foucault, de la fotografii din copilărie, la realități imaginate”. Apropo de fotografii de familie: cele ale realizatorilor spectacolului sunt reproduse în programul de sală, în care ei apar în ipostaza de tați, alături

de copiii lor, mesajul fiind unul cât se poate de clar: sunt părinți afectuoși, implicați, responsabili, trezind empatie.

Spectacolul începe în întuneric, spectatorii auzind doar o voce ezitantă, cu multe pauze lungi, Daniel Beșleagă punctând exact starea de derută existențială a personajului, de suferință acumulată în timp. Treptat, scena se va lumina (sunt multe becuțe pe jos, care jalonează un drum, chinuit, întortocheat, de la o stare confuză, de la anxietate, durere reprimată, revoltă, până la

înțelegere și împăcare), pe măsură ce fantomele din lumea interioară a bărbatului vor dispărea. În conturarea acestui univers lăuntric, cât și în reconstituirea unor momente din preistoria personajului, scenografia ingenioasă a lui Mihai Păcurar are un rol important, panourile cu diferite imagini (unele cu substrat simbolic) recompunând cadre din trecutul personajului, sugerând o atmosferă.

Ideea tranziției, a parcurgerii unui drum al înțelegerii este bine surprinsă în spectacol, cu accente plasate acolo unde trebuia, Daniel Chirilă supravghind atent transpunerea scenică a poveștii, astfel ca ea să aibă cursivitate, claritate, tensiune dramatică, ritm. Întâlnirea cu Daniel Beșleagă a fost una fericită, actorul având un joc de substanță, sobru, fără patetisme și încărcături inutile. Gesturile și inflexiunile vocii sunt expresive, redând efortul introspecției și al „curățirii hornului” (cum numesc psihanalizii terapia prin vorbire), iar momentele din confesiunea sa, în care ține în mâini urna cu cenușă a tatălui, transmit o vie emoție. Emoție distilată și amplificată în universul sonor al spectacolului, interpretat live de Paul-Ovidiu Cosovanu.

Pattern este un spectacol complex, profund și sensibil, vorbind despre absență și apropiere, despre nevoia de afecțiune și înțelegere, în fine, despre atât de complicatele relații umane.

Premiera cu „Tiadora”, piesă care a luat Marele Premiu la Concursul de Dramaturgie din cadrul *Bacău Fest – Monodrame*, aduce în fața publicului un subiect de o gravitate extremă: sinuciderea unei femei, victimă a violenței domestice. Textul Mariei Manolescu-Borșa este unul puternic, de intensitate dramatică, scris de o autoare de mare talent, cu o sensibilitate modernă, contradictorie, amestecând poezia cu accente violente uneori, cu umorul negru, cu sarcasmul, caricatura și grotescul. Dramaturg de forță, dar și prozatoare cu un simț acut al observației, publicistă, activistă social, Maria Manolescu refuză rețetele și soluțiile convenționale, clișeele, preferând un stil frust, lipsit de podoabe, dar de mare impact emoțional. Nimic nu este „căldicel” în ce scrie, textele ei având un conținut de dinamică care aruncă în aer conformismul, minciuna, prejudecățile, ipocrizia, lașitatea. O pasionează două mari subiecte, după cum mărturisește: iubirea și eșecul, dincolo de maniera dură, aspră, tăioasă, în care le tratează cel mai adesea, dincolo de curajul de a ataca teme incommode, ghicindu-se o acută sensibilitate. În „Tiadora”, ea povestește, într-un registru suprarealist, infernul trăit de o femeie bătută de soțul ei, timp de șapte ani, după care nu mai rezistă și se aruncă în gol, de la etajul opt. Eroina nu este o femeie simplă, dintre acelea care tac și îndură, rămânând victime pentru toată viața din rușine, din frică sau pentru că nu pot trece peste niște tabuuri sociale. Este artistă, regizoare de film, prima și ultima ei creație numindu-se „Tiadora”, sunând, cu intenție de umor negru, telenovelistic. Pentru că „povestea exemplară de iubire” pe care o visase și i s-a părut că o trăiește, la început, idealistă fiind, s-a

Teatrul Municipal „Bacovia” Bacău

Chipul tragic al feminității ultragiutate

transformat într-un coșmar, bărbatul arătos, „puternic ca o stâncă”, de care s-a îndrăgostit pe stradă, la prima vedere, devenind un soț gelos, un agresor. Bărbatul acela chipeș, dar care a aruncat o flegmă pe jos, atunci când s-a intersectat cu el pe stradă. Semn al moșiciei, al unei vulgarități și brutalități de structură, care avea să se reveleze mai târziu, când își altoia zdravăn nevasta, ca să nu se creadă mai deșteaptă și artistă, să nu cumva să ajungă celebră și să-l pună în situație de inferioritate. Un tip jalnic, meschin, josnic și laș, pentru că lovește pe cineva care nu poate să-i riposteze: o femeie, fiindă mai slabă decât el. „Violența, târfa neputinței!” – cum spune un personaj din Shakespeare.

Tiadora joacă în filmul vieții ei într-o proiecție fantastică, retrospectivă, în tragicul ei zbor de la etajul opt, relatând și ce vede la fiecare etaj, prilej de a surprinde aspecte din existența altor personaje, vecini de bloc, pe unii privindu-i cu simpatie, pe alții caracterizându-i cu multă ironie, cu umor negru. Eliza-Noemi Judeu este Tiadora în spectacolul băcăuan, interpretarea ei fiind una inteligentă, fin nuanțată, sensibilă, vibrantă. Actrița își absoarbe personajul, devenind chipul feminității ultragiutate, și face un fel de „cascatorie morală”, evoluând pe muchiile ascuțite ale unor teritorii în care se petrec situații terifiante. Ea ne convinge, dar fără note patetice, în

fiecare moment de suferința femeii, de actele de cruzime psihică și fizică îndurate de-a lungul a șapte ani, dar nu dintre aceia romantici, ca în comedia „Șapte ani de căsnicie” cu Marilyn Monroe, din care este citată în spectacol imaginea-cult a divei sex-simbol, cu rochia albă, vaporosă, ridicată de aerul de la o gură de ventilație a metroului. Scenă pentru care Marilyn a fost palmuită de gelosul ei soț, faimosul baschetbalist Joe DiMaggio, după care a venit divorțul lor. Regizorul Sorin Militaru a ales inspirat această reinterpretare a scenei, în care Eliza se transpune cu multă grație, având și ea o delicată rochie albă cu buline (creată de Corina Goranda), zburătăcită de un mic generator de aer plasat în scenă. Numai că aici nu este nicio conotație jucăușă și senzuală, ci semnul unui destin tragic, rochia femeii fiind ridicată de viteza prăbușirii în gol. Moartea însemnând pentru ea singura salvare, eliberarea de durere, de umilință.

Condușă regizoral, cu rigoare, dar și cu finețe, de Sorin Militaru, care s-a concentrat pe această idee de eliberare a eroinei (a lucrat și pe text, în acest sens, operând mici schimbări), „Tiadora” este o montare complexă, de echipă, deși este o monodramă. Cu o scenografie esențializată, cu stil, a lui Horațiu Mihaiu, cu doi actori tineri și talentați, care fac muzică live, Vlad Nicolici și Giuseppe Torboli, cu imagini de film de animație, datorate lui Bogdan Mihăilescu și cu un video-concept semnat de Ovidiu Ungureanu, spectacolul arată bine: e viu, cu o idee bine pusă în valoare, cu o imagistică bogată, lucrat cu profesionalism și dăruire.

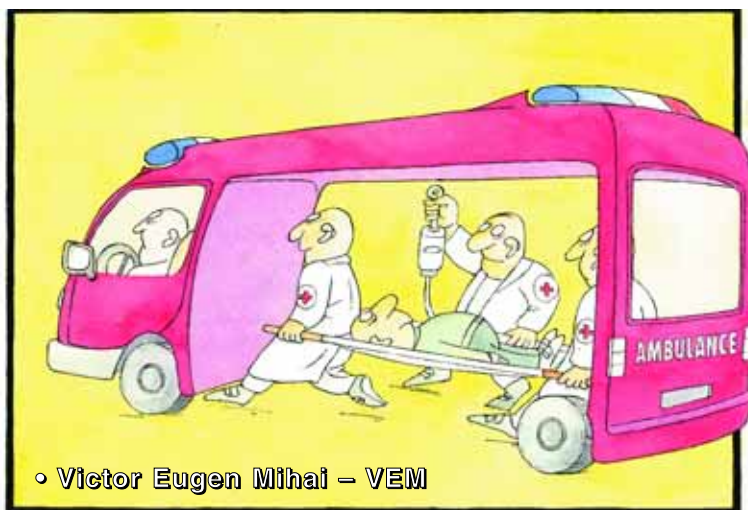
Pagină realizată de
Carmen MIHALACHE

Am devenit de ceva timp extrem de atent la un fenomen artistic care altădată ocupa, cum se spune, primele pagini dar care, în ultimii ani, din păcate, pare că s-a îndreptat mai degrabă către o exprimare artistică de nișă. Este un reflex al societății care nu își mai găsește răgazul să se oprească din nebunia vitezei și a consumerismului, poate pur și simplu nu mai are filtrele necesare de a percepe doza de umor și ironie sau – probabil mai viabil – nu mai este dispusă să își accepte punctele slabe, aspectele deformate. Tolstoi aprecia că „umorul este o forță” și că „nimeni nu unește oamenii mai bine ca râsul”. Sigur, doar că același umor necesită un spirit viu, un om liber, prea puțin arondat unor principii inoperabile ori unor mofturi sociale/comportamentale; mai mult, mă gândesc că un „lector” competent are capacitatea de a așeza în dialog realități din arii diferite, dar totodată complementare. Superspecialiștilor de efecte Hollywood le vine greu „să guste poanta”! Da, rândurile de față mi-au fost prilejuate de un eveniment aparte, un concept Victor-Eugen Mihai-VEM și Dionis Pușcuță, girat de Consiliul Județean Bacău și Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, aflat la cea de a treia ediție și prezentat la Galeria „Alfa” pe 30 ianuarie. Caricatură, grafică satirică... În cifre, 12 graficieni cu adevărat reprezentativi, care de-a lungul timpului au adunat peste 1000 de premii naționale și internaționale la diferite saloane de caricatură. La îndemnul lui VEM, nu uităm că la asemenea manifestări, grație mijloacelor digitale, uneori se ajunge la un număr de participanți de ordinul miilor, ceea ce face ca premiile obținute să fie cu adevărat importante. Glumind, avem de-a face cu un soi de Premier League.

Marius MANTA

Umorul în artă

• Victor Eugen Mihai – VEM

Am atras atenția în alt loc asupra faptului că ipotetic sau nu, prezentul ar derula povestea unui *homo narrans* care paradoxal ar primi și ar refuza intertextul, parcurgând drumul dinspre „a ști” către „a face”, de la gest la faptă în manieră directă, deloc mediată. Forțând lucrurile, mi-l imaginez pe Don Quijote cuprins de un exces de luciditate; astfel, particularizând, caricatura devine semn al cunoașterii, probă de foc a unei conștiințe acide, dar drepte. Și da, caricatura poartă de cele mai multe ori presemnele unei desfășurări narative. Deși avem de-a face în multe cazuri mai degrabă cu „doar câteva tușe” ce amintesc de crochii, chipul ivit de peniță artistului e condamnat să intre în dialog. În „Criticonul”, Baltasar Gracian ținea să convingă că toate lucrurile ar trebui privite cu susul în jos dacă dorești să ai în față adevărul. În fapt, așa și e – acest motiv al lumii răsturnate este extrem de prolific și nu pre-

supune în mod necesar o contextualizare exactă spațio-temporală. Mai mult, devine metodă ce poate determina ca adevărul să iasă la iveală și implicit să ajute la stabilirea unei ierarhii autentice. Încă de la început, caricaturistul pleacă de la un model real de care se îndepărtează, mizând de fapt pe o reorganizare a desenului, în special a proporțiilor. Se știe: caricatura iluminează prin relevanță. Acolo unde este, meritul caricaturistului este de a trăi cu ingenuitate alături de personajele sale, luându-le în același timp în serios, deoarece ele tind să devină referent, purtând însemnele unei înțelepciuni de tip *deus ex machina*.

Dar să rămânem cu ochii pe lucrări. Îmi îngădui să vin cu câteva impresii „de lectură”, ordinea „intrării în scenă” fiind la rândul ei... subiectivă.

Constantin Ciosu ne întâmpină cu personajul/ personajele sale cunoscute, surprinzând când vanitatea ori superficialitatea, punc-

tând minusurile unui regim urban care clustrează. Caricatura se situează dincolo de legi, conveniențe, lucruri răstăiute – a se vedea desenul ce ne propune o ierarhizare a făpturilor celest-divine. Sigur, nu pot să ascund că lucrarea care m-a ținut locului rămâne una aparent simplă în execuție, dar care – dincolo de minuția și precizia & răbdarea ce țin de tehnică – poartă un adevăr general valabil: cu un „contor” pe spate, cel care consumă (să zicem o halbă de bere) fără discernământ devine pretext al dezumanizării. Cumva în aceeași categorie parodică se află și existențele lui Victor-Eugen Mihai-VEM: vag iconoclast, VEM ne vorbește de fapt despre zbor frânt și libertate, despre caractere pline sau accidente imposibil de explicat. Politicianul care cerșește votul în orice condiții, dracul și îngerul care joacă alba-neagra cu „covidul”, izoleta polițiștilor sunt exprimări inteligente ale neputințelor prezentului. Mai apoi, mi-a plăcut mult Costel Pătrășcanu, pe care îl urmăresc, de altfel, mai demult. Mi-a rămas în minte un scurt dialog care se leagă de cele afirmate la început. Astăzi, totul ține de spectaculos, de scandal, de știrea nucleară: aflat pe patul suferinței, cel care urmează să pășească dincolo își întreabă moartea, personificată: „Ce mai aștepti?” Răspunsul nu mai șochează, vine frust: „Presa”. Am mai văzut și o „Kama Sutra a măști”, suntem apoi de acord că trăim într-un univers... made in China. Și trecem către Cristian Topan (altfel despre vicii, per-

danți, structuri inversate, ludic pregnant), apoi către Vasile Crăiță-Mândră care leagă extrem de solid discursul de factură umoristică de realitățile politice și sociale. Constantin Pavel vine cu un desen reușit, temperat, ce supraviețuiește diluviilor sale. De la Liviu Stănilă am preluat imaginea compozită a lui Trump – de altfel, unul dintre preferații expoziției. Valentin Chibrît are un plus de culoare și o carnalitate a chipului care se situează dincolo de minimalismul atât de des întâlnit în lucrările de grafică satirică. Printre cei surprinși de artist se numără Santana, Elvis, George Clooney, cuplul Obama, parcă Hendrix, Trump, Christian Bale, Tom Hanks, Jim Carrey, Johnny Depp – așadar, un interes față de toată această lume glamour. Cristinel Vecerdea (CRIV) vine cu câteva situații paradoxale ce demonstrează că inimaginabilul poate pași către realitate, dar și cu o lucrare ce poate fi prinsă de două paliere interpretative, fie într-o lectură naiv-sentimentală, fie într-una trist-damnabil-erotică. De la Gabriel Rusu am preluat în special imaginea lui Schopenhauer care din pricina unui accent „binevenit” (nasul roșu) cade în galeria clovnului de serviciu. Mai avem două apariții Chaplin, dar și nelipsitele șarje-Facebook. Probabil din vina mea, m-am lăsat mai greu convins de Horia Crișan și Bogdan Petry și al lor univers la patru mâini, încercat de elemente kinetice. Organizatorii au reușit să simeze și lucrări aparținând lui Constantin Cucos și Irinei Dascălu – artiști plecați într-o lume probabil mai bună.

Un eveniment reușit, care demonstrează că grafica satirică / caricatura nu și-a cunoscut încă sfârșitul; mai mult, că rămâne (după o analiză morală serioasă) una dintre căile cele mai pline de sens în a restabili firescul într-un aici-și-acum devalorizat. Din viață, către artă... umorul!

Acest „Labirint” al celebrului gravor ucrainean Oleg Denysenko, prezentat de Galeria „Karo” publicului din Bacău, este o întoarcere în timp, o inițiativă de a prezenta noilor generații o expoziție emblematică, care a avut loc la Cluj în cadrul Festivalului Internațional al Artelor Grafice. Fiind unul din premianții ex-aequo ai *Bienalei de Grafică Mică Cluj-1999*, l-am invitat în juriul bienalei, ediția 2001, dar și ca expozant la *Galeria UAP Filiala Cluj – Bistrița*. Expoziția a avut un mare succes de public și a fost itinerată la Muzeul de Artă din Arad în 2001, apoi la Muzeul de Artă „Ion Sima” din Zalău, în 2009.

Arta lui Oleg Denysenko este în primul rând un triumf al gravurii, fiind un maestru al îmbinării într-o manieră personală, inconfundabilă a tehnicilor gravurii în metal: acvaforte, acvatinta, mezzotinta, ac rece și roțiță, ceea ce a asigurat un succes spontan la public. În al doilea rând, privitorul este fascinat de tematica ezoterică, plină de mister, de simbolistica arhaică, medievală. Personajele sale zoomorfe personalizate, în majoritatea situațiilor hibride: pasăre, pește, cal, sau umane, supuse unor interpretări similare sunt încărcate de simboluri biblice, astrologice și științifice care transcend imaginea vizuală pură. Geometria fiind un element compozițional ascuns, revine obsedant și evident alături de texte descriptive, care însoțesc compoziția și care stau la baza unor localizări temporale, interpretabile.

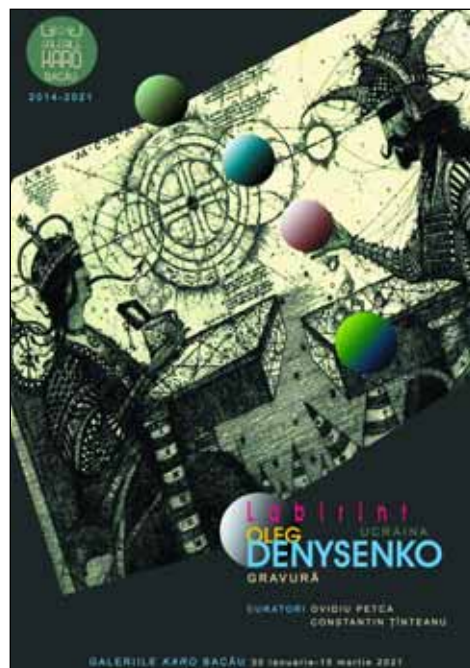
Ovidiu PETCA

Labirint

Lucrările sale sunt reinterpretări ingenioase și intelectuale ale unor teme medievale, prin elemente smulse din context și recompose suprarealistice. Actualizarea acestor teme se face prin intermediul titlurilor clare, sugestive, concrete: *Creație*, *Obsesie*, *Secret*, *Situație* sau *Labirint*, care intră în dialog cu mesajul încifrat, cu multiple înțelesuri, uneori supraîncărcat și stufoș, adresându-se mai multor straturi culturale, ceea ce îi asigură succesul la *prima vista*.

Deci receptarea este stratificată. Primul impact pozitiv-admirativ este asigurat de claritatea desenului și a detaliilor realizate microscopic la propriu și la figurat. Este fascinant pentru orice privitor că vede și are impresia că înțelege ceea ce vede prin intermediul realizării tehnice impecabile, uneori suficientă pentru receptor. O altă fază de citire ar fi îmbinarea unor elemente concrete: instrumente muzicale arhaice, partituri, incunabule, structuri mecanice, personaje mitologice sau biblice, hibride, robotizate, fragmente din turnul Babel, roți, roțițe, mecanisme, sabie, coroană, glob, oglindă, colivie, zale.

Partea intelectuală a receptării ar fi a treia cale de citire, cea mai complicată, care ne transportă într-o zonă de simboluri

științifice, ezoterice și istorice. Fiind supuse adeseori unor interpretări ludice, bi- sau multivalente, micile gravuri devin misterioase, suprarealiste, indescifrabile, lăsând loc meditației, interpretării.

Labirint, titlu expoziției de la „Karo”, este din punctul meu de vedere tema esențială, subiectul central al preocupărilor sale artistice. Despre tema labirintului am mai scris cu mulți ani în urmă, în legătură cu activitatea gravorului italian Toni Pecoraro. Ceea ce-l separă de viziunea lui

Oleg Denysenko este atitudinea renesanțistă, o prezentare clară a unei arhitecturi, loc al unui parcurs spațio-temporal, invitație la încercare, confruntare cu sau fără izbândă, o demonstrație a iscusinței umane. Este o manifestare o voinței, a reușitei umane. În cazul lui Denysenko, este vorba de o situație predestinată, obsedantă, fără ieșire. Drumul este dat și trebuie parcurs. Calea cea dreaptă este cunoscută doar de Creator. Este evidentă preferința sa pentru o lume apusă a cavalerilor teutoni și a mitologiilor nordice, existând o fotografie a artistului, utilizată pentru afișul expoziției de la Arad, înveșmântat în straie medievale. Opera sa suportă numeroase comparații, dar m-aș opri la trei nume importante din istoria artei universale. Textele care însoțesc multe dintre lucrările sale sunt trimiteri la notele misterioase ale lui Leonardo da Vinci. Desăvârșirea tehnică cu siguranță îl apropie de gravurile în metal ale lui Albrecht Dürer, îmbinarea unor elemente dispartate, asociații surprinzătoare, suprarealiste, îi asigură modernitatea. Aici aș vedea o apropiere de litografiile lui Salvador Dali.

Cu siguranță această expoziție este o fericită redescoperire a perioadei de glorie a unui artist multilateral: gravor, ilustrator, pictor și sculptor în egală măsură, dar și a modului de lucru care a caracterizat o serie de artiști exponenți ai școlilor ex-sovietice: Lviv, Riga, Leningrad, Minsk, Tallin, Vilnius.

VII

[Constanța], 8 martie 1995

Dragă domnule Constantin Călin,

Vă mai trimit o „Însemnare“. Aștept de la dv. ceva *Sinteze* și vești. Acestea mă țin legat de ce a fost.

Aștept și ceva despre Editura „Deșteptarea“, doresc ca începutul să fie un succes!

Sîntem bine, dar mai bătrîni decît ne știți și conștiința despre uzura fizică, mai ales, este o permanentă care ne face să analizăm orice ni se pare că ar fi altfel decît a fost.

În speranța veștilor bune, vă doresc sănătate, prosperitate, Dv., la toți ai Dv.

Tiberia și Laurențiu Stan

1. N-a fost. După cîteva apariții onorabile, rare, a dispărut, deși nominal, cred, mai figurează și acum.

VIII

[Constanța], 16 martie 1995

Stimate și dragă d[omnu]le Călin,

Mă grăbesc, articolul este de actualitate, de aceea vi-l trimit imediat!

Vă doresc sănătate, bine, L. Stan

1. Vezi: „O aniversare dureroasă“ [100 de ani de la înființarea Bibliotecii Fundației Carol I], în *Sinteze*, 6, nr. 14, 7 aprilie 1995, p. 2. Biblioteca a fost locul unde a studiat alături de Emil Cioran, colegul său de facultate, și de alții care au ajuns nume de seamă (v. „Despre artă și adevăr“, în *Cărțile din ziar*, I, Bacău, Ed. „Babel“, 2013, p. 474).

IX

[Constanța], 5 aprilie 1995

Dragă domnule Constantin Călin,

Vă mai trimit ceva pentru „Însemnări“. Știu că mai sînt acolo la dv. și altele. Mă bucur că opera dv., *Sinteze*, a căpătat o structură nouă, că rubricile s-au stabilit pe pagini datorită unor colaboratori constanți, și astfel devine o „Revistă“ autentică, în care cititorul își caută și găsește autorul și problema ce-l preocupă.

În ceea ce privește „Însemnările“, le scriu atîta timp cît se va putea, ca pe exercițiu de sfîrșit. Cînd nu le veți mai primi, înseamnă că exercițiul s-a terminat. Nu doresc sfîrșitul, viața este un dar pe care trebuie să-l prețuim și să-l înobilăm, dar are caracter aleatoriu, sfîrșitul este obligatoriu, trebuie acceptat, va fi ultimul exercițiu de acceptare. Scuzați-mă, totuși, de nimiculurile mele.

Ce mi-ați scris despre manifestările feroce ale semenilor noștri cînd se ivește *banul*, le știu de mult, ele nu țin de orînduire socială. Ferocitatea, lăbărțarea manifestărilor crește în orice epocă de trecere, cînd nu există nici reguli și nici criterii morale ce se aplică. Este epoca cea mai tulbure, cei de vîrsta mea trăiesc a treia oară o asemenea stare. Cea mai cruntă a fost cea a anilor 50-60. Aceasta din urmă, însă, este epoca aventurii, a delațiunii și a crimei, a terorismului chiar, dar are caracter individual, nu totalitar. E bine, este rău? Este rău pentru oamenii cinstiți, corecți, demni, buni, care au trăit cu cinste totdeauna și nu pot abdica. Dumneavoastră nu veți putea deveni niciodată nici mincinos, nici necinstit, nici nedemn. Pentru dv. mai există speranța: vă știu sănătos, puternic, rezistent, muncitor și talentat și acestea toate constituie o zestre, un postament ce nu poate fi dărmat. Și pe el aveți dreptul să ridicăți o statuie, aveți datoria. În alte părți au fost Marat, Danton, Robespierre ș.a., dar a venit Napoleon care a așezat ordinea socială pe un drum, pe care, în multe privințe, mergem și astăzi. La noi nu există „Napoleon“, oriunde ne îndreptăm. Păcat pentru cei buni ce trăiesc astăzi!

Constantin CĂLIN

„Exerciții de sfîrșit“ (2)

XII

Constanța, 20 iunie 1995

Dragă Domnule Constantin Călin,

Sîntem sănătoși, nu este dor de locurile de unde am fost ruși, unde ne-au rămas rădăcinile. Aici, doar copiii, nepoții. Sînt grijulii și atenți, ne completează golurile materiale. Ne lipsesc însă „tinerii“ de acolo, cu toți anii ce i-am dus împreună. Vești ce vin sporadic, telefoane înseamnă totuși ceva.

La sfîrșitul săptămîinii vom fi la Buzău: seria ce-a absolvit liceul în 1950, oameni acum de aproape 65 de ani, foști demnitari, foști miniștri etc., se adună la Liceul „B. P. Hasdeu“ cu cei doi profesori ce mai sînt în viață. Subiect de roman, eu sînt unul din cei doi.

Tiberia mă va întovărăși: și ea a înlocuit, vreo lună, profesorul lor de filozofie, în anul 1950. Este o noutate de viață și o întoarcere a trecutului.

Intenționăm să mergem prin iulie la Timișoara la sora mai mare a Tiberiei, și în sept[embrie] la Covasna, cura noastră anuală. De ne-o ajuta Dumnezeu.

Dacă vă rog să-mi trimiteți *măcar Sintezele* cu ce-am scris și ați publicat, ar însemna, pentru urmașii mei, un semn al aducerii aminte. Știu că faceți un efort, dar vă rog.

Cu gîndurile noastre de bine și sănătate, pentru Dv. și cei iubiți, vă strîng mîna

Tiberia și Laurențiu Stan
P.S. Chiar acum aud la „Europa liberă“ că a murit Emil Cioran.

XIII

[Constanța], 7 dec[embrie] 1995

Stimate domnule Călin,

Vă mai trimit ceva. Sper să vă folosească.

Sîntem bine, îmbătrînim peste ce avem. Sentimentul sfîrșitului, prezent permanent!

Mă bucură că așa, cu acest scris, mai există.

Astă vară la Brebu, am făcut 32 de schițe. Le socotesc frumoase. Poate e o

iluzie, dar ea mă ține treaz.

Aștept de la dv. un semn. Împreună cu Tiberia, vă doresc sănătate și bine,
L. Stan

XIV

[Constanța], 27 dec[embrie] 1995

Dragă Domnule Const. Călin,

Peste cîteva zile începe un an nou. Vă strîng mîna cu bucurie și drag, vă doresc să aveți de toate cele bune, munca să vă fie rodnică, sănătatea deplină!

Dv., Doamnei, Copiilor, prosperitate!

La mulți ani!

L. Stan cu Tiberia alături

XV

[Constanța], 14 ianuarie 1996

Dragă Domnule Constantin Călin,

Sîntem sănătoși, – după vîrstă. Acesta este marele bine. Încolo, trăim din cîrpei, ca niște pensionari ce socotesc zilnic banii. Dar viața e făcută să o ducem pînă la capăt! Are totuși frumusețile ei. Vă doresc sănătate și bine, dv. și iubiților dv.

De la Tiberia la fel. Vă strîng mîna

L. Stan

XVI

[Constanța], 6 febr[uarie] 1996

Dragă Domnule Constantin Călin,

Semn că încă trăiesc este acest strigăt al disperării din articolul ce vi-l trimit. Mă bucură că existați, căci, vedeți, așa mai există și eu. Există în ființa omului niște limite fizice și intelectuale spre care ne îndreptăm cu toții. Cînd vîd că vîrsta medie a bărbatilor, la noi, este 66 de ani, mă apucă disperarea unui sfîrșit neprevăzut, dar, sigur,

• Laurențiu Stan – Colț de mahala (colecția Valeriu Bogdanet)

Adrian LESENCIUC

Evanghelia apocrifă după Ivan

rupând-o/ nu știu unde// și un apus ce va veni/ curând/ inevitabil// toate-s/ acolo“ (*calea basarabiei*, p. 13).

În piața comercială din Chișinău – aceasta fiind „Calea Basarabiei” – se răspândește izul unei vastități, al unei deschideri ample cum numai literatura rusă poate să propună. Marile și îndepărtatele orizonturi, ale unui inevitabil sfârșit, aduc în limba română sonoritățile unui parcurs invers, spre Răsăritul absent și rece, în căutarea unei salvări, posibil de venit dinspre aceeași mare literatură rusă: „îmi amintesc/ că am auzit niște poeme/ în vis// să devin gogol/ pentru a mă salva/ spunea/ glasul cuiva// să devin/ pentru a mă salva“ (să devin gogol, p. 17). Înțele-

Ivanghelia sau Omul-acvariu după Ivan (Pilchin) este răspunsul firesc la *Poemele pentru Ivan Gogh* ale Mariei Pilchin, soția autorului, adică la volumul de debut (în versuri) al comparatistei de la Chișinău se răspunde prin volumul de debut al traducătorului. Mențiunea de făcut e că Ivan Pilchin a scris poemele din *Omul-acvariu* (Chișinău, Editura „Arc”, traducere din limba rusă de Maria Pilchin, [2018] (2020), 64 p.) în limba rusă și le-a publicat astfel în 2018 – o parte a acestora, în traducerea lui Răzvan Voncu, apărând în revista literară *Libris* din Brașov –, iar volumul în integritatea lui în limba română se desfășoară sub traducerea soției. Și nu întâmplător. Să privim, așadar, o replică explicită la *Poemele pentru Ivan Gogh*: „ești rusoaică la bucurești/ și româncă la moscova/ dar în patul meu/ ești femeia de iubit/ femeia de atins/ femeia de legănat/ femeia de înțeles“ (*femeia de iubit*, p. 32), sau una implicită în chiar debutul volumului: „el zice/ tu și eu/ suntem apă/ și atunci când/ ne/ iubim/ unul pe altul/ apele noastre/ se contopesc/ împreună/ se împletesc/ ca niște/ valuri/ mlădioase/ și devin/ un tot/ întreg// ea zice/ cândva/ apele iubirii/ noastre/ vor cădea/ în picături de ploaie/ deasupra acestui/ oraș/ amestecându-se/ cu alte/ ape care/ precum noi/ s-au iubit/ unele pe altele/ și iată că/ odată/ în lumea/ asta/ nu vor mai rămâne/ ape/ care/ să nu fi fost/ unul dintre noi// care/ să nu fi știut/ dragostea/ cuiva“ (*eau de vie*, pp. 6-7).

În decriptarea în tandem a „poeziei Pilchin” întâlnim în ambele volume și filonul livresc, diferit dimensionat, și inserții ironice, mai mult la Maria decât la Ivan, și spațiul confesiunii intime, și patul

textual pe care se așază, se întinde poemul comun al celor doi soți.

Ivanghelia după Ivan, iertată fie-mi proiecția pleonastică, e un discurs despre poezia-dragoste adresat altei mulțimi de corințeni convertiți sau convertibili întru dreapta credință a literelor, ascultând predica nemuritoare a înțeleptului apostol al neamurilor (*ars poetica*, p. 9). Cu excepția acestei predici mai ample, mai generoase ca întindere, *Omul-acvariu* e expresia unui minimalism textual sinonim cu cvasiabsența, cu retragerea din prim-plan, cu închiderea auctorială în căutarea în adâncurile sinelui. „O nouă *ivanghelia* în care poezia este echivalentă cu dragoste, iar semnele mântuirii se manifestă prin epifaniile unui cotidian citadin”, este prezentată cartea *Omul-acvariu* pe pagina editurii „Arc”, cea care girează prin publicare reușita unui discurs atipic vremurilor, lumilor contopite în ea. Cât despre cotidianul citadin, să-l privim de aproape, sub lupa transformărilor resimțite și multiplicare, ca reverberație, în interior: „un loc viran/ stau coșuri fumegânde/ și coțofene/ tot săltând pe ramuri/ și gândul/ la selecția/ naturală// și gardul/ care stă să cadă-i/ spart/ și câinii/ tot lătrând prin gropi/ de frig/ și buze-nvinețite// și rătăcit/ printre rânduri/ vântul urlând/

• Eusebio Spinu – Compoziție 2

inevitabil. Sînt convins că, atît cît mintea mai lucrează, mai este ceva de făcut! Chiar dacă am vindecat interior un singur om, sînt mulțumit că sînt, că am fost.

Vă urează, cu Tiberia, plini de nevoia iubirii de oameni, sănătate și bine,
L. Stan.

1. Vezi „Spectacolul lumii”, în *Monitorul de Bacău*, 2, nr. 42, 21 februarie 1996, p. 6.

XVII

[Constanța], 20 febr[uarie] 1996

Dragă Domnule Constantin Călin,

Nu mai știu nimic despre dv. și în genere prea puțin despre Bacău. Doar vești senzaționale despre niște operații ce măresc senzațiile ridică urbea la primordialitate. Celălalte, cele importante, apar doar cu litere mici, sau deloc. Pe dv. vă văd, cum vă știu dintotdeauna, la masa de scris, sau cu tineretul ce vrea să cunoască. Mă bucur că mi-a rămas această imagine, sînteți unul din cei ce muncesc pentru alții, în lumea care se avîntă mai ales pentru sine, chiar și cei ce se ridicau ca stîlpi ai colectivității altădată.

Noi, cu ale noastre, anii își spun cuvîntul, trupul care ne duce capul și inima scîrțîie din toate încheieturile, și atunci, orice melodie ce ai vrea s-o îngîni, este bruiată. Cînd vedem că se duc toți ai noștri, rude și prieteni, prețuim fiecare zi, ca un dar al lui Dumnezeu. N-am mai pus mîna pe pensulă de-o bucată bună de vreme, și din respect pentru artă.

Cu speranța că ne vom mai vedea¹⁾, vă strîng mîna cu bucurie, întinzînd-o peste spațiu și timp, și vă doresc binele, adevăratul bine.

L. Stan

De la Tiberia aceleași sentimente.

1. Din păcate, aceasta nu s-a întîmplat.

XVIII

[Constanța], 21 februarie 1997

Dragă domnule Constantin Călin,

Mă simt dator să scriu. Să vă urez ca în noua modalitate a existenței să fiți mulțumit și fericit. Dacă în sufletul unui scriitor poate exista așa ceva, atîta timp cît arta e veșnică alegere și căutare. Și pentru că eu nu mai pictez, – ochii nu mă lasă –, fac ce pot ca să exist, să dăruiesc. Darul meu este încercarea ce urmează:

Se lupta cu sine

Ca să scape de ceea ce este,

Dar legăturile erau trainice

Și mai tari ca voința sa.

„Oare sînt sortit să rămîn prizonier?”

Întrebarea a sunat ca un dangăt dureros.

Răspunsul a venit imediat, poruncitor:

„Întoarce-te la început

Ca să poți vedea ce ești azi!

Vei înțelege că nu te poți desprinde ușor

Din plasa ce ți-ai țesut-o singur.

Rămîne să-ți părăsești drumul,

Să te gîndești, să te gîndești,

Să fii altul, să fii nou!

Și plasa se va deschide singură“.

A întrebat: „Ce va fi atunci?”

Răspunsul a sunat ca un dangăt trist:

„Sărmană libertate, cît de înlănțuită ești!”

Vă urez sănătate, muncă spornică și prosperitate pe măsură.

Laurențiu Stan

Când l-am întâlnit (doar o dată!) pe **Alexa Visarion**, am fost puțin bulversat. Căutam cu ochii buchetul de flori pe care ar fi trebuit să i-l așez în brațe, la prima întâlnire, ca un spectator îndrăgostit până peste cap nu doar de discursul său regizoral, ci și de cel metafizic, zămislit într-un registru de o rară rigurozitate aristotelică, dar în care sunt prezente toate zburdălniciile seducătoare ale Spiritului... Cu puțin timp în urmă, m-am așezat din nou în fața micului ecran, așteptând să mă îmbogățesc și cu „Nocturnele lui Leonida”; scenariu teatral, regie: **Alexa Visarion**. O producție a Teatrului Dramaturgilor Români.

Un critic de film/teatru așteaptă o viziune aidoma unui vânător care și-a aruncat în coburi vigilente categorii estetice, dar și instrumente hermeneutice sofisticate pentru a-și „înșfăca” eventuala pradă. Orfan de „organ hermeneutic” specializat, m-am aruncat relaxat în această aventură spirituală... Relaxat, dar... avertizat. **Alexa Visarion**: „Un om stă închis în casă și câte gânduri nu încep să-i treacă prin cap noaptea? Și uite-așa dă în ipohondrie și fandaxia-i gata”. I. L. Caragiale: „Copiii noștri vor avea de ce să plângă – noi am răs destul”; „Tragedia te face să râzi; comedia, să plângi”; „Râsul și gluma nu ne vor mai putea sluji de mângâiere”...

Nici nu a început bine spectacolul, că am și fost înșfăcat existențialist de guler, așa cum o face numai incipitul Simfoniei Nr. 5, truda beethoveniană care te trezește din toate ațipirile lumii.

Semiobscuritate... Contururi de obiecte risipite într-o stranie compoziție. O lumină incertă vine de undeva din afara spațiului. Sunt risipite în acest spațiu, după reguli neștiute: un coș cu haine, două cuferi împletite din nuiel, o perdea de dantelă, cadrul unei uși pe roțile, o ușă dublă cu ferestre, o cutie cu ventuze, o mașină de scris acoperită cu un steag tricolor, pantofi, o colivie cu un canar împăiat, o oală de noapte din portelan cu chipul lui Napoleon, un pat aiuritor construit doar din cărți și reviste, un pieptan de os, un satâr (care și-ar dori să devină ghilotină?), ziare risipite și împachetate, un lighean de tablă, o pendulă, flori de tei uscate risipite frumos pe podea, un glob pământesc fără suport, rătăcit printre obiecte, nuci într-o sacoșă, un ciocan din lemn (de justițiar înfierbântat de algoritmi axiologici furioși), un căruț de copil, o copie după tabloul *România revoluționară* al lui Rosenthal... Caragiale ar fi invidios pe zămisirea scenografică. Spectatorii sunt o prezență activă a construcției scenice. Umberto Eco îmi suflă în ureche: „Operele «deschise», întrucât sunt în mișcare, se caracterizează prin invitația de a face opera împreună cu autorul”. Parc-aș vrea să dau fuga, cu un *sărut mâna* și cu un buchetul de flori pe care nici acum nu-l am, către **Viorica Petrovici**, scenografa. O scenografie gravidă de magnetism. **Florin Ghioca**, un vrăjitor al imaginii. Mi-aș dori să locuiesc măcar o secundă acolo, pe scena aceea... Aș trece în CV aventura.

Dar nu-i vreme prea multă pentru aceste aplauze. Imediat, sunt cutremurat aproape kafkian: „LEONIDA: E noapte? EFIMIȚA: E dimineată?” Timpul newtonian e făcut țândări. Dintr-un raft al bibliotecii îmi face cu ochiul Sf. Augustin: „Ce este timpul? Dacă nimeni nu mă întreabă, o știu, iar dacă aș vrea să explic cuiva care mă întreabă, nu știu”. Mamă, în ce timp gravid de metafizic își benchetuiesc supraviețuirea Leo și Eftimia!, îi șoptesc eu celebrului... confesor. Sufletul lor *așteaptă cu înfrigurare* (viitor), este *atent* – „Simt enorm și *văd monstruos*” – (prezent) și își *amintește* dureros (trecut). Parcă și spațiului new-

Ion FERCU

„Nocturnele lui Leonida”

• un bob de rouă care spală colbul cel greu de pe suflet și minte •

tonian i se inversează polii. Uneori nu mai știi unde se află Apusul, Crucea Noptii și Răsăritul. Îl simt pe Einstein cum scoate, de satisfacție, celebra sa limbă. Parcă-l aud și pe Heidegger: „Suntem aruncați în lume!” Dar nu oricum: fără busolă. Hai să hoinărim, ca niște frați buni de cruce, de-a toarta cu libertatea absolută!, îmi zic. De pe același raft de lux cu Sf. Augustin, citindu-mi din „Fragmentarium”, Mircea Eliade mă încurajează: „Libertatea absolută se câștigă prin dragoste. Căci doar dragostea îl eliberează pe om de natura sa, alungând fiara și demonul”. Gata, am poteca deschisă către acest absolut, căci m-am îndrăgostit deja, la prima vedere, de „Nocturnele lui Leonida”...

Surprinzător, o siluetă feminină seducătoare – zămislire literar-esteticovisarioniană, pornind de la corespondența lui Caragiale –, sirena insinuată în coșmarul vieții, mesager între două lumi – real și fantastic –, Safta-Amelia Ursu, îi șoptește angelicului Leonida-Marian Râlea: „Dansăm?” Leo, iubitorul de democrație asiguratoare de lefuri/pensii fără ca poporul să plătească impozite, își aruncă elegant fracul peste izmene și bluza de pijama – *deux pièces* de colecție! –, își potrivește solemn jobenul peste partea corpului care dă seamă de coșmarul nopții și, fără muzică, începe să danseze cu Safta. În vreme ce Leonida își mângâie/hrănește iluziile răscolite de juna Safta, care dispare repejor din decor, Efimița-Rodica Mandache, căzută în somn, râde asistată de bizarul cărucior pentru copii. Leonida e ca o flăcăuă romantică rămasă fără oxigen de rezervă. Mă consiliază Kafka: „Străbătând paradisul viciului, dobândim iadul virtuții” („Jurnal”). Îl privesc fugăr și-i arunc, recunoscător, o declarație de amor, furând copios-mirotic (pleonasm?!), din clasicul inventar admirativ al Efimiței: „Ei, bobocule, apăi *cum le știi dumneata toate, mai rar cineva!*”

Leonida – Râlea, bărbat de bărbat, evadat și din ultima tinerețe, visându-se la o tribună, e un satrap al opiniilor; un izolat într-o celulă. Efimița-Mandache, auditoriul de circumstanță. Cu un aforism care mi se însurubează în creier, Georg Christoph Lichtenberg mă atinge la lingurică, amintindu-mi că în fiecare seară, nevasta trebuie să-și îndeplinească „datoria conjugală și să asculte palavrele bărbatului ei”, stimulându-i obsecvios balivernele și aplaudând, potrivit fișei postului. Ca Efimița, cum ziceam: „Ca dumneata mai rar cineva”. Care Efimița, și nevastă la mâna a doua, și cu niște anișori în cărcă, îl îndură stoic pe Leo, acest Leonidas de la Termopilele nocturno-coșmarești al românilor, chiar și atunci când i se enervează nervii, pardon: „Tu n-ai transpirat pentru dreptate, tu nu vezi viitorul, tu nu știi nimic, mintea ta e un rahat cu mac... Asasino!...” Leonida aruncă numai flăcări. Pe gură, pe nas, din priviri, din tezaurul mimicii. Tot potopul, către Efimița, cea distribuită, de către el, în rolul *reacțiunii*; sac de box într-o gală estetică seducătoare. Dar Efimița nu aruncă niciodată peste umăr, măcar așa, de pamplezir, ca în basme, vreo perie fermecată pentru a descuraja piromania *leonid-râlească*. Singurii pompieri care reușesc să-i stingă temporar lui Leonida

• Foto: Florin Ghioca

vălvătăile sunt veșteziții săi hormoni care, umilindu-se tragic, pohtesc de parcă ar vrea să asculte un ultim cântec de lebdă al amorțitului său libido: „Safta, Safto, Săftica, Săftico, Săftuță, Săftișoara... Înger sfânt și iubitor. Fată dulce din popor...” Vreme în care Efimița face ce trebuie să facă o soață dependentă, probabil, de cardul (încă neinventat) al *adorabilului* soț: asistă la toate astea cu fatalitatea pitită absurd în zâmbetul îngăduitor. Este școlită la mecanismele freudiene de apărare a Eului sau pur și simplu instinctul își face treaba?...

Leonida – Marian Râlea, copleșitor! Nu mi l-am închipuit atât de creativ-tragic în universul caragialesc. Mi-a scos din cap imaginea sa de „doar Magician”. M-a trimis către „Hamlet”. Mi-a adus aminte de Marcellus: „Ceva în țara Danemarckii putred!” Pentru Leonida-Râlea, toată... Danemarca-i putredă. Ar putea juca în rolul unui Hamlet în care „A fi sa a nu fi” ar avea chipul imperativ al lui „A fi așa cum vreau eu!” „O tiranie ca în Rusia”, de pildă. Sau al unei legi speciale, „adicătele că nimini să nu mai aibă drept să-și plătească datorile”. E un buimac estetic adorabil aflat în eternă ofensivă. Un fel de Don Quijote fără Rocinante, dar cu o Dulcinea del Toboso întruchipată în Safta. Uneori, Efimița îi este mai mult decât scutier. E o variantă de Sancho Panza pregătit să acorde necondiționat orice ajutor, să încaseze orice lovitură-reproș, deși n-o merită, întrucât Don Leonida e mereu în pericol, face palpații. Dar nu pentru el, „ci pentru țară”. Orizonturile pe care Leonida-Râlea le schițează sunt tragice. El însuși e tragic chiar și atunci când zâmbeste. Trăiește atât de intens fiecare clipă scenică, de parcă i-ar curge prin vene zisa lui Jorge-Luis Borges în care s-a furișat toată dinamita din arsenalul zvârcolirilor umane: „Într-o zi a omului sunt toate zilele timpului”. Unele dintre interogațiile sale sunt percepute ca seisme de grad superior: „Unde e legea? Unde e Dumnezeu?”; „Vă place ce fac mizerabili?”; „Unde e poporul? Noi unde suntem?” Vorbele-i cad ca o ghilotină: „Au trecut de culmea infamiei!”, „Poporul, noi,ăștia devastat!” Firește, seismele și avânturile ghilotinei trebuie percepute în chei visariono-caragialești. (Să nu uit, Leonidule! Te declar, cu autoritatea mea de spectator care încă n-a luat-o razna de tot, inventatorul tunetului estetic-

scenic de izmană matusalemică! Voi depune, diplomatic, pe lângă OSIM, toate diligențele menite să-ți breveteze inventațiunea! Am zis!)

Efimița – Mandache are aerul unei toamne prin venele căreia curg sevele unei blânde capitulări. E un ghem de spaime gestionate de o echilibristică pe-o sârmă întinsă la mare altitudine; dedesubt, doar prăpăstii. Nicum nu poate opri taifunul: aprobând sau dezaproband nuanțat avânturile fandaxiei lui Leonida. Mi-a topit bruma de suflet cu privirile și tăcerile ei... admirative, cu împotrivrile de soață care au chipul unor aplauze care ar vrea să rănească uneori carnea vorbelor lui Leonida. Am privit-o atent. Spune ceva chiar și atunci când este toropită de reprize de somn. Are sculptat pe chip spectacolul unui onirism foarte lesne de deciprat. Ați observat? Chiar și numai chipul său mereu grăitor este un spectacol în spectacol! Defensiva ei permanentă are conturul unei retrageri festive, cu torțe care pâlpaie ca o capitulare necondiționată, dar și ceva din nălucile unui destin misogin care-a aruncat-o în algoritmul unui strigăt sufocat de cutumele unor tăceri pe care le vezi explodând cu decență. Ea poartă, aproape religios, ireproșabil estetic, povara unui NU pe care nu-l poate rosti.

Safta – Ursu are mult din plămada ielelor, năluci cu aspect iluzoriu de femei vesele, voluptuoase și seducătoare, excelente dansatoare. Pot fi văzute (ca și Safta?) doar noaptea. Safta e ca o briză ușoară, vapoasă, ivită peste vânățiile unui coșmar nocturn care luminează uimiri, incendiază un real culcuș într-un fantastic zămislit din explozii de o tragică frumusețe. Dacă ar avea leac, nocturnul coșmar de sub țeasta lui Leonida numai în amăgirile ei de sirena l-ar găsi, căci iluziile numai cu iluzii pot fi vindecate. lele, sirene îmi zic? De ce nu mă duce gândul către nimfe? E o mitologie mai cu schepsis, nu? Tinere frumoase și seducătoare, nimfele au numeroși iubitori, zei mai ales, dar și muritori mai cu vino-coa'. Frumusețea lor poate deschide triumfal drumul către nebulie. Când îl văd pe Leo-Râlea apropiindu-se de Safta-Ursu, simt că are vizat pașaportul către fericitul deranj al minților. Safta chiar are aerul unei nimfe care a evadat temporar în mahalaua metafizică a lui Leonida. (Of, Safto! Când ți-am văzut

unduirile în magica oglindă, mușcând din rebelul zuluf bont, am crezut c-o revăd pe Eva, cea din Edenul-prim, inventând, în compania celui mai miraculos fruct din lume, primul gest feminin care ne amintește etern ce dulce și plin de sănătatea cordului poate fi păcatul!

Când am văzut prima dată „Nabucodonosor“ de Verdi, la *Opera* din Iași, pe când abia evadasem din adolescență, am fost copleșit. După o vreme, îmi venea să iau cumva „Corul robilor...” să-l așez într-o ramă magică, să-l atârnez pe un perete cu speranța că atunci când îl voi privi va începe să mă inunde cu armoniile lui. Același sentiment m-a vizitat și acum, după vizionarea spectacolului „Nocturne la Leonida”. Oare cum aș putea așeza, ca pe un ostatic drag, spectacolul lui Alexa Visarion într-o asemenea ramă magică? S-a lipit de zvârcolirile ființării mele acest minunat spectacol, precum un bob de rouă care spală colbul cel greu de pe suflet și minte. Mă simt precum răzeșul acela care, întâlnindu-se pe-o cărare rătăcită cu o stea, aceasta, tam-nisam, i s-a așezat mitic pe umăr, sărutându-l ca pe un prinț trăitor în eternitatea unei secunde. Îndatorat, îmbogățit, aruncat în ispititoare întrebări și uimiri sunt...

...**Final.** Scenă cu un decor devastat, care-i dă un bobârnac până și absurdului kafkian. Absurdul e pe cale de a deveni mai mult decât atât: esență de absurd. Imperial, Leonida-Râlea, rămas singur pe scenă, coboară într-o sală pustie, fără suflet de spectator. Dar nu oricum, ci parcă i-ar da cu tifla pandemiei. Ceva în genul... pandemia trece, minunatul spectacol rămâne!

Încerci să evadezi din mrejele de sirenă estetică ale spectacolului, dar resimți încă lovitura dată de Alexa Visarion – Marian Râlea – Leonida în final: „Ce dimineață, ce răcoare, ce singurătate!” Ca un balsam evadat din „Grand Hôtel «Victoria Română»”...

Un spectacol-pamflet, o veselie dureroasă în care țiuie singurătăți existențialiste... Uneori, simți că în discursul regional fințeză un Dostoievski răsturnat sau un Tarkovski care răscolește prin genunile mioriticului. Se trăiește intens, răstignit pe Strigăt, într-un mare nimic, mereu cu ochii pe beregata lumii; un mare nimic în care nu se întâmplă... nimic. Până și Strigătul se pierde frumos, ca un ecou care vindecă multe, în singurătățile unui deșert care supraviețuiește, aidoma unei miraculoase oaze, într-un tratat de estetică a teatrului în care frumusețea, cu virtuți surprinzătoare, te îmbogățește cu îmbrățișări, mirări și întrebări de colecție. Visezi însă la mai multă bogăție, sperând că-ți vei apropia și mai mult magia spiritului spectacolului, consiliat de sugestiile de înțelegere a textului/ intertextului/ intertextualității prezente în abordări structuraliste și post-structuraliste precum cele ale lui Mihail Bahtin și ale Juliei Kristeva, ale lui Roland Barthes și Gerard Genette, Carmen Popescu, Cristinel Munteanu, Stelian Dumitrăcel, dar și ale altor teoreticieni. Aud deja glasul lui Roland Barthes: „Savurez regatul formulelor, răsturnarea originilor, dezinvoltura care face să vină textul anterior din textul ulterior”. După ce percep din nou trista șoaptă caragialiană „Copiii noștri vor avea de ce să plângă – noi am râs destul”, în care stă pitită cheia spectacolului, cred că lui **Alexa Visarion**, vrăjitorul frumuseților tragice, i se potrivește de minune zisa lui Barthes, cea potrivit căreia autorul modern „se naște în același timp cu textul lui, nu este înzestrat cu o ființă care i-ar preceda sau exceda scriitura”.

Elena PETRIMAN-ȚARĂLUNGĂ

Un an fără C. D. Zeletin

Mă îngrozesc dacă mă va cere într-o zi pământul cât m-a cerut o viață cerul...

Adagiul de mai sus aparține ilustrului meu sfătuitor în ale scrierii: C. D. Zeletin, cel care mi-a îndrumat pașii în tainele scrisului și mi-a făcut intrarea în lumea literaturii. Cartea marelui înțelept cuprinde minunate vorbe înțelepte. Am căutat-o, de curiozitate, în librăria online. Răspunsul a venit prompt: *Stoc epuizat*.

Stocul s-a epuizat, pe autor l-a cerut pământul în ziua de 18 februarie 2020, dar spiritul-i e încă viu. C. D. Zeletin

face parte din categoria acelor oameni iubiți în timpul vieții, dar mai cu seamă iubiți și prețuiți după ce pământul i-a primit și li s-au deschis cerurile toate...

Adagii este comoară de preț a sufletului meu și încă va fi până ce și pe mine mă „va cere pământul”. Și nu doar pentru cele aproape 80 de pagini de „adagii”, ci și pentru locul și data când mi-a fost oferită de autor: Bârlad, 14 noiembrie 2009. Ziua în care mi-am lansat cartea „Întâlnirea din tren”, în cadrul „Academiei Bârlădene”, iar autorul „Adagiilor” mi-a prezentat pe larg cartea. Sala era plină; mulți veniseră nu pentru

cartea mea, ci pentru a-l auzi vorbind pe scriitorul C. D. Zeletin, foarte cunoscut în Bârlad, orașul anilor de liceu ai marelui om. De aici, din Bârlad, plecase spre București, unde a devenit medic și scriitor. Și tot aici, în Bârlad, revenea cu gândul, cu trenul sau cu mașina, de câte ori îl chemau oamenii, salcâmi în floare și Academia Bârlădeană. În ziua de 14 noiembrie 2009, venise la chemarea mea și a Academiei pe care o „păstorea”. Se înserase: prezentării i-au urmat discuții, comentarii, aduceri aminte, evocări despre oameni și locuri, despre vremuri trecute. Era ora despărțirii. Pe

capota mașinii, sub lumina unui bec stradal, mi-a dăruit această carte, pe care a scris: „Elenei Petriman, mult profita mea constatare în ziua fericită a debutului ei literar”. Găsesc aici o cugutare: *Toți sunt egali în fața morții, dar ajung în fața ei inegali*.

• Dan-Ion Cîrjoi – Pasărea din turn

Centenarele iernii

15 ian. 1921: Apare revista pentru copii „Șoimii” (director-fondator, I. Cantacuzino). Oare titlul publicației pentru preșcolari „Șoimii patriei” de aici a fost preluat?

21 ian. 1821: lordache Golescu încheie comedia-pamflet în trei „fapte” (acte) „Tarafurile cele ce așează domnia”.

22 ian. 1921: S-a născut, la Moinești, scriitorul Alexandru Sever.

1 febr. 1921: Apare la Cernăuți „Deșteptarea. Gazetă pentru popor. Revistă a Societății

Academice Studentești *Junimea*”, cu subiecte variate: de la religie, la istorie.

7 febr. 1921: S-a născut (la Gârcina, jud. Neamț) Alecsandru Iftimie, secretarul filialei Neamț a S.S.F. și colaborator al presei regionale băcăuane.

14 febr. 1821: A murit, la 50 de ani, Petru Maior, corifeu al Școlii Ardelene, autor de lucrări care motivează originea latină și continuitatea elementului roman în vechea Dacie. (I. D.)

Cugetări

- În pofida atâtor frumuseți ale vieții, mizantropia nu cunoaște șomajul.
- O lume desacralizată este ca un călător lipsit de busolă, pe o mare înnourată.
- Uneori, din spital, ieși cu trupul reparat, dar cu sufletul în ruină.
- E atâta prostie în jurul nostru, încât deșteptăciunea a devenit viciu sau delict.
- Atâția ticăloși trec drept oameni cumsecade, încât nu mai știm ce e cumsecădenia.
- Când libertatea devine libertinaj, democrația – populism, iar înțelepciunea, șmecherie, așteptați pedeapsa tuturor rătăcirilor.
- Numărul bucuriilor în viață este invers proporțional cu numărul anilor.
- Venirea pe lume este aducere; nu e opțiune, ci hazard.
- Obiectivele vieții sunt impuse de imperatiile timpului.
- Postmodernismul este utopia cuvântului golit de propria-i esență: comunicarea.
- Dacă vorba ar deține puterea magică de a institui în real ceea ce desemnează, omul ar deveni demiurg. Neavând această forță, el rămâne doar vorbăreț.
- E ușor și profitabil să rostești binele, dar e mult mai greu și adesea riscant să-l făptuiești.
- Privind, înveți, dar numai dacă pui mintea la contribuție.
- De moarte nu te poți vindeca fiindcă moartea nu e boală, ci destin.
- Fericirea este un miraj al plenitudinii, pe măsura „unicat” a fiecărei ființe.
- Fericirea este o căutare perpetuă, cel mai adesea sfidată de găsim.
- Nimeni nu refuză să trăiască de teama morții, ci de spaima vieții.
- Nu bogăția bogăților revoltă, ci privilegiile lor.
- Fericirea nu e o sumă de ceva; e o ecuație de gradul n , cu multe necunoscute. Cine are mintea s-o rezolve și sufletul s-o transforme în trăire este un norocos, favorit al sorții sau al lui Dumnezeu... Numai că norocul este efemer, schimbător și adesea ingrât, soarta este imprevizibilă, iar grația lui Dumnezeu rămâne imponderabilă.
- Nu-ți aduce liniștea, ci revelația căilor spre cunoaștere, autocunoaștere și găsim. Deși toate sunt tangibile în orizontul infinitului, fiecare ni se destăinuie, mai mult sau mai puțin, după voința, puterea și norocul pe care le avem.
- *Marea disperare* nu are a se confrunța decât cu *micile speranțe*, așa după cum *marea tristețe* își măsoară puterile doar cu *micile bucurii*. Fiindcă micile speranțe și micile bucurii sunt *ale oamenilor*, pe când marea disperare și marea tristețe aparțin *omenirii*.
- Când cineva își strigă revolta, caută să afli dacă strigătul ascunde o vinovăție sau dezvăluie un ideal.
- Ce tristă e durerea celui care suferă că trebuie să se întoarcă în țara lui! E ca și cum floarea din ghiveci ar suferi că e răsădită în grădină.

Alexandru MELIAN

Gheorghe IORGA

Boema. Mitul imaginarului social și singularitatea revendicată

Înțeleasă, inițial, ca o lume de tineri artiști nevoiași, cu o viață dezordonată, dar fericiți să-și trăiască liber sărăcia, în prietenie și nepăsare, afișând o atitudine nonconformistă față de conveniențele burgheze, în special, și sociale, în general, boema devine fenomen și mod de viață de prin anii 1830 și se întinde în funcție de... dorința și de ideile pe care le are oricine despre acest efect nu numai social. O lucrare celebră a lui Henri Murger, „Scene din viața de boem”, o cunoscută operă a lui Puccini și legendarul cântec al lui Aznavour, „Boema”, i-au adus prestigiu. Pentru *connaisseurs*, să adăugăm o versiune mai puțin euforică a boemei la Karl Marx și la Jules Vallès, constituirea unei filiații legitime descinzând din François Villon sau, după Bourdieu, funcția de autonomizare a câmpului literar pe care boema o îndeplinește în secolul al XIX-lea.

Volumul colectiv „Bohème sans frontières”, apărut în 2010 sub coordonarea lui Pascal Brissette și Anthony Glinoe, nu numai că face bilanțul diferitelor abordări și figuri ale boemei, dar își pune întrebări frizând constituirea unui mit, examinând ce a permis unei stări, unei realități sociale și unui ansamblu de texte să se cristalizeze, să se extindă chiar dincolo de granițele geografice inițiale – adică dincolo de Paris și dincolo de Franța, în toată Europa – și să-și asigure continuitatea până în vremuri recente. „Bohème sans frontières” e un exemplu de reușită în materie de scrieri colective, din ce în ce mai numeroase astăzi: o viziune comună, abordări coerente ce duc la înțelegerea globală a fenomenului boemei, evitarea dispersiei monografice. Studiile ținesc corpul de texte, din secolele al XIX-lea și al XX-lea, franceze, belgiene, canadiene, spaniole, sud- și nord-americane, care oferă variante și reluări diferite sau polemice ale mitului boemei. În prima parte a lucrării, „Vues d'ensemble”, Nathalie Heinrich și Jerrold Seigel, în două articole de sinteză, recur la o abordare socioistorică prin care se vor clarifica destule aspecte prezentate în partea a doua, „Configurations et reconfigurations de la bohème en France”, și în partea a treia, „La bohème hors les murs”. Într-o perspectivă sociologică largă, după ce a scris „L'élite artiste. Excellence et singularité en régime démocratique” (2005), Nathalie Heinrich definește boema ca pe o experiență cu trei determinanți: real, imaginar și simbolic. Factorilor juridici, economici și instituționali ce modifică profund profesia de artist în secolul al XIX-lea le răspunde nașterea regimului vocațional, fără de care boema, înțeleasă ca o opoziție față de norme și de trecut, caracterizată prin excentricitate și forme specifice de sociabilitate, nu poate fi concepută. Acestor elemente factuale li se adaugă un fenomen ținând de generația artiștilor născuți după Revoluție, care se recunosc în refuzul lumii burgheze, în investiția în artă și în aspirația către privilegiile singularității revendicate. Dintr-o asemenea experiență se ivește a doua dimensiune ce o interesează pe Nathalie Heinrich, imaginarii boemei, analizând în texte de ficțiune (începând cu „Capodopera necunoscută”, de Balzac, 1831) și în niște texte consacrate vieții de artist („Scene din viața de boem”, de Henri Murger, „Martirii ridicoli”, de Léon Cladel, prefațat de Baudelaire, „Manette Salomon”, al fraților Goncourt). Descoperim o dublă construcție a discursurilor despre boemă,

după cum boema constituie o alegere sau o necesitate: mitul ca „încântare” sau idealizare împotriva realității ca „dezamăgire” sau resemnare. Dubla componentă, reală și imaginară, va hrăni imaginarii colectiv și va genera vocații, construind astfel un statut al artistului întemeiat pe noi valori: geniu, creație, inovație, originalitate, unicitate... Un nou statut, cu o nouă încărcătură simbolică: poziția marginală a artistului va fi interpretată ca o formă de aristocrație fondată pe excelență și motivată de un vocabular religios și elitist. Nathalie Heinrich plasează astfel boema în procesul de constituire, în secolul al XIX-lea, a statutului artistului, justificat atât de factori socioeconomiști și istorici, cât și de modelările literare creatoare de forme simbolice.

După mai bine de două decenii de la apariția cărții sale („Bohemian Paris: Culture, Politics, and the Boundaries of Bourgeois Life, 1830-1930”, 1986), Jerrold Seigel stabilește o topografie culturală, socială și morală a boemei ținând seamă de dubla ei componentă: reală și simbolică. Studiind textele majore ale boemei, Seigel pune în lumină existența altor grupuri sociopolitice, care nu se confundă cu boema, dar împărtășesc cu aceasta o anumită detașare de norma socială și faptul că se identifică prin diferență. Artiștii sau scriitorii și tinerii constituie cele două subgrupuri principale ale acestui ansamblu, reunindu-i, în egală măsură, pe ratații de orice fel și pe tinerii respinși de familii, pe vizionari și pe excentrici, pe cei cu sexualitate anormală, pe refractari, pe voiajorii și pe meseriașii de origini obscure. Dar poziționarea în răspăr cu societatea burgheză, ce definește fiecare grup din care boema își recrutează adepții, trebuie regândită din două puncte de vedere: trebuie, mai întâi, să înțelegem statutul acestei burghezii, considerată adesea ca un ansamblu monolitic; apoi să subliniem diferențele și ambivalențele intrinseci ale boemelor pe tot parcursul lor, alegerile, aspirațiile și ideile lor. Textul lui Murger îi servește lui Jerrold Seigel drept fundament al analizei și îi permite să arate că boema, mai mult decât o alternativă a vieții burgheze, nu e decât una dintre formele pe care le dă propriilor conflicte și incoerențe – interpretare ce explică importanța boemei în istoria culturală a modernității.

Câteva articole examinează momentele de cristalizare care, înainte sau în perioada de formare a boemei, schițează caracteristicile și urzesc o strategie de legitimizare. Boemei îi place să cânte și să fie cântată. Dacă faimosul Béranger apare ici și colo în marile texte ale boemei e pentru că el dă de înțeles, înainte de a se desemna prin cuvânt fenomenul cunoscut de la 1834, o oarecare boemă a nomazilor, marginalilor, hoților și cerșetorilor. Astfel, înainte de constituirea mitului și a invariantelor sale, în cântecele lui Béranger circulă teme, motive și personaje pe care boema le va consacra:

tânăra cochetă de condiție modestă și geniul, sărăcia fericită, nepăsarea tinereții, mansarda, haina roasă... În articolul despre Béranger, Pascal Brissette reflectează la geneza mitului, la ceea ce cristalizează acesta, într-un moment istoric și social precis, elemente ce preexistă, răzlețe, în producția literară și populară ce îl precedă.

Același tip de abordare e practicat de Martine Lavaud când studiază, convingător, filiațiile boeme pe care autorii secolului al XIX-lea le stabilesc, invocându-i pe „groțestii” Villon, Théophile de Viau, Saint-Amand sau Cyrano. Această genealogie legitimată, fondatoare a unei „poetici a eșecului”, definește boema în marginalitatea veselă sau martiră. Cabaretul, punerea în scenă a sinelui, relația cu eșecul sunt tot atâtea trăsături comune ori semne de recunoaștere pe care boema le inventează pentru a-și crea o istorie literară proprie. Jean-Didier Wagneur își întemeiază reflecțiile pe aceeași constatare inițială privind o necesară genealogie mitică născocită de boemă, ce se fixează într-o identitate legitimă și pozitivă la sfârșitul anilor 1840. Articolul stabilește diferența de poziționare socială între elitele romantice și boema democratică descrisă de Murger, interesându-se nu numai de „Scenele” fondatoare ale lui Murger, ci și de textele care, din 1845 până în 1850, în cărți sau în presă („Journal des débats”, „L'Artiste”, „La Presse”), participă la apropierea boemei literare, ca expresie și statut, și revelează tensiunile dintre cele două zone scriitoricești: „o boemă văzută prin intermediul presei mărunte și o boemă poetică”. Un alt mod de a chestiona legitimitatea și identitatea boemă constă din a pune problema stilului acestor scriitori ai micului jurnal, cărora le lipsește cultura literară: luându-i drept exemple pe Murger și Champfleury, Sandrine Berthelot analizează „stilul boem” în opoziție cu retorica clasică, explicând și modalitățile textuale, și condițiile de producere.

În procesul de valorizare sau de inventare a sinelui, practicat de boemă, la care contribuie un număr de articole, de biografii, de mici monografii și ficțiuni, Anthony Glinoe urmărește construirea unei figuri erotice, aceea a lui Albert Glatigny. Artist ambulant și poet, la limita vieții literare, colaborator episodic la niște ziare pariziene, autor al câtorva comedii și a trei culegeri de poeme, Glatigny se prezintă ca un poet vagabond care își pune în scenă mizeria ca parte a artei sale („Le Jour de l'an d'un vagabond”). Apreciat de parizieni, de Baudelaire și de Hugo, personajul, mort în 1873, la 34 de ani, e construit, post-mortem, până în anii 1940, în articole și cărți, care, de la Gautier la Verlaine, de la Théodore de Banville la Rémy de Gourmont, de la Catulle Mendès la Francis Carco, transformă în mit postura unui poet-martir, a unui saltimbanc boem. Față de prefacerea unei figuri minore a poetului sărac în simbol al artistului, opera lui Vallès se

înscrie în revolta împotriva mitologiei și idealizării boemei. Articolul semnat de Lise Dumasy-Queffelec detaliază, la Vallès, etapele constitutive ale unui alt tip de marginalitate, angajată politic și fără complezență, ce se instituie, pe de o parte, în demistificarea temelor lui Murger, iar pe de altă parte, în inventarea unui stil propriu determinat de o enunțare distanțată și, în același timp, implicată într-o realitate restituită cu brutalitate. Pe urmele lui Vallès, Octave Mirbeau incarnează și el revolta împotriva mizeriei boemei. Ca să vorbească despre emergența unui proletariat al literelor și al unei posturi contestatate a scriitorului, Jean-Yves Mollier se plasează într-o perspectivă istorică, analizând situația jurnalismului în diferite regiuni politice din secolul al XIX-lea înainte de a examina traiectoria complexă a lui Mirbeau în fața „acestei aserviri a gândirii” și nașterii unei figuri a intelectualului revoltat. Boema demistificată e deja tema romanului „Martyrs ridicules” al lui Léon Cladel, apărut în 1861 și prefațat de însuși Baudelaire, text de începător cu ton ironic. Pascal Durand analizează originea acestei construcții romanești și arată în ce mod boema, în treizeci de ani, și-a insinuat locurile comune în spiritul tinerei burghezii predispuse să-și fabrice o „postură satisfăcătoare”, în afara oricărei vocații artistice. Printre abordările romanești ale boemei, Yves Thomas se interesează de „Les Mohicans de Paris” (Alexandre Dumas), iar Jeremy Worth, de „L'Oeuvre” al lui Zola. Apărut în vremea marilor lucrări ale lui Haussmann ce vizau modernizarea Parisului, romanul lui Dumas aduce în scenă o întreagă populație de declassați, la întâlnirea crimei cu arta, care cutreieră în lung și în lat Parisul, restituindu-i memoriei cititorului. Denis Saint-Amand se ocupă de „Le Cercle des poètes zutiques” (Rimbaud, Verlaine, Cros etc.): acest grup literar efemer (1871-1872) și clandestin, cu un comportament anarhist, a cărui sociabilitate reia unele motive ale mitologiei boeme, e cunoscut dintr-o lucrare colectivă, „L'Album zutique”, colaj de texte literare și politice subversive nedestinate publicării și redescoperite în anii 1930. Jean-Luc Steinmetz studiază boema văzută de Tristan Corbière într-un document-manuscris, un fel de listă a posibilităților boeme de la 1873. Salonul deschis de Nina de Villard, despre care au scris Villiers de l'Isle-Adam și Catulle Mendès, e un prilej pentru Marie Boisvert de a reflecta asupra ficțiunilor și polarităților boemei.

În secolul al XX-lea, boema devine o sursă editorială. Vincent Laisney analizează condițiile emergente ale colecției inițiate de Francis Carco în 1928 la Grasset, „La vie de Bohème”, constituită din biografii romantate, pentru un public ahtiat să cumpere astfel de cărți. Boema se consacră editorial semnându-și „extincția definitivă ca model de viață artistică”. În aceiași ani, aflăm de la David Vrydaghs, Aragon își

povestește viața la Montmartre în „Mauvais plaisant”, text revelator al ambiguității suprarealiștilor în fața unei boeme respinse și criticate, dar care continuă să furnizeze teme vii și să alimenteze rescrieri și variațiuni. Ultima ocurență a boemei în Franța ne conduce, cu articolul lui Alexandre Trudel, până în anii 1950, cu „Internationale lettriste” a lui Guy Debord și chestiunea claselor primejdioase: intelectuali și delincvenți, artiști și criminali sub semnul rebeliunii, ilegalității și conspirației.

Există o boemă în afara Parisului? Cum se exportă un mit dincolo de frontierele inițiale? La mijlocul secolului al XIX-lea, boema bruxelleză se declină, ca la Paris, în opoziția față de burghezie, dar după specificități locale: anticlericalism și opoziție față de „doctrinari” și „liberali «de dreapta»”. La asta se adaugă, așa cum explică Pierre Van den Dungen, legăturile cu intelectualii francezi din exil, oponenți ai lui Napoleon III, și nașterea, în acest context, a unei prese satirice progresiste specific bruxelleze. Însă există și o boemă străină Parisului încă din secolul al XIX-lea, apoi înainte și după Primul Război Mondial. Diana Coper-Richet și Michel Pierssens descriu boema sud-americană, atrasă către capitală de un mod de viață mitică și de cultura franceză, care, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea până la Primul Război Mondial, dispune, la Paris, de un mare număr de ziare în spaniolă, de organe de difuzare și de transferuri culturale între continente. „Boema literară spaniolă de sfârșit de secol”, între Madrid și Paris, e analizată de Xavier Escudero ca un fenomen literar, estetic și social, înscris în evenimentele istoriei, generator de opere autoreferențiale în care boema e și temă, și program ideologic.

Două capitole sunt consacrate boemei canadiene: „Boema în teatrul și presa de la Montréal înainte de Primul Război Mondial” (Hervé Guay) și „Boema simpatică” (Michel Biron). Primul e preocupat de difuzarea trăsăturilor specifice ale boemei în Canada franceză, începând cu adaptările la teatrul din „Scene din viața de boem” și cu articolele relative la aceste reprezentări. Al doilea repertoriază simptomele inexistenței boemei în Québec, parcurgând cronicile lui Rodolphe Chevrier publicate în anii 1890 („Échos de la bohème canadienne”), scrierile lui Edmond de Nevers care reflectează la acest „simbol simpatic al civilizației înseși”, de care e lipsită America sau și postura, și scrierile poetului Nelligan. „Boema există”, scrie Michel Biron, în Québec, dar [...] își marchează distanța aproape de netraversat dintre America și Europa. De abia în anii 1950, „Beat generation” exprimă, în stil american, o boemă nomadă, care, după Clémentine Hougue, „sparge” frontierele și disciplinele, lărgind spațiul și câmpul experienței artistice. Astfel, în Franța, ca și în afara ei, anii 1950 par să exploreze limitele mitului boemei, investind cu forță noțiunea de marginalitate și globalizând proiectul. Într-un secol și jumătate, observăm constituirea boemei ca mit, construirea mitului în jurul figurilor legitimize inspirate din trecut și trăsături specifice care vor forma o matrice generând variante și transferuri multiple.

„Bohème sans frontières” arată mecanismele de propagare a acestei matrice și e o grilă de lectură eficace a relațiilor dintre scriitori și societate. Să fi epuizat literatura, după 1950, temele boemei, rescrierea lor?

Ildiko Șerban se așază la masa de scris când durerea, singurătatea, neîmplinirea iubirii, uimirea în fața unei realități nu doar stranii, ci și ostile pot fi sublimate în poezie. Este modalitatea autoarei de a încerca să facă față unor adevăruri și situații pe care doar metabolizându-le din toate puterile sale raționale și emoționale poate să le accepte ca făcând parte din destinul ei. Această acceptare îi permite o anume detașare, un fel de eliberare din constrângerile și din concretețea prezentului. Așa a ajuns să vadă lumina tiparului și volumul de versuri „Cuțit fără copac” (Cluj, Editura Neuma, 2020).

În credințele populare și în tradițiile din lumea întreagă, cuțitul i se atribuie multiple semnificații simbolice. Este folosit în descântece cu scopul de a apăra de duhurile rele și de ghinion, de boală etc., multe superstiții impunând întrebuintarea cuțitului pentru îndeplinirea unor dorințe sau pentru rezolvarea unor probleme. Copacul este unul dintre cele mai cunoscute simboluri în lume. Reprezintă echilibrul, armonia și continuitatea în familie, energia pozitivă, înțelepciunea, puterea, conectarea între cer și pământ, între toate viețuitoarele, între ființe și lucruri, între ființele vii și spirite, teofanie. De asemenea, este un simbol al renașterii, datorită capacității arborelui de a porni un nou ciclu biologic în fiecare primăvară.

Titlul cărții lui Ildiko Șerban vorbește așadar despre o mare putere a actantului liric, însă una inutilă, care nu mai poate servi la salvarea vieții, a iubirii, a firescului etc. Și ce poate fi mai deprimant decât conștientizarea deopotrivă a prezenței acestei energii puternice și a absenței lucrurilor asupra cărora s-ar fi putut interveni pentru redobândirea normalității? Anunțul nefirescului din titlu se referă atât la lipsa de sens a

Diana-Dobrița BÎLEA

Avatar liric

oricărei încercări de a schimba ceva în mersul lumii exterioare și interioră a omului, cât și la un blocaj al conexiunilor care au alcătuit până acum lumea așa cum a cunoscut-o fiecare dintre noi. Cele trei secțiuni ale cărții sunt denumite sugestiv: „Umbre”, „Copaci”, „Logodna umbrelor”. Umbra este considerată imaginea sufletului, dublul astral al omului, al celorlalte ființe. În carte, umbra este și dublul lucrurilor, chiar al sunetelor, al tipătului, al ceții etc. Elementele adevărate ale realității sunt înlocuite aici de surrogate care par să fi devenit noua realitate. Ni se arată că umbrele și-au pierdut funcționalitatea obișnuită și au ajuns entități de sine stătătoare care au cuprins și au pus stăpânire pe noi, pe sufletele noastre, într-un proces abracadabrant de convertire a omului nu în propria reflexie, ci într-o umbră mutantă a sa, văduvită de amprenta fizică și psihică personală. Tocmai de aceea Ildiko Șerban operează cu elementele acestei noi realități, cititorul fiind incitat să o descopere pe autoare și pe sine însuși în „cuțit[ul] fără copac” al vremurilor aflate într-o continuă și primejdioasă prefacere.

Poezia care deschide volumul trimite la tema principală a primei secțiuni și a cărții: direcția spre niciunde a mersului omenirii rămase fără niciun fel de reper, uman sau divin, și îndeosebi fără orice speranță. *Furtună de umbre* are ceva din esența avertismentului dantesc de la intrarea în *Infern*. Omul pare să nu fie niciodată pregătit în fața răului; el are „inocența uimirii” când caută afecțiune la aproapele său și găsește

un teritoriu sufletesc străin, bătut de „furtună” și bântuit de „umbre”. Aceeași „uimire” domină imaginile celei de-a doua poezii, în care „noi” ne surprindem a fi „fugari” asociali, „în căutare de lumină”. Ascunzându-ne de lumină, de adevăr și mai ales de iubire, nu mai suntem decât niște „umbre”. Sistemul fizico-chimic al lumii noastre cuprinde constituenți precum: penumbra, neumbra, „umbra aceea”, „umbre[le] paralele”, umbrele perpendiculare, „umbra sunetului”, „umbra tipătului”, umbrele ascunse, umbrele înjumătățite, „umbra grăbită”, umbrele finale ș.a. iubirea („ți-aș fi cusut ie de rouă/ și ițari de lumină/ dacă te auzeam/ dar în umbra tăcerii/ nicicând/ nu sunt” – *Umbra tipătului*), trecerea timpului („doar șopotul trecerii/ și un zvon/ ce coboară sfielnic/ din umbră” – *Umbra sunetelor*), efemeritatea omului („nucul acesta are peste o sută de ani zicea el/ eu nu știam ce e timpul și nu cunoșteam oamenii/ care și-au logodit umbrele/ cu nucul./ încercam să înțeleg că totul e un război/ care mă așteaptă și pe mine” – *Umbra nucului*) sunt teme care se subsumează celei principale și care oferă eului liric prilejul de a reclama, dincolo de alienarea generală, și aparenta imposibilitate a întoarcerii la normalitatea de altădată, la afecțiune, la încrederea unuia în celălalt („alergau nebune/ fără sens/ două umbre/ paralele” – *Umbre paralele*).

Lectura celei de-a doua secțiuni produce acea „infinită tristețe” pe care a trăit-o personajul lui Mircea Eliade, profesorul Gavrilescu, uitându-se la nucii țigăncilor. Prunul, stejarul, mesteacănul, cireșul, ulmul, măslinul, salcia, caisul, piersicul ș. a. sunt tot atâtea tablouri-metafore menite să releve aspecte și etape importante ale vieții/realității și legătura

indestructibilă dintre acestea. Copacul, fiind un simbol al fecundității și al centrului lumii, este asemănat cu omul aflat în plenitudinea forțelor sale, o adevărată coloană pe care se sprijină tot ce se află în jur; dar moartea anulează după un timp, brusc și fără un sens demn de acceptat, această putere uriașă: „Când taie/ cuțitul cu două tășuri/ [...] și când pipăi al doilea tăș/ știi că nu mai poți fi copac/ nici zi nu mai poți fi/ așa că în întuneric/ de bună voie/ aluneci” (*Cuțit fără copac*).

Inelul de logodnă simbolizează refacerea androgenului, unirea sufletelor-pereche, dragostea dintre bărbatul și femeia sortiți să fie împreună până la sfârșitul vieții lor, deci și credința unuia în celălalt. „Logodna umbrelor”, ultima secțiune a acestui volum de versuri, este un cântec/o lamentație despre logodna lipsită de împlinirea promisă. Actantul liric, mireasa, reprezintă o verigă oarecare dintr-un lanț ale cărui capete se pierd în trecut și, respectiv, în viitor: „Nu aveam un început/ nici un undeva/ repetam la infinit gestul delicat/ al capului plecat în fața frunții tale/ coroana aceea ce plutea sub promisiune/ se așeza/ și nu mai ajungea/ ca mine erau puzderie de tăceri/ necunecată încă/ și umbrele ce au fost cândva/ cântau” – *Logodna umbrelor*). „Rotundul” și fericirea pe care le simbolizează inelul de logodnă sunt destrămate din fașă de o stihie a naturii, egală aici cu ne iubirea: „un rece sculptând/ [...] gheața ciobea/ fractali de noi/ căutându-se/ în arbori/ în ciulini/ în aer” – *Cosmar vegetal*). Lipsa de iubire în cadrul cuplului acționează aidoma picăturii chinezești și are, din păcate, eficiența acesteia: „Privești gândul celuilalt/ zilnică răbdare/ o ploaie mocănească/ pe dinăuntru” (*Nunta răbdării*).

Descoperim totuși un final al cărții izbăvitor, care contrazice titlul: „cuțitul” (metaforă pentru eul liric), armă de apărare și de atac deopotrivă, a cărui folosire poate schimba destinul unui om, al unei perechi, al unei comunități sau poate chiar al lumii, și-a găsit o utilitate neașteptată: aceea de a ne învăța lecția „bolnavi[lor] de lipsă de iubire” și de a ne face să vedem cu sufletul pentru a deveni „liber[i] în orbire”. Astfel, Ildiko Șerban își logodește cuvintele cu arborii „invers crescuți în noi” creând poezie – o conexiune pământ-om-cer pe care nici timpul, cu trecerea lui ireversibilă, n-ar mai putea-o distruge. Este avatarul unei poete care știe că mai are încă multe de spus întru îmbogățirea liricii românești.

• Maria Balea – Compoziție

Oamenii interesanți sunt în sine paradoxali (reciproca fiind valabilă), cu atât mai mult când este vorba despre aceia care au schimbat paradigmele universale, precum Charles Baudelaire. În apropierea bicentenarului nașterii marelui poet francez, a apărut al zecelea tiraj al cărții *Un été avec Baudelaire* (Équateurs/ France Inter, Paris, 2015), în care Antoine Compagnon pune în evidență principalele paradoxuri ale vieții și operei sale. De fapt, este vorba despre o reluare a unui sfert din materia expusă de reputatul profesor în cadrul cursului de la College de France în 2012 și apoi publicată în cartea *Baudelaire l'irréductible* (Paris, Flammarion, 2014).

Titlul cărții se raportează la difuzarea zilnică a unui ciclu de emisiuni de aproape cinci minute la postul de radio France Inter, în săptămânile de vară ale anului 2014. Fără a avea intenții pedagogice sau de exhaustivitate, Antoine Compagnon a orânduit atunci un parcurs foietonic în 34 de mici capitole, în care s-a trecut cu grație de la un aspect la altul: operă de ficțiune, texte critice și scrieri autobiografice. Este un model de radiodifuzare care a devenit operațional și în cazul verilor „petrecute” cu Michel de Montaigne și cu Blaise Pascal. Despărțiți de un secol, cei doi mari clasici ai gândirii franceze sunt fondatorii modernității, adică ai libertății spiritului în primul rând, cu tot ceea ce ține de neliniștile omului, de societate, de univers și de credință. Desigur că, în toate cele trei cazuri, dorința lui Antoine Compagnon a fost de a-i determina pe radioascultători să citească sau să recitească *Eseurile*, *Cugetările* ori *Florile Răului*.

O astfel de abordare din partea lui Antoine Compagnon a fost mai lesnicioasă, să spunem, în cazul lui Montaigne – un clasic mai „prietenos”, de a cărui operă te apropii mai ușor, deoarece ea comportă o dimensiune a sincerității care place la lectură. Capricios cum de obicei nu este vremea în sezonul estival, autorul *Florilor Răului* este rău cu semenii, iar diversitatea operei sale și comportamentul contradictoriu acuză nenumărate paradoxuri: „Baudelaire nu este simpatic (nu este la fel de comod să petreci o vară cu el, ca în compania lui Montaigne): este ostil progresului, democrației și egalității; își disprețuiește aproape toți semenii; este suspicios față de bunele sentimente; nu gândește prea bine nici despre femei, nici despre copii, nici despre semenii, de altfel, în general, și este partizan al pedepsei cu moartea, dar văzută ca un sacrificiu. [...] Îl putem scuza apreciind că este victima prejudecăților epocii sale, că nu este mai puțin incalificabil decât majoritatea contemporanilor săi și că vom găsi cuvinte la fel de îngrozitoare sub pana lui Balzac, Sainte-Beuve, Barbey d'Aureville, Flaubert, Renan,

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Oglinda retrovizoare

Taine, frații Goncourt? Este dificil, căci, prin multe alte părți, Baudelaire este și contemporanul nostru: el, care înainta «privind în retrovizor», cum îi va reproșa Sartre, a inventat această «modernitate» în care ne zbatem încă, făcută din dragoste și ură față de lumea modernă, de angajare și de rezistență, de entuziasm și de turbare. // Îl putem apăra pretinzând că a fost înainte de toate un agitator, un turbulent al ideilor și al formelor, un maniac al paradoxului? Nu, căci gândea într-adevăr toate grozăviile pe care le scria, dar gândea și altfel și deținea asupra multor lucruri un limbaj dublu” (pp. 156-158; trad. m., V. S.).

În urma celor expuse sintetic în citatul de mai sus, ce rezumă o parte din materia cărții, rezultă că ostilitatea manifestată de Baudelaire nu este atât împotriva progresului, cât împotriva dogmei ideii de progres sub toate formele sale: tehnice, sociale, morale și artistice. Întrucât în cartea *Antimodernii. De la Joseph de Maistre, la Roland Barthes* (2005; trad. rom., în 2008) nu i s-a dedicat marelui poet un capitol special – deși Antoine Compagnon mărturisese în *Baudelaire l'irréductible* că umbra baudelaireană bănuiește peste întregul său demers –, mă voi opri, în cele ce urmează, asupra acestor aspecte privitoare la omul antimodern Baudelaire. Teoreticianul care a lansat și a analizat conceptul de „antimodern” afirmă că antimodernitatea lui Baudelaire se definește prin rezistența la progres sub toate formele pe care acesta le întrușează: materialism burghez, urbanism haussmannian, fraternitate democratică, credință în ameliorarea tuturor lucrurilor prin fapte istorice (militare, colonialism etc.).

Ideea de progres este echivalată cu absența moralei, progres neputând însemna pentru Baudelaire decât încercarea de ștergere a urmelor păcatului originar. Nu poate fi progres adevărat, adică moral, decât la nivel individual și prin efort individual, doctrina progresului (doctrina, nu progresul) fiind la îndemâna leneșilor. În aceste condiții, sufragiul universal (potrivit căruia adevărul stă în număr) apare, în ochii lui Baudelaire, drept emblema modernității politice, față de care are următoarea atitudine: „Nu m-ați văzut la vot. [...] 2 DECEMBRIE m-a depolitizat din punct de vedere fizic. (s. a.) [...] Dacă așa fi votat, nu așa fi putut vota decât pentru mine”

(p. 49). Observăm aici protestul unui dandy (nou aristocrat al spiritului de după Vechiul Regim), care nu vrea să voteze pentru că nu este de acord cu sufragiul universal.

Deși a impus cu hotărâre termenul „modernitate” în artă (o reprezentare a modei, adică a frumosului, care se schimbă mereu), Baudelaire se simte îngrozit de esența omului apărut în cadrul modernității, care nu i se pare nici pe departe bun de la natură – potrivit principiilor rousseauiste –, ci rămas marcat de tarele păcatului originar, care i-a cauzat căderea. În pofida faptului că a trăit toată viața într-o sărăcie lucie, risipindu-și moștenirea la 20 de ani (plini de griji și fără bani), autorul cărții *Inima mea așa cum e* ridiculizează pe filantropi, care consideră omul a se fi născut bun de la natură și fac doar societatea responsabilă pentru sărăcie. Omul modern este cetățeanul încrezător în toate drepturile consfințite de „nemuritoarele principii ale lui '89”, dar de care își bate joc în mod deschis.

Potrivit acestor principii democratice, fiecăruia i se dă, printre altele, dreptul de a se privi în oglindă. Sub Vechiul Regim, o oglindă era considerată un obiect de lux, ea fiind apanajul nobleței. De atunci însă, facultatea de a se privi, de a se admira în oglindă este îngăduită oricui și se vede răspândită la scară industrială: „După cum observa Starobinski, «privirea în oglindă este *privilegiul* aristocratic al individului care știe să-și devină propriul actor», adică se dedublează, se privește ca pe un altul, ca un dandy, nu pierzându-se ca un Narcis în contemplația de sine. Democratizarea oglinzii este deci pentru Baudelaire un «veritabil sacrilegiu», totodată un scandal politic și o erezie metafizică. // Prin sufragiul universal, omul caută adevărul în număr ca într-o oglindă. Scurtul apolog din *Oglinda* ridiculizează democrația, fondată pe ideea bunei naturi. Acest poem este o satiră sau mai curând un sarcasm antiegalitarist, inspirat de gândirea lui Joseph de Maistre, gânditorul contrarevoluționar pe care Baudelaire l-a descoperit în epoca loviturii de Stat și care, după cum spune, ca și Edgar Poe, l-a învățat «să judece»” (pp. 51-52).

Pentru Baudelaire, lumea contemporaneității se reflectă doar ca într-o oglindă oarbă și de aceea plimbă el o oglindă de-a lungul aceluiași drum, după modelul principiilor realis-

mului. Numai că nu este vorba despre stendhaliana oglindă realistă, iar Antoine Compagnon aduce aici în discuție, după cum am văzut, oglinda la care se referă Jean-Paul Sartre într-o carte scrisă imediat după al Doilea Război Mondial. În interpretarea existențialistă a marelui filosof, Baudelaire este acuzat că rămâne un om al trecutului, că pentru el orice progres implică un regres însoțit de un regret și că de aceea privește el mereu într-o oglindă retrovizoare, în care vede cu părere de rău cum toate se îndepărtează în timp ce el înaintează.

Ceea ce înseamnă de fapt că, în concepția sa, pentru a avea o mare vigilență față de contemporaneitate, trebuie recuperat din trecut doar ce este demn pentru prezent. Baudelaire simte că nu mai are viitor, că trecutul îl obsedează și că luarea în posesie a prezentului îl paralizază. De aceea consideră el că optimismul istoric nu poate contribui la o evoluție morală, pentru a cărei împlinire trebuie avută o reacție pesimistă asupra naturii umane. Desigur că în timpul lui nu exista cuvântul „pesimism”, dar starea încercată și exprimată astfel de scepticul poet o putem apropia de aceea teoretizată de Schopenhauer și de o întreagă tradiție care se va dezvolta, făcând epocă mai târziu.

Autorul cărții *Spleen de Paris* se vede confruntat cu schimbarea paradigmei culturale: urbanismul, stilurile de viață, iluminatul, presa, fotografia. Trăitor aproape mereu în Orașul Luminilor, îl vedem rupându-se cu greutate de societatea tradițională franceză, care trece pragul societății urbane, sistematizate, cu bulevarde largi care risipesc farmecul străduțelor medievale. „De aceea – asertează criticul – Parisul lui Haussmann este comparat cu un Babel, cu cetatea biblică blestemată. Orașul modern este apocaliptic și satanic. El destramă creația, ordinea divină, pentru a face să renască o confuzie, haosul primitiv. // Și totuși Baudelaire adoră Parisul, nu poate fără el, nu-l poate părăsi. Parisul îi este drog, totodată rău și remediu: «Te iubesc, o, capitală infamă!», strigă el într-un proiect de epilog la *Florile Răului*” (pp. 56-57). Sesizăm cu claritate din acest fragment cum coabitează oroarea și extazul parizianului Baudelaire, care își vede pusă în joc identitatea în fața metamorfozelor timpului său.

Fiu al unui om al Luminilor, tatăl său fiind preot caterisit la 1793, Baudelaire este un anti-iluminist, un antidemocrat și un contrarevoluționar convins. Walter Benjamin îl consideră un conspirator, un revoluționar mascat, un agent secret al distrugerii ordinii. Rebelul fiu vitreg al generalului Aupick este un provocator care iscă scandal, dar are nevoie de o ordine pe care să o conteste din interior, pentru a-și afirma singularitatea. Prin urmare, nu are interes ca ordinea respectivă să cadă pentru a avea ce să înfrunte și să o depășească, impunând astfel o nouă ordine de valori pe care o inventează tot el. Are nevoie de a menține intacte abuzurile din pricina cărora suferă, pentru a se putea revolta contra lor și, cu cât atacă, cu atât respectă ceea ce ia cu asalt.

Deși adept al liniei drepte, care este drumul cel mai scurt („Urâsc tot ce e zbucium tulburător de linii” – *Frumusețea*; trad., Al. Philippide), marele poet se simte scindat între ideile de revoluție și de evoluție, el dorind să fie atât victimă, cât și călău, pentru a simți revoluția în două feluri extreme. Antoine Compagnon a spicuit amintiri despre Baudelaire publicate de contemporanii săi, care au trăit până la sfârșitul secolului al XIX-lea. Este de la sine înțeles că i se învâluie într-o aură de legendă originalitatea, dar toți depun mărturie că el a fost un anarhist de stânga, apoi un anarhist de dreapta. Dacă pentru Baudelaire viața a fost o luptă neîncetată, iar viața literară și artistică – un adevărat război, ar trebui să ne întrebăm care ar fi fost atitudinea acestui revoluționar fără voie dacă ar mai fi trăit măcar patru ani, adică până la ceea ce se va numi Comuna din Paris.

Contradicțiile nonconformistului Charles Baudelaire sunt cauzate de profundele bulversări ale secolului în care trăiește și pe care îl plânge văzându-l cum se schimbă. Pe bună dreptate Antoine Compagnon ajunge la concluzia că marele poet francez nu își iubește epoca și că scepticismul său este seducător tocmai pentru că este radical. Antimodernitatea este în fond autentică sa modernitate. Autorul *Saloanelor* a fost prea inteligent pentru a frecventa locurile comune și a lăsat în urma sa o sumă de paradoxuri pe care strălucitul profesor belgian de la College de France reușește să le desfacă. Pe parcursul cărții nu prea voluminoase *Un été avec Baudelaire*, degrevată de teoretizări inutile și axată pe dialectica ideii modern/ antimodern, Antoine Compagnon oferă un regal de inteligență, de erudiție, de cultură, dar și de accesibilitate publicului larg, căruia i se adresează volumul nu numai în sezonul estival.

Personalități băcăuane

Tatiana Scorțanu

N. 14 februarie 1951, în comuna Ardeoani, județul Bacău. **Scriitoare, profesoară, inspectoare școlară.** Fiica lui Constantin Scorțanu, agricultor, și a Filaretei (n. Bârsan), casnică, a copilărit în preajma părinților, începându-și studiile primare și gimnaziale la Școala cu Clasele I-VIII din satul Leontinești (1958-1966) și continuându-le la Liceul de Cultură Generală din Moinești (în prezent, Liceul Teoretic „Spiru Haret”), ale cărui cursuri le absolvă în 1970, cu media 9,50. Clipele trăite ca liceană i-au rămas vii în memorie datorită profesorului de română Mihai Iscu și cenaclului coordonat de acesta, descoperind marea literatură, participând la vii dezbateri pe teme literare, la olimpiade și activități culturale, cu rezultate ce o fac și azi să se simtă mândră. După susținerea bacalaureatului are o primă tentativă de a deveni studentă, dar pentru că a optat inițial pentru limba latină, nu a întrunit baremul, așa că un an a fost profesoară suplinitoare de limba română la Școala Leontinești. Trece apoi cu ușurință de examenul de admitere la Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1971-1975), absolvind secția rusă-română, ca șefă de promoție. S-a remarcat și aici ca o studentă eminentă, bucurându-se de aprecierea profesorilor Livia Cotorcea, Vasile Arvinte, Mihai Drăgan, Nicolae Crețu, Ion Constantinescu, participând la sesiunile științifice și olimpiadele studentești, la activitățile culturale și sportive organizate și fiind răsplătită cu tabere gratuite la Costinești și Pârâul Rece, dar și, în calitate de componentă a echipei de handbal, la Cursurile de vară de la Sofia. Chiar dacă a trebuit să susțină examene duble față de promoțiile anterioare, fiind prima serie care a avut incluse în program două specialități principale, mediile și nota la licență (cu lucrarea în limba rusă **Paleta cromatică în lirica eseniană**) i-au facilitat obținerea repartiției ministeriale la Liceul Nr. 1 „Ion Ionescu de la Brad” din Roman (1975-1976). Dorința de a se apropia de casă a determinat-o să ceară, după numai un an, transferul la Școala Generală din comuna Luizi-Călugăra, județul Bacău (1976-1979), unde a reînviat viața culturală, înființând Cenaclul „George Coșbuc”, la activitățile căruia a fost antrenată marea majoritate a intelectualilor așezării, dar și un cenaclu dedicat elevilor, cărora le-a deschis orizontul spre cunoașterea valorilor culturii naționale și universale. În 1978, își susține definitivatul, la București, în limba rusă, iar în 1979 ocupă, prin concurs, postul de profesor de limba și literatura română la Școala Generală Nr.

29 din Bacău (actualmente, „Nicolae Iorga”). Aici, răspunde 8 ani de activitatea educativă, este șefa Catedrei de limba română timp de 10 ani, coordonează un cenaclu literar, obținând cu elevii atât la concursuri literare (mai ales la „Tineri condeie”), cât și la Olimpiada de Limba și Literatură Română „Mihai Eminescu”, pe plan național, numeroase premii și mențiuni. Inițiază tabere de creație literară și artistică (la Runc, lângă Buhuși, scriind și imnul acesteia), redactează revista cenaclului și obține, ca premiu ministerial, o tabără gratuită la Năvodari pentru componenții lui. Își susține gradul al II-lea ca profesor de română și apoi gradul I, participă, cu lucrări științifice, la festivaluri naționale („Bacovia”, „Zilele I. L. Caragiale”, „Liviu Rebreanu”) și la sesiuni științifice naționale tematice (la Bacău, Iași, București, Craiova, Timișoara), la simpozioane și cursuri de vară, naționale și internaționale (Moinești, Comănești, Bacău, Câmpulung-Muscel, Buzău, Brașov, Sofia). Din septembrie 1989 este transferată, în interesul învățământului, la Școala Normală din Bacău (actualul Colegiu Național Pedagogic „Ștefan cel Mare”). Elevii pregătiți la clasă obțin premii la Concursul de Limba și Literatură Română „Mihai Eminescu” pe țară și la concursuri de eseuri. În cadrul Colegiului este șefă de catedră (8 ani), membră în Consiliul pentru curriculum, mentor-coordonator de lucrări metodic-științifice pentru obținerea gradului didactic I, la învățători și educatoare, precum și metodist al Inspectoratului Școlar Județean Bacău și al

Universității Bacău, îndrumând practica pedagogică a studenților de la Facultatea de Litere. Coordonează și pregătește sesiuni de comunicări științifice, pentru elevii din colegiu, dar și cu elevi invitați de la alte colegii („Ferdinand I”, „Henri Coandă”); organizează acțiuni culturale (întâlniri cu scriitori, mese rotunde, medalioane literare, reprezentări dramatice ale personajelor literare din scrierile omagiate), atât în cadrul Colegiului, cât și la Biblioteca Județeană și la Casa Memorială „George Bacovia”; coordonează, un timp, cnaclul elevilor, „Ion Luca”, revista Liceului, *Logos*, și revista clasei, *Trotuare în vis*; inițiază proiecte cultural-educative, acțiuni caritabile cu membrii Asociației Elevilor Creștin-Ortodocși „Sfânta Ecaterina”, pe care o conduce, cât și pelerinaje și excursii cu traseu literar. Coordonează activitatea metodică a profesorilor de limba și literatura română din cadrul Cercului pedagogic nr. 1 Bacău, timp de 9 ani, adăugând activităților meto-

dice o bogată paletă de manifestări culturale și artistice: întâlniri cu scriitori, sesiuni științifice, dramatizări, concursuri de creație literară și artistică, recitaluri poetice, excursii cu tematică literar-culturală, pentru profesori. Participă, individual și cu elevii, la acțiunile culturale organizate de Biblioteca Județeană „C. Sturdza”, de Centrul Internațional de Cultură și Arte „George Apostu”, la cele inițiate de Revista *Ateneu* și de gazeta *Viața*. După 1989 este, totodată, profesoară la Școala Postliceală Pedagogică, membră fondatoare a Asociației Pedagogice „Grigore Tabacaru” și profesoară la Liceul Pedagogic Particular „Grigore Tabacaru”, unde se ocupă un timp, în calitate de redactorșef, de revista *Școala XXI/Școala XXII*; este, de asemenea, lector la Facultatea de Științe Umaniste din cadrul Universității „Dimitrie Cantemir” din Iași, filiala Bacău, și la Facultatea de Științe Umaniste „Petre Andrei”, predând, după cursuri proprii, Tehnica redactării compozițiilor, Metodica predării limbii și literaturii române, Noțiuni de teorie literară, Istoria literaturii române și Literatura universală. În 1998 a participat la concursul de inspector școlar și ocupă acest post doar un an de zile, dându-și demisia în septembrie 2000. În această perioadă a fost purtătorul de cuvânt al Inspectoratului, formator și evaluator la desfășurarea programelor de perfecționare periodică și a participat, ca organizator și autor de comunicări științifice, la simpozioanele educative, culturale și metodice, organizate sub egida Inspectoratului, la cursurile de formatori-metodiști, de la Iași, precum și ca evaluator la Olimpiada de Limba și Literatură Română, faza națională. În pofida acestei multitudini de atribuții și preocupări, nu neglijează creația literară, debutând cu poezie în Revista *Ateneu* (1977), la îndemnul scriitorului Ernest Gavrilovici, care a inclus-o și în antologia **Inscripții la Cântarea României** (Consiliul Județean al Sindicatelor, Bacău, 1978). Publică apoi, impulsivă de criticul Constantin Călin, recenzii, eseuri, profiluri de scriitori, studii de specialitate, articole pe probleme de învățământ și de atitudine creștină, poezie, tablete, în revistele și periodicele *Ad astra*, *Agora*, *Astra băcăuană*, *Ateneu*, *Catedra*, *Convorbiri didactice*, *Credința ortodoxă*, *Deșteptarea*, *Glasul*

monahilor, *Inițial*, *Limba română*, *Monitorul de Bacău*, *Orizont*, *13 Plus*, *Porto Franco*, *România literară*, *Sinteze*, *Steagul roșu*, *Școala XXII/Școala XXII*, *Tribuna învățământului*, *Viața băcăuană*, *Vitraliu*, *Zburătorul* ș.a. Debutul editorial s-a produs cu un volum de **Poeme fără nume** (Bacău, Editura „Plumb”, 1994), urmat de **Literatură română, clasele V-VIII. Manual preparator**, în colaborare cu Liviu Chiscop (Bacău, Editura „Grigore Tabacaru”, 1997), **Cuvântul ca o flacără. 33 de rostiri** (Iași, Editura „Junimea”, 1997) și **Literatură română. Bacalaureat 2000-2003. Comentarii. Analize. Sinteze**, în colaborare cu Liviu Chiscop și Emil Leahu (Bacău, Editura „Grigore Tabacaru”, 2000; ediția a II-a, 2001). Tot în 2000, în colecția „Cartea școlarului grăbit” a Editurii „Institutul European” din Iași, i-a apărut volumul **Moara cu noroc**, de Ioan Slavici, în care textul integral al cunoșcutei nuvele este însoțit de o schiță biografică, o notă introductivă, de referințe critice, idei și teme de lucru ce-i aparțin. Începută în noul mileniu, colaborarea cu Editura „Corgal Press” din Bacău adaugă operei sale alte trei volume de poezie: **Alba răstignire** (2002), **Psalmi de taină** (2006, 2016), **Lumină de noiembrie** (2020) și unul de critică, **Marin Sorescu, dramaturg** (2010), acesta din urmă valorificând lucrarea cu care a obținut, în decembrie 2008, cu distincția *cum laude*, titlul și diploma de doctor în filologie, acordate de Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Deși editată într-un tiraj limitat, broșura **Romanță târzie** (Bacău, Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov”, 1999) poate întregi creația poetică a autoarei, remarcată atât de cititori, cât și de juriile unor concursuri de gen. La premiile confruntărilor literare de la Râmnicu-Vâlcea (poezie, 1986) și București (critică literară, 1982), rodnică-i activitate literară și didactică i-a mai adus în palmares *Diploma de excelență*, acordată de Asociația „Grigore Tabacaru” Bacău, pentru contribuția la dezvoltarea și modernizarea învățământului românesc, *Diploma pentru însușirea noțiunilor de limba și literatura bulgară*, *Diploma de profesor emerit*, oferită de Inspectoratul Școlar al județului Bacău, și *Diploma „Gheorghe Lazăr”, clasa I*, oferită de Ministerul Educației și Tineretului, „pentru calitatea și complexitatea activității didactice din ultimii zece ani, rezultatele remarcabile obținute în inițierea și derularea unor proiecte județene și naționale destinate elevilor” (mai, 2008). Retrasă din viața publică, e în prezent monahie la o mănăstire din Ucraina.

Cornel GALBEN

• Marin Gherasim – Vatra (Focul)

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (15)

șoaptele nuanțelor

Pierre Hadot a modificat atitudinea noastră despre filosofie, ne-a sugerat care este calea acesteia către înțelepciune, ne-a invitat să aruncăm colbul de pe stereotipuri printr-o asumare personală a experienței lecturii. A pornit de la câteva repere esențiale ale măștrilor săi, mai ales antici: „Învăță să trăiești!” (să împlânzești ca pe niște fiare suferința, pasiunile etc.), „Învăță să dialoghezi!”, „Învăță să mori!”, „Învăță să citești!”... Regăsim în aceste repere, regândită, o istorie a filosofiei care nu este doar a începuturilor, ci și una a marilor orizonturi spirituale. Pilduitor pentru atitudinea sa raportată la filosofie și viață mi se pare a fi atașamentul față de un gând tulburător al lui Goethe, pe care-l notează în studiul „Exerciții spirituale și filosofie antică” (Arad, Editura Sf. Nectarie, 2015, p. 80): „Bieții oameni habar n-au câtă vreme și câtă trudă îți trebuie pentru a învăța să citești. Mie mi-au trebuit optzeci de ani pentru acest lucru și nici acum n-aș putea spune că mi-am atins scopul”.

Cu Pierre Hadot, filosof și istoric francez preocupat mai ales de filosofia antică, simțim suflul unui spirit critic în care este prezentă o revoltă împotriva modului în care academismul contemporan denaturează impulsul terapeutic original al filosofiei, prin discursul de catedră din universități. Sau, cum ar zice Cristian Bădiliță, Hadot arată chipul slutilui cu care filosofia (antică sau filosofia pur și simplă) „se plimbă astăzi prin amfiteatrele și sălile de curs ale universităților” („Simplitatea privirii sau despre dimensiunea mistică a filosofiei”, prefață la Pierre Hașoti, „Ce este filosofia antică”, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 11). „Omul occidental a îndrăznit, în ultima vreme, un lucru pe cât de simplu pe atât de temerar: să se ia de piept cu acea prejudecată milenară care spune că filosofia constituie fieful unor «specialiști», domeniul privilegiat al unei «nomenclaturi a spiritului»” (*ibidem*, p. 6), zice același prefațator. În acest cor elevat îl găsim mereu pe Pierre Hadot.

Cugetând critic asupra gândirii filosofilor antici, Hadot trimite accente interesante și către prejudecăți. De pildă, analizând discursul socratic, scrie: „Menirea lui Socrate este deci aceea de a-i face pe oameni să devină conștienți de neștiința lor. Se observă aici o revoluție în concepția despre cunoaștere. Fără îndoială, Socrate se poate adresa, și o face în mod voit, profanilor ce nu posedă decât o cunoaștere convențională, cei care nu acționează decât sub influența prejudecăților lipsite de fundament rațional, în scopul de a le dovedi că pretinsa lor știință nu se bazează pe nimic” (*op. cit.*, p. 54). Socrate îi vizează, desigur, și pe cei care, robi ai unei alte prejudecăți, sunt con-

vinși că posedă știința însăși. Interesante sunt apropierea/departările pe care Hadot le găsește între Arcesilaus, fondatorul scepticismului academic, și Socrate, din perspectiva hăituirii prejudecăților. „Ca și Socrate, Arcesilaus nu învață așadar nimic, dar, ca Socrate, el tulbură și fascinează ascultătorii, îi educă, învățându-i să se elibereze de prejudecățile lor, dezvoltându-le simțul critic, invitându-i, precum Socrate, să se pună din nou în discuție” (*ibidem*, p. 166). Deosebiriile dintre cei doi nu sunt lipsite de importanță: „Putem totuși decela, se pare, o diferență în raport cu socratismul. Socrate și Arcesilaus denunță amândoi falsa cunoaștere, falsele certitudini. Dar Socrate critica opiniile și prejudecățile «filosofilor» – care erau, pentru el, sofisti – și ale nefilosofilor. La Arcesilaus, critica se exercită înainte de toate împotriva falsei cunoașteri și a falselor certitudini ale filosofilor dogmatici. Pentru el, filosofia constă în dezvoltarea contradicțiilor unui discurs filosofic, precum cel al stoicilor și al epicureilor, ce susțin că ajung la certitudine în legătură cu lucrurile divine și umane” (*ibidem*). Firește, la deosebiri putem inventaria și olimpiana detașare socratică față de malițiozități, pe când la Arcesilaus, credem noi, sarcasmul, cu doze importante de vitriol, îl aruncă și pe el în concertul celor seduși de mirajul prejudecăților. Fiind întrebat, de pildă, de ce unii oameni trec de la alți filosofi la Epicur, dar niciodată invers, Arcesilaus ar fi răspuns: „Fiindcă din bărbați se pot face eunuci, dar din eunuci nu se pot face bărbați” (apud Andrei Cornea, „Epicur – un filosof controversat”, *Ramuri*, nr. 9/2004).

A fost perioada elenistică a filosofiei grecești o fază de decadentă a civilizației grecești degradate de contactul cu Orientul? Răspunzând acestei întrebări, Hadot apreciază că această judecată severă este întemeiată pe „prejudecata clasică ce fixează a priori un model ideal de cultură și decide că numai Grecia presocraticilor, a tragicilor și, în cel mai rău caz, a lui Platon merită studiată”, dar și pe „ideea conform căreia, odată cu trecerea de la regimul democratic la cel monarhic și la sfârșitul libertății politice, viața publică a cetăților grecești s-ar fi stins” (*op. cit.*, p. 20). Hadot argumentează că „este cu totul greșit să ne reprezentăm această epocă [elenistică; n.n., I. F.] drept o perioadă de decadentă” (*ibidem*). Printre argumente

invocă și studiile epigrafistului Louis Robert care, analizând cu atenție inscripțiile descoperite în ruinele antichității grecești, a demonstrat că toate cetățile au continuat să aibă sub monarhiile elenistice [...] o intensă activitate culturală, politică, religioasă și chiar athletică (*ibidem*). El notează că „aproape toate lucrările istoricilor filosofiei posteroare lui G. Murray (André-Jean Festugière, Émile Bréhier, de exemplu) sunt atinse de această prejudecată” (*ibidem*).

Pilduitoare pentru atitudinea lui Hadot față de prejudecăți ar fi și pasiunea sa față de Plotin, neoplatonistul reabilitat de Renaștere, uitat apoi multă vreme, dar revenit tulburător în cugetarea profundă prin interesul unor spirite precum Goethe, Hegel, Schelling sau H. Bergson. Despre Hadot se spune că a realizat prima sculptură modernă a sufletului platonian. Spirit cu știute chemări mistice, Hadot îl consideră pe Plotin un fel de maestru daimonic al său. Retraducându-l, interpretându-l critic, a oferit culturii un Plotin accesibil cititorului modern. În „Simplitatea privirii sau despre dimensiunea mistică a filosofiei”, amintita prefață la „Plotin sau simplitatea privirii” (Iași, Polirom, 1989, p. 7), Cristian Bădiliță sporește, parcă, virtuțile de explorator modern ale lui Plotin, amintind de un eseu „straniu și superb în același timp”, semnat de Lev Sestov în *Revue philosophique de la France et de l'étranger* (1956, nr. 146). Sestov cultivă un paradox admirabil, revoltându-se împotriva studiului de tip... clasic al *Enneadelor* plotiniene: „A-l citi pe Plotin înseamnă a-l ucide. A nu-l studia însă înseamnă a renunța la el. Cum să ieșim din această situație absurdă? Nu există decât un

singur mijloc, acela ales de Plotin însuși. Deși noi avem ochi buni (Plotin nu vedea bine; n.n., C. B.), trebuie să-i citim, dar nu să-i și recitim scrierile. Altfel spus, nu trebuie să căutăm în acestea o anume unitate a gândirii. [...] Plotin era un mare filosof. Drept urmare, gândirea sa și-a păstrat de-a lungul veacurilor energia și a continuat să supună mințile puterii sale. Această energie, această putere, această forță constrângătoare sunt pentru noi semnul esențial al unei gândiri adevărate»” (apud Cristian Bădiliță, *ibidem*, p. 7). Sestov a nuanțat această idee în „Extazele lui Plotin” (Iași, Ed. Fides, 1996, pp. 16-20).

De ce este interesant demersul lui Hadot în spulberarea multora dintre prejudecățile receptării lui Plotin, cugetător acuzat, conform lui Kenneth Sylvan Guthrie, chiar și de faptul că și-ar fi fundamentat scrierile „pornind” puțin poficios de la Numenios din Apameea, dar către care au fost trimise și alte aluzii care vizează plagiatul? Unii au perceput filosofia lui Plotin chiar ca pe o soteriologie individualistă. Plotin este însă un spirit original care dinamitează prejudecățile, dacă-l ascultăm și pe Émile Bréhier, întrucât „concepe într-un fel foarte personal raporturile sufletului cu Zeul; în primul rând, e un raport imediat, fără intermediarului unui mântuitor sau al unei comunități fizice; filosoful intră în contact cu Unul direct, «între patru ochi», prin puterea propriei meditații. În al doilea rând, acest raport are loc fără chemarea divinității; Unul nu are voința de a salva sufletele; binefacerile sale se răspândesc doar prin necesitatea naturii sale, așa cum lumina luminează. În al treilea rând, în

fine, dacă e așa, e fiindcă Unul e pretutindeni și există o identitate funciară între eu și Unul; sufletul găsește Unul în străfundurile sale ca subiect pur care face din suflet o substanță, o ființă autonomă și independentă. Or aceste trei caractere corespund exact gândirii religioase a indienilor, așa cum apare în Upanișade” (Émile Bréhier, „Filosofia lui Plotin”, traducere de Dan Ungureanu, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 156). Hadot nu are împotriviri raportate la critica „spiritualismului pur”, în care-l putem regăsi și pe Plotin; dimpotrivă: „Această critică a «spiritualului pur» are și ceva sănătos în ea. Prea mult timp am luat drept valori autentice niște prefăcătorii menite să apere niște prejudecăți de clasă sau niște deficiențe psihologice. Cred însă că am reușit să arăt în prezenta lucrare că, în ciuda anumitor formule ale lui Plotin, mistica sa, așa cum a trăit-o el, nu apare ca un «comportament de fugă». Plotin le este prezent, cu egală intensitate, și celor de lângă el, și Spiritului” („Plotin sau simplitatea privirii”, Iași, Polirom, 1989, p. 196). Hadot îl invocă și pe Wittgenstein, cel care în „Tractatus logico-philosophicus” spunea că până și în limbajul științific ființează un indicibil, că există, de bună seamă, un inexprimabil care se arată pe sine; acesta este Mistical. Ca și cum l-ar aplauda pe Pierre Hadot, Alexandru Surdu („Sistemul filosofic al lui Wittgenstein”, <http://www.institutuldefilosofie.ro>) susține aceeași perspectivă wittgensteiniiană: „Ce-i drept, autorul *Tratatului*, prin așa-zisul «act de arătare», justificabil perfect la nivelul formelor de modelare, dar fără sens în afara acestora, încearcă să justifice oarecum și existența a ceea ce este în afara limitelor, tratate de el. «Există fără îndoială inexprimabil», se afirmă, iar acesta se arată (6.522), dar cum se arată nu ni se spune. Dumnezeu, de exemplu, nu se arată (6.432), dar se poate spune, din moment ce se vorbește despre el. Ceea ce crede solipsistul este corect, zice Wittgenstein, dar nu se poate spune, ci se arată (5.62). Acest mod de a «arăta» ceva care nu se poate spune pare să încalce însuși fundamentul actului de modelare, căci ceea ce se arată ar trebui să se vadă și deci să fie un obiect sau un fapt, să poată constitui semnificația unui nume sau sensul unei propoziții. Pentru Wittgenstein există însă și lucruri care se «arată» fără să se vadă”.

Discursul prin care Pierre Hadot îl revaluează modern pe Plotin are o grozavă compatibilitate cu spiritul prezent în „Tractatus logico-philosophicus” al lui Wittgenstein. Nu este întâmplător faptul că Pierre Hadot se numără printre primii care au făcut cunoscută opera lui Wittgenstein în Franța.

• Marin Gherasim – Turnul de veghe

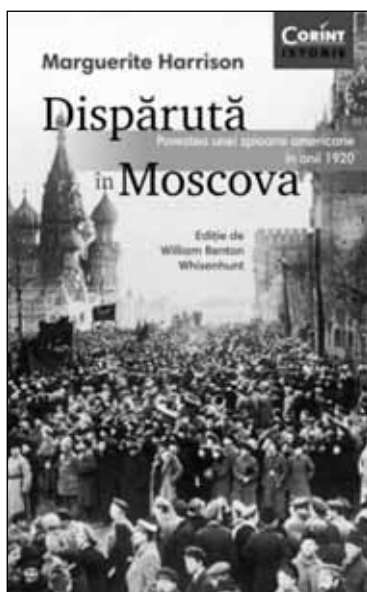

cartea străină

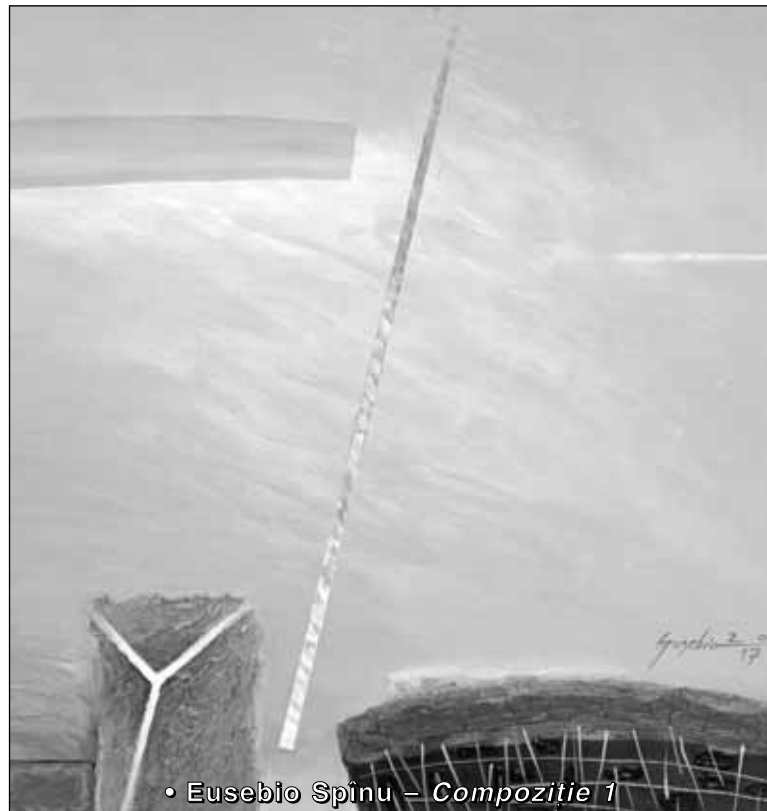
Ionel SAVITESCU

Dispărută în Moscova

sine și am dat peste un omuleț delicat și slab, de vreo 48 de ani, cu păr nisipiu și rărit pe la tâmpole, cu mustați blonde și bărbuță de tap... un domn și un om de cultură (pp. 98-99). Cicerin vorbea o engleză de bună calitate, provenea dintr-o familie bună, iar prin căsătorie era înrudit cu vechi familii poloneze. L-a mai întâlnit pe Leonid Krasin (*Vorbea o germană fără cusur*. [...] *Este un om rafinat și educat și nimic nu sugerează că este evreu, deși se spune că ar fi de origine evreiască* – p. 102), pe Radek (*evreu de origine poloneză*). Îl vede pe Lenin cu ocazia unui discurs, fiind dezamăgită de aspectul liderului sovietic. Apreciază claritatea discursului său, contrară aridității, monotoniei, încălcării scrierilor sale: *Când l-am văzut urcând pe scenă, primul meu sentiment a fost unul de dezamăgire. Era un omuleț scund, solid și cu înfățișare modestă, cu păr și ten fără culoare, cu o bărbuță ascuțită, ochi albaștri pătrunzători și o adresare lipsită de emoție, liniștită, aproape monotonă.* [...] *Nu magnetismul elocinței sale mă atrăgea, ci impresia de profundă sinceritate, de neclintită încredere în sine și subtilă putere pe care o creează* (p. 117). În pofida prestigiului de care se bucura, Lenin a suferit două atentate în 1918 (al doilea, al Faniei Kaplan, care a tras asupra sa trei gloanțe, unul fiindu-i mai târziu fatal). Îi ascultă discursul lui Troțki: *Dinainte mi-a apărut un om de statură mijlocie, lat în umeri și cam gros în talie, însă drept și cu o atitudine militărească.*

Avea ochi de un verde cenușiu, o bărbie proeminentă, scoasă și mai mult în evidență de o bărbuță castaniu-închis și o mustață tunsă scurt. Linia gurii era aspră, cinică, ușor amenințătoare. [...] *Apoi mi-am dat seama că personalitatea acestui om avea ceva magnetic, care te atrăgea fără să vrei.* [...] *Deși nu l-am luat niciodată un interviu oficial, am avut cu Troțki o discuție particulară, mult mai plăcută. Interviuurile cu el sau cu Lenin sunt, cel mai adesea, dezamăgitoare* (p. 120). A se vedea însă interviul luat de Giovanni Papini lui Lenin în volumul **Gog** (Editura „Univers”, 1990). A mai ascultat un discurs al lui Kalinin, aflat în totală *contradicție* cu Krasin. Dintre femeile sovietice renumite, le-a cunoscut pe doamnele Kollontai și Balavanova, cu care discută rolul femeii în societatea rusă, moralitatea, căsătoria și divorțul. Face aprecieri asupra con-

• Eusebio Spinu – Compoziție 1

cepției generalizate, moștenite, în parte, din regimul țarist. Pătrunde în familiile unor foști ofițeri superiori (generalul Brusilov), unde este invitată la mese frugale. Dintre oficialități l-a mai cunoscut pe Dzerjinski. Este condusă într-o cameră cu multe cărți: *E subțirel, de înfățișare puțin sub medie, are părul blond, rărit spre tâmpole, și o bărbuță ascuțită, trăsături frumoase, aristocratice, pielea netedă, ca de copil, și obraji care trădează tuberculoza de care s-a îmbolnăvit în detenție.* [...] *Pretindea, și nu cred că mințea prea tare, că majoritatea execuțiilor din Rusia zilelor noastre nu sunt motivate politic, ci pedepsesc banditismul, specula, spionajul și dezertările* (p. 182). L-a apreciat pe Kurski, apoi Râkov i-a lăsat *impresia unui om indecis și lipsit de simț practic* (p. 186). Nu l-a omis pe Lunacearski: *Comisarul pentru Educație, Lunacearski, este un om extrem de cultivat, care vorbește fluent aproape toate limbile europene* (p. 189). L-a vizitat pe patriarhul Tihon (1865-1925), *un prinț al bisericii din creștet până în talpă, arestat și dispărut în condiții misterioase. În schimb, cunoștința cu un preot a dezamăgit-o prin ignoranța prelatului.* L-a mai cunoscut și caracterizat pe Ioffe, Zinoviev, Bela Kun, apoi dintre menșevici pe Martov și Abramovici (în subsolul p. 208, nota 2, Ambramovici), constatând contribuția evreilor la înfăptuirea revoluției ruse (*Evreii înscrși în Partidul Comunist și cei care ocupă funcții administrative de răspundere sunt, în multe cazuri, niște carieriști* – p. 216). L-a mai întâlnit pe John Reed, dar pe H. G. Wells nu i s-a permis să-l vadă. Vizitează zona comercială Suharovka. Dintre scriitorii ruși i-a cunoscut pe Demian Bednâi (Efim Alexeevici Pridvorov), apoi pe Maiakovski, poet oficial al Armatei Roșii: *Toți sunt poeți de timp liber, cum s-ar spune, fiindcă nimeni nu poate trăi din poezie. Bednâi lucrează la serviciul de propagandă al Partidului Comunist. E un om bun la suflet, franc și integru, care se bucură de o mare popularitate în rândurile maselor și ține niște discursuri revoluționare entuziasmante. Maiakovski e ofițer în Armata Roșie* (pp. 232-233). Se deplasează în provincie cu o delegație laburistă britanică, între care era și Bertrand Russell, prilej de a constata ospitalitatea țăranilor ruși și iminența unei foamete generalizate. În timpul deten-

ției, Marguerite Harrison constată că *în realitate, slavii sunt cei mai amabili, cei mai blânzi și mai ospitalieri oameni din lume, adorabili și buni la inimă* (p. 338). La Moscova (*oraș cosmopolit*), pe strada Petrovka, un camion care transporta trei milioane de ruble este atacat și jefuit. Bani sunt recuperați dintr-o întâmplare, fiind descoperiți de niște copii. În sfârșit, Marguerite Harrison este arestată după miezul nopții și dusă la CEKA, unde este interogată de Moghilevski, admirator al literaturii franceze. Este închisă la izolare, dar suportă greu singurătatea. Au urmat opt luni de detenție la închisorile Lubianka și Novinski. Descrie persoanele cu care stătea în celulă, cum își petrecea timpul, calitatea meselor, igiena, sărbătorirea unui Crăciun și a unui Paște în închisoare. Dintre deținute, Helene Sologub (probabil rudă cu scriitorul Fiodor Sologub, autor al romanului **Demonul meschin**) a impresionat-o prin distincția sa. Se îmbolnăvește și este trimisă la spital. În sfârșit, senatorul american Joseph I. France a intervenit pe lângă Lenin, Cicerin, Litvinov pentru ca Marguerite Harrison să fie eliberată. Detenția i-a confirmat încrederea că *prietenii din închisoare sunt cele mai autentice* (p. 419). Înainte de a părăsi închisoarea, anchetatorul Moghilevski o informează că toți americanii vor fi eliberați, iar pe ea o invită să revină în Rusia în condiții mai bune. Împreună cu senatorul France, Marguerite Harrison a luat trenul spre Riga, apoi spre Berlin, stăpânită de următoarea concluzie: *Din punct de vedere material, suferisem, e adevărat, dar simțeam că, din alte puncte de vedere, câștigasem enorm. Cunoșcusem Rusia în însăși inima ei, lucru pe care, în aceste vremuri turburi de tranziție, nu îl poate face nimeni dacă nu trăiește printre ruși, în afară și înăuntrul zidurilor închisorii. Câștigasem o perspectivă justă și simțeam că ajunsesem să înțeleg tot ce era bun și tot ce era rău și tot ce era inevitabil, din punct de vedere istoric, în marea revoluție care, în ciuda tuturor obstacolelor, modernizează Rusia* (p. 424). Cuvântul de încheiere, *Anexa*, documentele din arhivele ruse și americane, fotografiile de epocă completează o lucrare care contribuie la cunoașterea Rusiei sovietice. În extremis, semnalăm că la pagina 264 tragedia **Oedip rege** nu aparține lui Eschil, ci lui Sofocle.

* Marguerite Harrison, „Dispărută în Moscova. Povestea unei spioane americane în anii 1920”, ediție și introducere de William Benton Whisenhunt; prefață de Alina Pavelescu; traducere de Alina Popescu, București, Ed. „Corint”, 2017, 456 p.

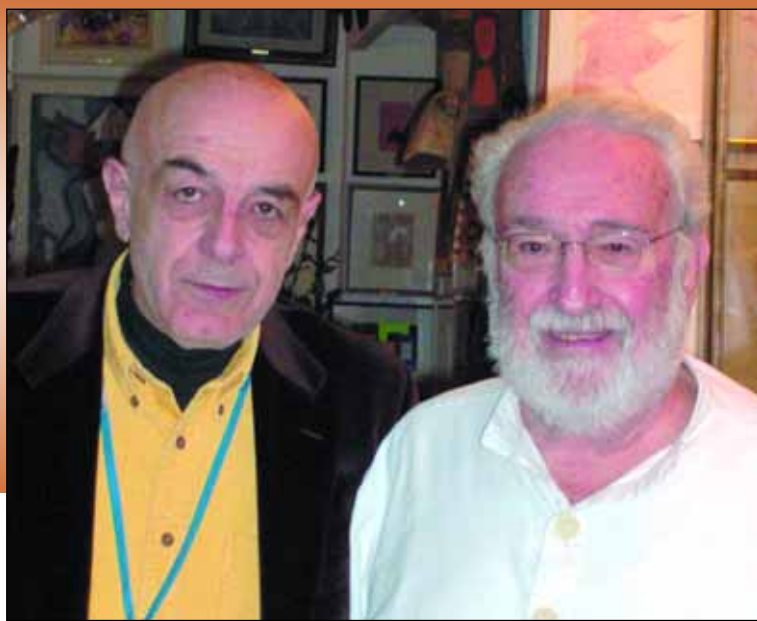
Spre sfârșitul Marelui Război, schimbările politice și sociale din Rusia țaristă au luat prin surprindere lumea occidentală. Țarul Nicolae al II-lea a abdicat pe 15 martie 1917, după ce în 1913 dinastia Romanov împlinise trei veacuri de existență, apoi la conducerea Rusiei vine un guvern provizoriu condus de Kerenski, Nicolae II este asasinat, în fine, Lenin, Troțki și alți refugiați politici bolșevici se reîntorc în Rusia (e drept, cu ajutor german) și după lovitură de stat din 7 noiembrie 1917 au instaurat regimul comunist care a existat până în 1991. În acest context, puterile occidentale (foștii Aliați ai Rusiei țariste) au sprijinit fără succes armatele albe, contrarevoluționare; în sfârșit, mulți ziariști occidentali aveau de informații și dornici de a cunoaște, la fața locului, schimbările survenite în Rusia, vizitează și dau la iveală noile transformări sociale. Atrasă, dornică de a cunoaște Rusia pe care o iubea, Marguerite (Baker) Harrison (1878-1967) se încumetă să pătrundă în Rusia însoțită de dr. Anna Karlin, după ce inițial călătorise în Germania furnizând serviciilor secrete americane informații. Instruită, cultă, poliglotă, Marguerite Harrison înfruntă vitregiile naturii și primejdia de a fi arestată, cum de fapt s-a și întâmplat, fiind închisă la Lubianka, apoi la Novinski. Neavând voie să scoată din Rusia însemnări, Marguerite Harrison va rescrie din memorie toate întâmplările prin care trecuse, prezentând orașe, locuri, peisaje, forme de relief, anchetatori, înfruntând toate vicisitudinile unei clime dificile, reușind în final la sfârșitul anului 1921 să publice volumul cu titlul de mai sus*. Pasionată călătoare, Marguerite Harrison se va deplasa apoi în Turcia și Persia, în țări din Orientul Îndepărtat, iar la aproape 80 de ani a călătorit în America de Sud, Australia, Africa. În această viață tumultuoasă, Marguerite Harrison a avut timp să fondeze în 1925 *Societatea Femeilor Geografi*, iar după ce în 1915 își pierduse soțul (Thomas Harrison), s-a recăsătorit în 1926 cu actorul britanic Arthur M. Blake (decedat în 1949, la 71 de ani). Stabilită din nou la Baltimore, s-a stins la 16 iulie 1967, la 88 de ani. După peripeții și suspiciuni din partea autorităților, a comandanților militari, Marguerite Harrison ajunge la Moscova. *La o primă, scurtă vedere, Moscova nu mi-a lăsat cătuși de puțin impresia de cumplită dezolare pe care o descriu călătorii din ziua de azi, la debarcarea în Rusia* (p. 88). După Armistițiul din 11 noiembrie 1918, M. H. călătorise prin Germania, Belgia, trecuse prin Viena, Minsk, Vilna. La Moscova este condusă la Casa de Oaspeți a partidului, apoi la Ministerul de Externe, unde îl întâlnește pe Cicerin la ora 2 dimineața: *Mă așteptasem să văd un personaj înalt, impunător și stăpân pe*

Emil NICOLAE

ARTURO SCHWARZ, ultimul suprarealist

• poet, istoric de artă, evreu,
ateu, anarhist și troțkist! •

• Emil Nicolae și Arturo Schwarz

Către iarna anului 2014 am fost invitat să particip la un colocviu internațional în Italia, la Milano. Era vorba despre o deplasare de trei zile, ceea ce însemna foarte puțin pentru ceea ce mi-aș fi dorit să investighez/ să afl/ să observ eu acolo, față cu imensa istorie culturală a vestitului oraș. M-am gândit, m-am răzgândit și iar m-am gândit dacă să accept invitația... Dar mi-am adus aminte că pictorul Victor Brauner avusese o relație destul de strânsă cu galeriile de artă din Italia, inclusiv cu Galleria „Schwarz” din Milano. Știam că Galeria fusese închisă încă din anul 1975, totuși m-am întreat: fondatorul ei, Arturo Schwarz (n. 3 febr. 1924), o mai fi existând? L-am căutat și, spre bucuria mea, l-am găsit! Am intrat în corespondență cu el, am abordat subiectul Victor Brauner, l-am întreat dacă pot să-i fac o vizită în acest sens și am primit o confirmare foarte amabilă, fixând și data: sâmbătă, 22 nov. 2014, ora 12. Așa m-am hotărât să plec la Milano...

În dimineața zilei cu pricina am sunat la familia Schwarz, de la hotel, pentru a primi detalii despre deplasarea cu taxiul spre locuința lor de pe Corso di Porta Vigentina. Mi-a răspuns o voce feminină, m-am prezentat și, apoi, domnul Arturo mi-a furnizat informațiile necesare. Despre Arturo Schwarz – unul dintre puținii „monștri sacri” ai suprarealismului, încă în viață, știam deja câteva lucruri, dar despre doamna (sau domnișoara?) care-mi răspunsese la telefon, nimic... Totuși, pus în gardă, am oprit taxiul într-o piață de flori și m-am dotat cu un buchet arătos (pentru domnul Arturo aveam câteva cărți pregătite, în rucsac). Și bine am făcut, căci în curtea interioară în care am intrat, după ce am accesat interfonul, m-a întâmpinat o siluetă atrăgătoare, înaltă, în blugi și geacă, întinzându-mi mâna, mulțumind pentru flori și recomandându-se simplu: Linda... Ulterior am aflat că era soția domnului Arturo, care mă aștepta și el, în capul scării dinspre locuința fastuoasă (o construcție de la începutul secolului trecut), echipat într-o bluză lungă din bumbac alb (pe care o cunoșteam din interviurile transmise de RAI).

În interior, impresie copleșitoare de „sanctuar intelectual”: un perete întreg, de vreo 15 m, acoperit de o bibliotecă cu mii de cărți și albume, atent ordo-

nate; artefacte vechi și noi, pe piedestaluri sau în vitrine; zeci de tablouri pe alt perete ș.a.m.d. Ne-am așezat toți trei la o masă rotundă (din lemn), amplasată în mijlocul încăperii, între fotolii și canapele. Cafea, dulceată, apă minerală... Limbă de contact: italiana (la nevoie, franceză sau engleză). Când am început discuția despre Victor Brauner, Arturo Schwarz era destins, volubil, amintindu-și cu plăcere despre colaborarea lor la realizarea celor două expoziții de la Galerie (una de pictură, în martie 1962, și cealaltă de grafică, în mai 1966 – aceasta din urmă postumă, din păcate, artistul decedând în 12 martie 1966, deși pregătirile fuseseră făcute de mai înainte). Mi-a arătat și frumoasele cataloage tipărite în acele ocazii. Aici însă am introdus un subiect delicat (vina mea?), cerându-i să confirme (sau, eventual, să infirme) cele relatate de pictorița Medi Dinu-Wechsler în 2003, la colocviul prilejuit de aniversarea Centenarului V. Brauner (și găzduit de vechiul sediu al Uniunii Scriitorilor din București). Anume că la apariția unor desene de Victor Brauner pe piața de artă, desene executate în Italia, Jacqueline Brauner (soția și moștenitoarea pictorului) le-a contestat autenticitatea, producând un mare scandal internațional (v. detalii în epilogul la cartea mea *Patimile după Victor Brauner*, 2006), deși ulterior experții au certificat originalitatea lucrărilor respective... În acel moment am descoperit (și) latura colerică a temperamentului lui Arturo Schwarz: brusc a sărit de pe scaun, s-a înroșit și a dezlănțuit o perorație extrem de sulfuroasă la adresa lui Jacqueline Brauner (imposibil de reprodus aici – o am înregistrată pe bandă magnetică). Am încercat să-l liniștesc (avea totuși 90 de ani), m-am uitat la Linda, ea mi-a făcut semn să am răbdare („Lasă-l să termine...”), însă el o zbughise deja spre bibliotecă, a căutat puțin și s-a întors cu un „cărțoi”, de fapt o carte-obiect care-l avea ca autor pe poetul francez Alain Jouffroy și purta titlul *TIRE À L'ARC/ Six hors-textes par VICTOR BRAUNER*, iar pe cotor era imprimat *TIRE À L'ARC d'Alain Jouffroy, illustré par Victor Brauner, édité par Schwarz*. Așadar, o carte de poeme ale unui alt martor viu al avangardei istorice (A. Jouffroy va deceda mai târziu, în 2015), care a beneficiat de prietenia și colaborarea artistului român (despre care a și scris mult).

Când a deschis-o ca să-mi arate cele șase acvaforte, domnul Arturo a ținut să precizeze: „Din cauza ei sunt doar șase, pentru că trebuiau să fie douăsprezece...” Atunci am observat că volumul fusese imprimat în 1962 (în 120 de exemplare neșeminate). Deci conflictul cu Jacqueline era mai vechi, trenând încă din perioada primei expoziții de la Galleria „Schwarz”.

În sfârșit, depășind momentul tensionat, Arturo Schwarz a virat discuția spre actualitate. Adică a pus pe aceeași masă rotundă două dintre cărțile sale recent apărute (chiar în 2014): eleganta plachetă de poezie *L'amore a novant'anni* („Dragostea la nouăzeci de ani”; Milano, Ed. „Fondazione Mudima”) și masiva sinteză *Il surrealismo. Ieri e oggi. Storia, filosofia, politica* („Suprarealismul. Ieri și azi. Istorie, filosofie, politică”; în 3 cărți: primele două tipărite și coligate sub aceeași copertă, 540 p., iar a treia în format electronic/ CD atașat sub ultima copertă; Ed.

„Skira”, Ginevra-Milano). Atunci am avut senzația că trăiesc un exercițiu de magie în doi timpi, patronat de autorul lor: 1. la timpul prezent, în fața mea se afla doamna Linda, respectiv „subiectul” plachetei de versuri (din care am tradus și am publicat o parte în rev. *Ateneu*, nr. 1/2015), iar în dreapta domnul Arturo, poetul îndrăgostit perpetuu... 2. la timpul trecut, lunga poveste a suprarealismului, spusă/ scrisă de un martor implicat, același Arturo Schwarz!

În poezie, el a debutat cu versuri suprarealiste scrise în limba franceză și semnate cu pseudonimul Tristan Sauvage (v. *Art Nucléaire*, Paris, Ed. Vilo & Galerie Schwarz, 1962): „les amants heureux/ qui voudraient crier/ leur amour sur les toits/ dormant enlacés/ dans le bleu lunaire/ de leurs rêves” („îndrăgostiții fericiți/ care ar vrea să-și

strige/ iubirea peste acoperișuri/ dorm îmbrățișați/ în albastrul lunar/ al propriilor vise”). Deși, în pofida însoțirilor sale de-a lungul vremii cu unii dintre corifeii suprarealismului literar (mărturisind: „Cei doi poeți care m-au influențat și m-au inspirat cel mai mult și cărora le sunt cel mai îndatorat sunt André Breton și Benjamin Péret...”) și a prieteniei cu artiștii de aceeași orientare (Marcel Duchamp, Man Ray, R. Matta, Joan Miró, Max Ernst, Francis Picabia ș.a.), Arturo Schwarz a rămas în poezie un adept al „frumosului” și un promotor al „transparentei sentimentale” („Motivația mea principală pentru scris depinde de ceea ce doresc să exprim. În cazul poeziilor, aș dori să dau o expresie permanentă sentimentelor mele. Astfel, poezia mea își propune să traducă în cuvinte două emoții umane de bază: îndrăgostirea și căutarea unei lumi mai bune...”). Așa că limbajul lui s-a decantat, s-a limpezit, până la cartea pe care mi-a dăruit-o: „după timpul studiului și al muncii/ după timpul trăit pentru a crește/ vine timpul meditației/ al contemplării și al înțelepciunii” (v. „quello che Linda mi ha insegnato”, în *Dragostea la nouăzeci de ani*). Precizez că placheta are în interior, afronțată paginii de titlu, o reproducere după o pictură de Sam Havadtoy intitulată „Love is forever” (2004)... Tocmai când o priveam, a sunat telefonul fix din hol, domnul Arturo s-a dus să răspundă, iar doamna Linda s-a ridicat și mi-a făcut semn s-o urmez. M-a condus în subsolul casei, unde erau alte rafturi cu alte zeci de tablouri, frumos aliniate și etichetate, și a scos dintre ele lucrarea originală a lui S. Havadtoy...

La întoarcere, Arturo Schwarz avea în mână alte două cărți semnate de el: *Sono ebreo, anche. Riflessioni di un ateo anarchico* („Și eu sunt evreu. Reflecțiile unui evreu anarhist”, Milano, Ed. „Garzanti”, 2007) și *André Breton, Trotsky et l'anarchie* („A. Breton, Troțki și anarhia”, Paris, Union Générale d'Éditions, 1977). Asta ca să înțeleg bine „cu cine aveam de-a face”! Respectiv: un evreu născut în Egipt (la Alexandria) – dintr-o mamă italiană și un tată

